

DANAIT ISTRATI

6246/34

CASA THURINGER

ROMAN

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ” BUCUREȘTI

B

CASA THURINGER

Inu A 39239

PANAIT ISTRATI

60267

CASA THURINGER

(VIAȚA LUI ADRIAN ZOGRAFI)

58798

254416

EDITURA „CARTEA ROMĂNEASCĂ”, BUCUREȘTI

1481 — 933.

60267

1953
CONTRICI 195

cc 242/02

B.C.U. Bucuresti

C58798

TOATE DREPTURILE PENTRU ROMÂNIA REZERVATE
EDITUREI „CARTEA ROMÂNEASĂ“

INTRODUCERE

Cu apariția acestui prim volum în editura „Cartea Românească“, mi se realizează o veche dorință: aceea de a ceda și în România, cum am făcut la Paris, exclusivitatea publicării cărților mele unei mari case de editură, care să poată într-o zi să prezinte cititorului român colecția întregii mele opere literare, frumos tipărită.

Bântuie azi, cum nu s'a pomenit niciodată, o mare nenorocire în lumea scriitoricească și în cea editorială. Scriitori și editori, deopotrivă de importanți în viața literelor, sacrifică totul interesului bănesc. Aproape nu există autor care să nu alerge acolo unde i se dă mai mult, schimbându-și editorii cum și-ar schimba amantele. La rândul lor, a-tot-puternicii stăpâni ai tiparului nobil nu visează decât cai verzi pe pereți sau, mai precis, zilnic tiragii amețitoare. Au apus, poate, pentru totdeauna vremurile când un La Bruyère oferea gratuit manuscrisul „Caracterelor“, primului său editor; care îi era și prieten, iar acesta risca să

se ruineze tipărindu-l. De când s'a constatat că și literele pot fi o întreprindere bănoasă, care pricopsește din vreme în vreme pe câte cineva, nimeni nu mai vrea să-și aducă aminte că arta adevărată cere sacrificii, că succesul unei opere literare nu trebuie confundat cu acela al unui săpun Cadum, că scriitorul nu e totdeauna un om care n'are nimic de spus și că un editor, pe lângă interese materiale de apărut, mai poate avea și misiuni de îndeplinit.

Dar astăzi suntem cum suntem și nimic nu ne mai poate întoarce spre un idealism de mult răposat. Totuși, nici mentalitate de brânzari nu putem avea. Oricât s'ar înverșuna în epoca noastră autori, editori și public să umilească literatura, — reducând-o la nivelul unei simple meserii lucrative, lipsită de orice misiune nobilă și atârânănd în întregime de tajașul reclamei, — gândirea tot va sfârși prin a învinge disprețul ce-o copleșește și a se impune.

Am greșit și eu, la început, luat de curent. Am încercat marea cu degetul, izolând pe la diverși editori francezi câteva lucrări, dintre cele mai bune. Rezultatul e că astăzi aceste cărți nu-mi mai produc nimic, ucise înainte de a fi trăit, iar lectorul nu mai poate să și-le procure, reeditarea lor izolată fiind aproape imposibilă.

În țară însă n'am făcut nimic ca să merit împrăștierea cărților mele, așa cum se văd

editate azi. N'am alergat după nici un fel de chilipir, ba chiar am propus mereu un contract de exclusivitate, acceptând bucuros partea mea de sacrificiu.

N'am fost înțeles decât, acum în urmă, la „Cartea Românească“, de care mă leagă un angajament temeinic. Sper că el va da roadele așteptate, adică: reunirea întregii mele opere într'o singură colecție, frumos prezentată. Dacă ingratitudea vremurilor îmi va cere, în acest scop, să fac concesii materiale justificate, le voi face oricând. Rog să mi-se respecte această dorință și în ziua când nu voi mai fi, sacrificându-se interesul material, celui moral.

* * *

Aș fi avut multe de spus, în această introducere. Reaua stare a sănătății nu mi-o îngăduie. Lucrez, măcinat de febră și silit de nevoia de a-mi câștiga pâinea. Totuși, câteva explicații sunt necesare.

După cum se vede, volumul de față e întâiul dintr'o serie, care ar putea să cuprindă vreo duzină, dacă aș avea zile să-mi duc opera până la capăt.

Care e acest capăt?

E „Viața lui Adrian Zografi“. In jurul acestui personaj gravitează tot ce-am povestit până acum și voi mai povesti. El e tipul lucrătorului idealist, cu oarecare cultură de autodi-

se ruineze tipărindu-l. De când s'a constatat că și literele pot fi o întreprindere bănoasă, care pricopsește din vreme în vreme pe câte cineva, nimeni nu mai vrea să-și aducă aminte că arta adevărată cere sacrificii, că succesul unei opere literare nu trebuie confundat cu acela al unui săpun Cadum, că scriitorul nu e totdeauna un om care n'are nimic de spus și că un editor, pe lângă interese materiale de apărat, mai poate avea și misiuni de îndeplinit.

Dar astăzi suntem cum suntem și nimic nu ne mai poate întoarce spre un idealism de mult răposat. Totuși, nici mentalitate de brânzari nu putem avea. Oricât s'ar înverșuna în epoca noastră autori, editori și public să umilească literatura, — reducând-o la nivelul unei simple meserii lucrative, lipsită de orice misiune nobilă și atârând în întregime de tapingul reclamei, — gândirea tot va sfârși prin a învinge disprețul ce-o copleșește și a se impune.

Am greșit și eu, la început, luat de curent. Am încercat marea cu degetul, izolând pe la diverși editori francezi câteva lucrări, dintre cele mai bune. Rezultatul e că astăzi aceste cărți nu-mi mai produc nimic, ucise înainte de a fi trăit, iar lectorul nu mai poate să și-le procure, reeditarea lor izolată fiind aproape imposibilă.

În țară însă n'am făcut nimic ca să merit împrăștierea cărților mele, așa cum se văd

editate azi. N'am alergat după nici un fel de chilipir, ba chiar am propus mereu un contract de exclusivitate, acceptând bucuros partea mea de sacrificiu.

N'am fost înțeles decât, acum în urmă, la „Cartea Românească“, de care mă leagă un angajament temeinic. Sper că el va da roadele așteptate, adică: reunirea întregii mele opere într'o singură colecție, frumos prezentată. Dacă ingratitudea vremurilor îmi va cere, în acest scop, să fac concesii materiale justificate, le voi face oricând. Rog să mi-se respecte această dorință și în ziua când nu voi mai fi, sacrificându-se interesul material, celui moral.

* * *

Aș fi avut multe de spus, în această introducere. Reaua stare a sănătății nu mi-o îngăduie. Lucrez, măcinat de febră și silit de nevoia de a-mi câștiga pâinea. Totuși, câteva explicații sunt necesare.

După cum se vede, volumul de față e întâiul dintr'o serie, care ar putea să cuprindă vreo duzină, dacă aș avea zile să-mi duc opera până la capăt.

Care e acest capăt?

E „Viața lui Adrian Zografi“. In jurul acestui personaj gravitează tot ce-am povestit până acum și voi mai povesti. El e tipul lucrătorului idealist, cu oarecare cultură de autodi-

dact, cu oarecare talent de scriitor și cu mult spirit de independență. Această din urmă particularitate, — adevărat beteșug într'o epocă de totală abdicare a personalității, cum e a noastră, — îl pune pe eroul meu în conflict permanent cu acei cari ar trebui să-i fie tovarăși de revoltă, dar cari, din motivul sus numit, îi devin pe nesimțite dușmani înverșunați.

Cum Adrian a trăit prin multe părți ale pământului și s'a amestecat printre tot felul de oameni, istoria vieții lui e mai curând un film episodic decât un roman, mai ales că faimoasa „psihologie“ e cu totul absentă. Năzuiesc să înfățișez contemporanilor mei o vastă frescă realistă, prea puțin ilustrată cu acel soi de „documentație“ care e la îndemâna oricui și nu dovedește nimic, ci bizuindu-se mai mult pe elementul autobiografic, pe faptul trăit, cunoscut de toți și care nu poate fi contestat autorului, deci nici eroului său.

Acesta din urmă nu va fi de loc modelul luptătorului „idealist“ contemporan, așa cum îl vedem reprezentat de cele două tabere dela extrema stângă și dela cea dreaptă, după cum nu va semăna nici tipului anost și anahronic dela mijlocul acestor extremități. Adrian e un exclus al tuturor curentelor sociale din vremea noastră, un singuratec. Așa că felul lui de a gândi nu va avea ecou decât mult mai târziu, atunci când extremele de azi își vor fi dat

toată arama pe față, în materie de „idealism“, și când se va simți nevoia de a reacționa împotriva lor.

Din punct de vedere al originalității operei mele, e evident că nu pretind să fiu profet în țara mea, nici să fac figură de autor român. Sunt un autor care e nevoit să evite orice formă națională, dat fiind că scrie într'o limbă străină. Cu totul altfel aș face o carte dacă aș ști că o destinez librăriei românești. De aci, scăderea fatală a originalității lucrărilor mele, opuse celor ieșite din pana conștraților mei români.

Incerc să fac o largă adaptare, tot respectând textul francez. Câte dificultăți am de învins, n'o vor ști decât acei cari ar avea răbdarea să confrunte, linie cu linie, ambele texte. N'aș putea spune în ce măsură am reușit să fac să nu se simtă că e o traducere, nici de câte ori am păcătuit împotriva limbii noastre.

Cred, totuși, că cu greu ar putea cineva să mă traducă mai bine decât am făcut-o singur. In orice caz, dacă mi-e scris să n'am răgaz să mă redau eu însumi limbii mele materne, ar fi bine ca adaptarea de față să fie luată ca model, măcar în părțile unde dovedesc că o traducere bună nu se poate obține uneori decât cu prețul unei curajoase violări a originalului.

Panait Istrati

Nisa, 1 Decembrie 1933

Inghemuit pe un scăunel, într'un colț al acestei spațioase bucătării de mare casă burgheză, tânărul Adrian sta nemișcat și părea că trage cu urechea la ceva ce s'ar fi petrecut în sufletul lui. Era cu totul preocupat, de un ceas de când se afla acolo. Mamă-sa îl adusese, ca să-l bage la stăpân, „băiat de alergătură“, și cu toată ora matinală, biata femeie începea să se neliniștească de ținuta, puțin cuvințioasă, după părerea ei, în care încremenise fiu-său, tocmai acum când trebuia să-l înfățișeze stăpânilor.

„Doamne, tare-i silnic! gândea ea, privindu-și odrasla și stând smirna lipită de perete. Băiatu' ăsta n'o s'ajungă la nimic“.

Spălătoreasă în casa Thuringer, de ani de zile, mama Joița știa că, dintr'o clipă într'alta, „coana Ana“, nevasta d-lui Max Thuringer, avea să năvălească în bucătărie, cu drotul în mână. Ea se va așeza ca de obicei, la ușa mașinei de gătit, stând chiar pe acest scăunaș pe care Adrian și l-a însușit fără voia nimănui. Și acolo, guralivă ori posomorâtă, după cum îi erau toanele, coana Ana petrecea o jumă-

tate de ceas, ca să facă trei lucruri deodată: să-și încrețească părul, să-și bea cafeaua cu lapte și să întocmească, în înțelegere cu mamă-sa, bucătăreasa casei, felurile de mâncare ale zilei. Apoi, gătită, gingașă, pleca la piață însoțită de un servitor.

Adrian habar n'avea de toate acestea, dar simțea din vreme în vreme, că mamă-sa nu era mulțumită de dânsul. El n'o privea. Sta cu ochii pironiți în pământ, la picioarele lui, unde mii de amintiri, mii de simțiminte felurite, contradictorii, când vesele, când triste, se perindau ca în vis. Totuși, el zărea picioarele mame-si, care își schimbau des locul, nerăbdătoare.

„Te pomenești c'o fi vrând s'aștept și eu, ca dânsa, în picioare!“ își zicea el.

Din respect pentru cine?

Stăpânii, — cei doi frați Thuringer, — nu pot veni la bucătărie. Sunt niște „domni“ prea mari; și „țepeni ca toți Nemții“. Să fie din respect pentru „madam“ Carolina, mama coanei Ana? Sau chiar pentru coana Ana? Ori pentru Mitzi, sora acesteia?

Haida-de! Pe toate trei, astăzi stăpâne de „casă mare“ și femei cum se cade, de altfel, Adrian le știa de mult, dar pe-atunci nu le cunoscuse ca pe niște „cucoane mari“.

Cu șase ani în urmă, copil de-abia scăpat din cursul primar, locuise împreună cu ele în aceeași casă din *Piața Săracă*. În vremea aceea,

„madam“ Carolina tocmai își pierduse bărbatul, „domnul“ Müller, fost mecanic pe primele locomotive sosite în România, apoi, pensionar și paralytic. Adrian admirase mult gravitatea acestui bătrân care, înțepenit în jilțul lui, citea ziua și noaptea *Berliner Tageblatt* și *Frankfurter Zeitung*.

Sărăcia domnea pe-atunci în familia Müller, dar Adrian observase că la Nemți sărăcia putea să fie demnă. Nu se pomenea la ei haine rupte, sau murdare, așa cum vedeai la „ai noștri“. Iar cârpelile, totdeauna iscusite, greu de descoperit. Cât despre bucătărie, cu sume de nimic „madam“ Carolina reușea să făurească gustoase mâncăruri, ba chiar și prăjituri.

Totuși, mizeria hârțuia din ce în ce mai tare pe biata văduvă și pe cei patru copii ai ei, trei fete și un băiat, dintre care nici unul încă nu-și scotea pâinea. Trăiau cu toții, îndatorindu-se pe unde puteau. Se împrumutau până și la mama lui Adrian, cea mai sărmană dintre văduve. Apoi, datornicii, mai ales băcanii și brutarii, deveniseră agresivi. A trebuit să vândă din mobile, una câte una, ca să aibă ce mânca.

În sfârșit, lăsând toată rușinea la o parte, Ana, cea mai în vârstă, hotărî să intre servitoare la frații Max și Bernard Thuringer, mari exportatori de cereale, la Brăila, oraș în care se desfășoară cronică noastră și, în vremea aceea, port clocotitor de activitate.

Ne aflăm în primii ani ai acestui secol.

Norocul veni fără întârziere să răsplătească bărbăția tinerei și frumoasei Ana Müller: după șase luni de serviciu în casa Thuringer, d-l Max, șeful casei, luă în căsătorie pe blonda guvernantă a gospodăriei lui.

Acest gest, foarte natural la oamenii civilizați, închise câteva uși d-lui Max și făcu puțin scandal printre bogătașii de baștină ai urbei, mai toți scoborâtori din vechili ai boerilor de altă dată.

„S'au bosumflat? — Atâta pagubă!“ își zise fericitul soț, foarte „filosof“ și nici de cum veninos, cu atât mai mult cu cât era amarnic de miop și-l lăsau rece toate zâmbetele batjocoritoare ce-ar fi putut să-l întâmpine prin oraș. El își purtă mândra peste tot și o duse s'o plimbe chiar la Viena, la Berlin, la Veneția și pe Coasta de Azur.

Doamna Thuringer, din parte-i, știu să-și păstreze bunătatea și modestia. Ca și mai înainte, ea nu lipsi o zi de-a-și face singură „coșnița“, se mulțumi numai cu o servitoare, pe care o ajuta voinicește să ducă la bun sfârșit treburile unei gospodării atât de mari și făcu din propria-i mamă bucătăreasa casei, cu toate opunerile soțului său.

Netăgăduit, „madam“ Carolina nu fu singura care își urmă fiica la Thuringer, îndată după căsătoria acesteia, ci aproape toată familia Müller veni să-și găsească lângă Ana

mai mult un azil decât o ocupație. Acest eveniment puse în mișcare mecanismul îmbâcsit al vieții monotone a celor doi holtei. Un mare număr de fuste voioase, mirosind a curățenie, aeriseau toată casa cu neîncetatele lor du-te vino.

Da, miroseau plăcut, afară de aceea a bătrânei bucătărese, care, neavând decât una și iubind mult „schnapsul“, se cam scăpa pe poalele rochiei, cu care mătura cimentul bucătăriei. Dar „madam“ Carolina nu părăsea domeniul ei decât ca să se ducă să se culce, așa că nu făcea supărare nimănui.

Ținându-și genunchii în brațe, Adrian privea cu milă la această rochie prea lungă, ce se târa de colo-colo, și o găsea mai păcătoasă chiar și decât acelea pe care biata Nemțoaică le purta în toiul cumplitei mizerii din *Piața-Săracă*. De ce ticăloșia asta? Probabil, din nepăsare. În prezent, „madam“ Carolina își pune tot sufletul în păhărelul acesta de „schnaps“, care de altfel i-a fost drag totdeauna. Greoaie, suferind de reumatism, ea prepara cafeaua de dimineață, din care gusta din când în când, dar mai des alerga până la cămară, unde trăgea o dușcă de rachiu pe furis.

— Madam Carolina! zise deodată Adrian, de ce nu ții sticla cu rachiu lângă d-ta? Te vei fi temând poate de fata d-tale?

La auzul acestei enormități, scăpată fiului

ei, mama Joița scoase un țipăt de spaimă, dar madam Carolina se duse să-l sărute pe frunte:

— Tu ai fost totdeauna băiat de treabă. De-acuma încolo, tu ai să-mi cumperi „schnaps“, nu-i așa?

— De sigur. Și mai bun decât ăsta, care pute.

— Hm! Ești nostim. O să vedem dacă ai să poți rupe Anei destui gologani, ca să cumperi din care nu pute. N'ai idee cât a devenit de sgârcită, de când are bani.

Adrian voi să răspundă, dar servitoarea intră, și el se gândi atunci cu totul la altceva. Văzu întâia fustă curată a casei, o Unguroaică de douăzeci de ani, frumușică, grăsună, cu carnea albă și răsfrângându-se de peste tot, în îmbrăcămintea-i sumară de dimineață. Ea roși tare, la vederea acestui flăcău de o etate cu ea, își acoperi sânii mari și zise, ca să zică ceva:

— Iaca. Sufrageria e gata. Boerii n'au decât să se scoale.

Apoi, ca să-și învingă sfiala pe care i-o provoca prezența neașteptată a tânărului, întrebă pe mama lui Adrian, pe care o cunoștea bine:

— E băiatu' matale, țăță Joița? Frumos flăcău! Am să mi-l fac logodnic.

Buna mamă fu măgulită să audă că fiul ei e un „flăcău frumos“, dar răspunse cu o strâmbătură la ideea de a-l vedea însurându-se cu o servitoare. Așa ceva, numai Nemților

bogați poate să le trăsnească prin cap. Dar Adrian al ei trebuia să se căsătorească cu o fată „de familie“ și cu zestre. În privința asta, ciocoiu ori calic, toată lumea la noi gândește la fel.

În privința asta, Adrian nu gândea nimic, n'avea nici o idee preconcepută. Ba chiar se întreba uneori de ce oamenii amestecă ideile cu carnea poftitoare? Cum poți să vorbești de căsătorie, de zestre, de condiție socială, de inteligență și de cultură, când nu-i vorba decât de carne pătimașă?

Netăgăduit, din ale cărnii femeiești, Adrian nu cunoștea încă decât culoarea și mirosul, dar acestea îi ajungeau ca să-și dea seama că, deși avea capul plin de gânduri, devenea un mic animal supus, de îndată ce o femeie tânără îi biciuia vederea cu strălucitoarea ei comoară trupească. Ah, în asemenea momente, la atingerea acelei mâini nevăzute, el se simțea gata să leșine de plăcere. O bogată parte din el se golea cu violență, ca să facă loc unei alte părți, cu totul deosebită, dar la fel de bogată. Se nimicea în el o grea comoară de gândiri tumultuoase, care forma baza vieții sale intime: frumusețile din cărți și din natură; prietenie; năzuinți; idei de dreptate socială, întreaga-i avere, adunată cu două brațe de băiat sărac, se eclipsa pe loc. Pentru un moment. Și ca să facă loc unei vijelii devastatoare ce debuta cu gingășie, ca o adiere plină

de mângâieri: avântul impetuos către această comoară trupească a femeii. S'o atingă doar cu un deget; cu mâna; și, uneori, poate, să-și lipească de ea obrazu-i înflăcărat.

Nu cerea nimic mai mult. Nici nu știa din ce era făcut acest „mai mult“. Căci firea lui pasionată nu admitea ca „totul“ să se reducă la acea experiență vulgară cu care putea să se laude orice pușlama și pe care el o judeca prea banală, prea mărginită, prea lipsită de exaltare. Nu! Camarazii lui, ori nu știau nici ei nimic, ori erau incapabili să-l facă să întrevadă întinderea pasională a acestui act final. Oricum ar fi fost, el respingea cu desgust descrițiile ce i-se făceau. Ele erau prea grosolane, adesea josnice, și uneori chiar injurioase. Femeea era umilită, redusă la rangul de obiect de plăcere, sclava bărbatului. Sau se făcea din ea un dușman, un tiran.

Ea nu era nici una, nici cealaltă. Pentru Adrian, femeea era o tovarășă a omului, vioasa lui complice ori parteneră. Și mult, mult mai drăguță decât el, în ciuda tuturor mizeriilor pe care această pasiune le comporta. El o vedea bogată de culori, de linii delicate, de forme voluptoase, de finețe sensuală. Ea era giuvaerul existenței bărbatului. Acesta putea să fie bun, puternic, viril, viteaz, dar îi lipsea prima calitate a ființei umane, în materie de sensua-litate: grația.

O femeie, trecând pe lângă un bărbat, putea

să-l facă fericit și să-i lase o amintire neștearsă, numai învăluindu-l cu grația ei. Râsul și plânsetele unei femei amintesc neîncetat cea mai frumoasă vârstă a vieții umane: copilăria. Până și furia ei te face să simți că femeea nu e făcută pentru truda care sluțește.

Astfel Adrian vedea în femei cea mai vie dintre toate operele de artă. Și adesea, fericit de locul enorm pe care femeea îl ocupa în sufletul lui, el se întreba dacă bucuria ce i-o aducea dânsa nu făcea cât mulțumirea ce-o simțea citind cutare pagină de Balzac, ori iubind cu toată pasiunea-i amicală pe Mihail, sau desfătându-se într'o zi de libertate totală pe malul Dunărei lui dragi.

În fond, aceste mari ramuri ale existenței pasionate trebuie să aibă același trunchiu și aceeași rădăcină, își zicea el. Căci începea să simtă că toate îl încălzeau și-l bucurau deopotrivă. O iubire, cedând locul alteia, nu-i micșora ființa, dimpotrivă, complectându-se amândouă, îl îmbogățeau. Ceva și mai mult, prin natura lor profund deosebită, aceste pasiuni înlăturau spîrul rivalității, a cărei înțepătură otrăvește inima, umilind-o.

Adrian observă că servitoarea n'avea nici o grație. Era numai ațățătoare, cu tânăra ei carne albă. El o dori un moment, apoi, cochetăriile ei puțin grațioase îl lăsară nepăsător. El se ghemui și mai mult pe scăunel și se

gândi la Mihail, la ultima lui lectură, la libertatea-i pe care avea s'o piardă peste un moment.

Gândul că o să fie servitor îl întristă puțin, dar el caută să-și facă inimă bună. La urma urmei, trebuia să-și câștige pâinea. Și apoi, ca băiat de alergătură, n'o să fie ca în pușcărie, ci mai mult pe-afară, prin oraș, prin port, unde „Casa“ își avea biroul de afaceri de bursă. Spre biroul acesta și spre telegraf, avea s'alerge fără încetare.

Nu-î tocmai rău. Ești la aer, la soare. E un fel de libertate.

Deodată, zarva ce-o făceau doi cotei greoi, alergând unul după altul pe coridoare, îl scoase din visurile lui.

— Iată că vine cucoana Ana, zise servitoarea.

În adevăr, câinii dormeau la un loc cu stăpânii lor, și de îndată ce li-se deschidea ușa, năvăleau totdeauna sbeguindu-se spre bucătărie, unde-i aștepta strachina cu lapte. Erau doi bazeți germani, unul roșcat, celalt negru, și grași să crape. Ei se prăvăliră în bucătărie ca două ghiulele, dar cucoana Carolina îi dădu afară:

— Ia s'o ștergeți de-aici, urâților! Dimineața trebuie mai întâiu „să faceți ceva“, și apoi să vă puneți pe mâncare.

În pragul bucătăriei apăru cucoana Ana, în cămășuță de zi și jupon alb cu dantele, vedenie grațioasă pe care Adrian, după șase ani,

o găsea mai perfectă ca niciodată. Spre această imagine, da, el era gata să se precipite, fără șovăire, să-i înlănțuiască genunchii și să i-i sărute, cu sufletul pe buze. Apoi, să moară.

El nu făcu decât să se scoale în picioare și să răspundă, la rându-i, la salutul stăpânei:

— Bună dimineața... *cucoană* Ana.

Ea surprinse sforțarea pe care tânărul o făcu, ca s'o numească „*cucoană*“, și-l încurajă:

— Așa, Adrian: acum nu trebuie să-mi mai zici „Ana“, ca altădată, ci *cucoană*. Și pe Hedwig deasemenea trebuie s'o numești *cucoană*. Iar pe Mitzi: domnișoară. Nu pentru noi, ci de obrazul „casei“. Noi... Mereu prieteni, nu-i așa?

Veni să-i dea mâna. O mână frumoasă, călduță și moale, pe care el o duse la buze cu o dragoste ce-o făcu să tresară, ca arșă. Ana căută numai decât să se pună în gardă, luând o atitudine de stăpână gravă și depărtându-se de Adrian. Apărare inutilă, căci acesta nu făcea nimic care s'o întărească în bănuiala ei. El plutea în sferile unei fericiri senine, lipsit de orice gând păgân și adânc recunoscător de plăcerea pe care o gustase cu înfrigurare.

Ușor miop, dar îndeajuns ca să nu poată distinge amănuntele unui obiect situat la cinci metri de dânsul, Adrian nici nu mai căută spre doamna Thuringer. N'o simțea el, toată, în sângele lui clocotitor? Ce-i mai trebuia? Niciodată încă viziunea și atingerea unei femei

nu-i transmisesese atâta căldură; și, pentru moment, nu concepea cum ar putea fi mai fericit.

— Bună diminea-a-ța, Adrian! ziseră, în acelaș timp și târăgănat, două voci de femeie.

Erau Hedwig, cea mai mare, și Mitzi, cea mai mică dintre cele trei surori Müller. Prima, măritată cu un grec pierde-vară, avea douăzeci și șapte de ani și se ocupa în casa Thuringer cu întreținerea linjeriei. Mitzi era de aceeaș etate cu Adrian și căuta, printre musafirii casei, un viitor soț.

Ana fu mulțumită văzându-le sosind și ele la bucătărie, căci, după părerea ei, Adrian mirosea prea tare a armăsar. Și nu voia să fie singura care să-i atragă privirile, cu tot aerul confuz, preocupat, ce i-l descoperea.

— Așa dar, Adrian, o să fim iar împreună ca în *Piața Săracă*, acum șease anil zise Mitzi, venind să-i strângă mâna. Ia povestește-ne ce-ai făcut în toată vremea asta.

— N'am făcut nici o brânză! răspunse Adrian, cu o vădită nepăsare.

Nu-i plăcu intervenția nouilor venite, care îl făceau să se scoboare din norii lui, mai ales că Mitzi, comparată cu Ana, i-se părea o ade-vărată iapă, atât de mult crescuse și se în-grășase. Mai drăgălașă o găsi pe Hedwig, mai fină, deși era cea mai în vârstă. Totuși, nevoind să pară grosolan, o lăudă pe Mitzi pentru frumusețea ei.

Acum se aflau la bucătărie trei femei fru-

moase și tinere, în jupon alb, cu picioarele goale, cu umerii și sânii aproape tot așa de goi, neavând decât un biet prosop care să-i ascundă privirilor indiscrete. Ele veneau să-și droteze părul la mașina de gătit și umpleau bucătăria de miros de femei curată ieșind din culcuș. Asta era prea mult, chiar pentru un miop ca Adrian, care găsi cuminte să iasă în curtea de serviciu, să se joace cu cei doi cotei dolofani.

Mamă-sa răsufală ușurată. Doamne, atâtea femei, pe jumătate goale, la ora asta, în fiecare dimineață! Cum de nu s'a gândit ea? Netăgăduit, afară de servitoare, toate celelalte sunt stăpânele lui, cărora el le datorează respect. Ori cum, e un flăcău de nouăsprezece ani, încă neștiutor în cele lumești și cu atât mai curios când e vorba de „asemenea lucruri“. Totuși, n'avea ce face, era nevoită să-l „vâre“ în haremul acesta, căci nu mai putea să-l ție pe cheltuiala ei. Cum va face oare, bietul băiat, ca să iasă la capăt cu cinste?

Adrian fu chemat, tocmai când clopotul liceului vecin suna intrarea în clasă, ora opt. În bucătărie nu se mai afla nici o femeie care să-ți aprindă simțurile. Ana, în picioare, îmbrăcată, pudrată, fermecătoare în rochia ei de vară, bogată în culori vii, se arăta pătrunsă de dorința de a părea demnă, serioasă. Ea luă pe Adrian la repezeală:

— Iată, dragă băete: trei birouri și coridoarele de curățat și pus în ordine, precum și cele două curți, cea principală și cea de serviciu. Apoi, argintăria și alergătura. Asta este treaba ta zilnică și nu-i puțin. Trebuie să te execuți cu punctualitate și ireproșabil. Dar vei fi răsplătit. Am obținut de la domnul Max să ți-se plătească cel mai mare salariu acordat până azi unui băiat ca tine: optzeci de lei pe lună și toată întreținerea, casă, masă, spălat și...

Și deodată se porni pe un răs nebun, roșind până la urechi, cu toată pudra, și ascunzându-și fața în mâini. În clipa aceea, părea o fată de șaisprezece ani, atât rămăsese de tânără la caracter și neprefăcută.

„Madam“ Carolina interveni, gravă, aproape furioasă:

— „Casă, masă, spălat și“... *Și mai ce?* Nu-ți e rușine?

— Și de ce mi-ar fi rușine? ripostă ea, aproape înăbușită. Am vrut să spun că Adrian va mai avea și *cadouri*, și asta m'a făcut să mă gândesc la altceva. Ce, nu-i îngăduit?

— Nu, nu! Te gândești cam prea des la „altceva-a-a“... de când ai devenit „doamna Thuringer“, și asta îmi displace, iaca!

Ana, potolită, melancolică, se întoarse către flăcău:

— Haide, Adrian: ia panerul și însoțește-mă la piață. Vrei?

„Te-aș însoți chiar și în iad“, se gândi Adrian. Dar răspuse:

— Dacă trebuie...

Un aer de reproș întunecă privirea tinerei femei, întristând frumosu-i chip:

— Cum „dacă trebuie?“... Nu trebuie de loc! Sunt hamali la piață. Li iau totdeauna. Dar azi n'avem nimic de purtat; și apoi, mi-ar plăcea să mă însoțești, iată de ce te-am poftit. Inșă fă cum vrei.

Și dădu să plece. Adrian îi tăiă drumul, palid, zicându-și: „Cum a putut să-mi scape o asemenea gogomănie?“ Ana îi biciui obrazul cu mânușile:

— Haide... Vino repede!

El alergă să caute panerul, meditând, ca concluzie: „E simplu: numai femeea e în stare să-ți dea o asemenea fericire! Soare, libertate, prietenie, lecturi, — toate sunt accesoriil!“

Era nenorocit că nu se afla singur cu aceea care era pentru el un izvor de fericire. Ar fi voit să se arunce la picioarele ei și să sărute cimentul bucătăriei.

În cămară, unde se dusesese să caute panerul, o ceapă putredă pe care puse piciorul fu gata să-l dea în brânci. Odaia, neavând fereastră, era întunecoasă, dar un miros greu îl preveni de murdăria care domnea.

— „Madam“ Carolina, zise el, ieșind, îmi vei da voie să pun nițică ordine în cămară: nu miroase a curățenie acolo.

— Nu știu nimic. Sunt bătrână și n'am nas. Ea voia să spună că nu mai avea miros. Ana, punându-și mânușile, murmură:

— N'ai nas, dar acela pe care îl ai, îl vâri în treburile tuturor!

„Hm! se gândi Adrian; mama și fiicele n'au aerul s'o ducă bine“.

În momentul acesta, vocea d-lui Max răsună pe galeria cu geamlâc, de lângă bucătărie:

— *Maus! Maus!* Laptele miroase a gaz, astăzi!

El îi spunea nevastei lui *Maus*¹⁾.

— Poftim! exclamă Ana. Când nu miroase friptura sau pâinea a gaz, miroase laptele. N'o să isprăvim niciodată cu păcătoasa asta de lampă din policandru, până nu vom arunca-o la gunoi. Curge mereu gazul din ea, deși o reparăm în fiecare săptămână.

— O să mă ocup eu de ea, doamnă, zise Adrian. Am un prieten, bun tinichigiu. El o să-i vie de hac.

— Ați apucat să mâncați, barem? întrebă Ana pe bărbatu-său.

— De loc! Nici Bernard, nici eu. Cum să mănânci, când laptele miroase a gaz? Și murim de foame amândoi!

Servitoarea tocmai trecea pe lângă ei. Ana îi trase un perdaf:

— Imbecilo! Știi bine că lampa din supra-

---

1) Pe nemțeste: șoricel.

gerie curge: de ce pui cana cu lapte sub policandru?

Max o desmierdă pe obraz:

— Nu te supăra, *Maus!* De astă dată ne vom mulțumi cu ouă, unt și cafea neagră.

— Cine e tânărul acesta?

— E Adrian, despre care ți-am vorbit, fiul spălătoresei noastre. Ți-l prezint: el va fi băiatul nostru de alergătură.

Max Thuringer era un om înalt, voinic, cu privirea turbure și părul cărunț. Ca să distingă trăsăturile feței lui Adrian, el trebui să-i vâre aproape sub nas cele două perechi de ochelari ce purta în permanență:

— Foarte bine, aprobă el cu bunătațe. Caută băete dragă, să ne scapi de pacostea asta de gaz care curge prin mâncăruri.

Din strada Grădinii Publice, ca să se ducă în Piața Mare, Ana o lua pe bulevardul Carol. Nu e drumul cel mai scurt, dar bulevardul acesta e poate unic în lume, prin masa de aer, de cer și de spațiu pe care o cuprinde. Larg cât Câmpiile Elyzee din Paris și încă pe-atâta de lung, el e format de două nesfârșite șiraguri de căsuțe, aproape nici una cu etaj pe-atunci, dar având fiecare fisionomia ei proprie, găteala ei, zorzoanele ei. Ai fi zis că erau niște lelițe cochete, stând una lângă alta de-alungul trotuarului. În anotimpurile cu zile frumoase, soarele, cerul albastru, își găseau

aci leagănul, întârziind cât mai mult timp cu puțință.

Adrian fu recunoscător Anei de-a fi luat calea aceasta, cea mai dragă lui, din câte avea Brăila. Mergând spre târg alături de stăpâna și prietena lui, el nu știa cum să-i mulțumească, nu numai de-a fi ales calea asta, care era un fel de plimbare, ci pentru toate cauzele cu care îl fericise în dimineața aceea: făptura ei apărând în jupon și cu umerii aproape goi; râsul acela voios, plin de mister; lovitura ce i-o dăduse pe obraz cu mânușa parfumată; în fine pentru rochia de muselină pe care o purta atât de gingaș și chiar pentru felul lenevos cum mergea acum lângă el.

Ar fi voit, dar nu putea să-i spună cât îi era de recunoscător.

Nu că i-ar fi lipsit mijloacele de-a se exprima, dimpotrivă, lecturile îl făcuseră stăpân pe un vocabular destul de bogat; dar tocmai din cauza asta, știind-o pe dânsa cam mărginită în ale gândirii, se temea să nu fie rău înțeles și să i-se pună la îndoială curățenia sentimentelor.

— Nu mi-ai spus, făcu dânsa brusc, dacă ești mulțumit de leafa mare ce-am obținut-o pentru tine.

Adrian se opri, sufocat:

— Atâta pagubă pentru leafa ce-ai obținut-o, c'o fi mare ori mică! răspunse el. Nu muncesc pentru „lefuri mari“.

Ea îl privi mirată, uluită:

— Pentru ce muncești, atunci?

— Ca să *trădesc!* Și traiul cum îl înțeleg eu n'are decât o foarte mică legătură cu chestiunea lefei. — Iată, de pildă, sunt gata să muncesc la d-ta numai pe mâncare, fără nici o leafă. Și dacă într'o bună zi rămân fără haine și desculț, n'am să-ți cer să-mi cumperi nimic, ci am să mă duc să lucrez patru ceasuri pe noapte într'o brutărie, și după o lună mi-am cumpărat tot ce-mi trebuie. Ei, înțelegi d-ta așa ceva?

El o oprise în mijlocul bulevardului și-o fixa în albul ochilor, ca un șearpe. Ana ar fi voit să scape de privirea aceea și să continue drumul, dar nu știa cum să facă.

O droaie de căruțași din port, adevărați găligani, trecând în goană pe lângă ei și crezând că e vorba de un flirt, strigară:

— He, frumoasol! Vezi să nu te înghită craiul!

Adrian îi arătă cu mâna:

— Iată cine muncește pentru lefuri și ar fi bucuroși să le aibă cât mai „maril”

Apoi o slăbi din ochi, reluând drumul, fără să mai scoată un cuvânt.

„Ce dracl se gândi Ana. Spunea drept mă-sa când ne povestea cum își petrece nopțile citind. Se vedel”

Nu se vedea nimic, bine-înțeles, dar tânăra

stăpână nu-și putea explica altfel caracterul prietenului ei servitor.

„Da, — își zise Adrian, rectificând o gândire din dimineața aceea, — da, nimic nu poate întrece fericirea pe care ți-o dă o femeie grațioasă. Și totuși... Câte n'o întrec! Păcat...”

El simțea o lovitură în inimă de câte ori constata zădărnicia unui sentiment. Lui îi plăcea să vadă în toate absolutul. Degradarea vreunuia dintre avânturile lui, îi lăsa în suflet goluri a căror amărăciune n'o putea învinge. Rana i-se părea de nevindecat.

Astfel, de ce trebuia ca Ana să vorbească de-aceia stupidă chestiune de „leafă“, tocmai în clipa în care ea îl făcea așa de fericit? El nu-i cerea nimic, nici măcar să-l lase să-i sărute mănușa ori o mânecă a bluzei. De altfel ar fi putut să-i sărute, cu aceeași plăcere, veștimintele separate de corp. Căci, venind de la ea, care era un model de grație, cel mai neînsemnat lucru îl făcea fericit. De ce, dar, să vorbească de „leafă?“

Ana îi spulberă aceste gânduri triste, pe care de-altminteri le ignora. Observând tăcerea lui prelungită, îi zise:

— Știi de ce era mama așa de furioasă? Are necaz pe mine, fiindcă mă bănuiește.

— Ce bănuială?

— Un amant.

— Și ai, într'adevăr?

— Da' de undel! Un flirt, asta-i tot, îți jur!

— Și cine e flirtul acesta?

— O să-l vezi numai decât la piață. E un profesor de gimnastică.

— Sper că n'o să te acosteze pe stradă! În cazul acesta, prefer să nu fiu de față, mă întorc acasă.

Și se opri. Ea îl apucă de braț, râzând:

— Nu cumva ești amorezat de mine?

— Amorezat? Nu! Amorezat e profesorul d-tale de gimnastică, așa cum ar putea să fie amorezați căruțașii de-adineauri, de ce nu? Pentru mine, d-ta ești cu totul altceva. Ceva ce n'ai putea fi pentru ei. D-ta ești, vei fi în curând, izvorul de energie care mă va face să suport starea mea de servitor, în casa d-tale, și aceasta, c'o vei voi sau nu vei voi-o, căci nu-ți cer nimic. Ceeace iau eu, nimeni nu mi-o poate refuza.

De data asta, Ana fu înciudată că nu putea să-și dea seama dacă Adrian îi făcea complimente ori își râdea de ea. Totuși, comparându-l cu numeroșii ei curtizani, putu să constate că Adrian era singurul tânăr care îi vorbea cu o față atât de inspirată, o privire atât de profundă. Se simți măgulită, căci îl considera ca pe un băiat foarte instruit, deși servitor. Și voind să-l minuneze, opunându-i propriile ei cunoștințe, îi zise, surâzând și atingându-i ușor obrazul cu vârful degetelor înmănușate:

— Tu îmi amintești un personagiu dintr'un

roman intitulat: *Majestatea Sa Banul și Al-teța Sa Amorul*.

Adrian o privi, aiurit, și gândi:

„Nu-ți amintesc nici pe dracul, dar chiar și așa, tot îmi ești dragă când îmi surâzi cu ochii tăi mari albaștri, cu gropițele din obraji și cu cele două rânduri de mărgăritare ale dinților tăi. Iată de ce aș munci și la ocnă, dacă m'ai trimete, ba sunt gata să rabd să fii acostată și de toți profesorii de gimnastică din lume“.

— Dacă îți plac romanele, îi zise el, dă-mi voie să ți-le procur eu, dar nu mai pune mâna pe toate „Majestățile și Altețele“ astea în fascicule. Astea-s romane pentru birjari sau băieți de prăvălie.

În epoca aceea, cam pe la 1900, *Piața-Mare* din Brăila oferea un spectacol demn de penelul unui pictor și de avântul liric al unui poet. Nu produsele meritau acest omagiu artistic, ci vânzătorii, sau mai curând vânzătoarele.

Țărance, toate. Bătrâioare, cu umerii obrazilor încă frumoși, cu privirea ștrengărească, gata să te iscodească, și cu buzele încrețite și tuguiate, ușor pornite pe laudă dar și pe ocară. Tinere măritate, cu frumoși sâni, doldora de lapte, scoși la lumina zilei și vârâți în gura lacomă a unui prunc. Acestea aveau ochi reci și răutăcioși, gonind privirile indiscrete. Se mai aflau codane cu fețe rușinoase, cu căută-

tura drăcoasă și cu părul îmbâcsit de unt-de-migdale parfumat cu mosc.

Vara, fustele lor, bluzele, șorturile, testemelele, semănau cu un câmp acoperit de flori. Marfa, — ouă, unt, brânză, smântână, sau truffandale, fructe, zarzavat, — se întindea chiar pe pavajul pieței și era oferită publicului într'un vârtej de gesturi și țipete desperate care te amețeau. Fiecare își striga clienții și își făcea pomelnicul mărfii, amestecând cuvinte deopotrivă de desmierdătoare, și petrecându-te cu un iureș de sudălmii, dacă cumva gustai din unt ori din smântână și plecai strâmbând din nas.

După ce termina cu măcelarul, Anei îi plăcea totdeauna să întârzie în acest târg țărănesc, unde era cunoscută de toate cumetrele, mult adulată și tot atât ocărâtă. Căci, aci, ea avea apucături urâte: veșnic mofturoasă, gustând din toate oalele și tocmindu-se peste măsură. Așa că, deși bună clientă, plictisea pe toată lumea cu sgârcenia ei. Adrian o plângea și se mâhnea. De ce urâțenia asta de caracter, lângă atâta grație? Ea ar fi trebuit să fie mai drăguță și mai dreaptă cu aceste biete țărance. Frumuseței nu-i stă bine să fie arțăgoasă și avară.

Și iată că pe când o urma, tăcut, printre rândurile de țărăncuțe, Adrian băgă de seamă că un domn îi urmărea la o oarecare distanță. Ana, preocupată cu târguelile ei, nu-l văzu decât mai târziu, se fâstâci și înclină din cap,

ca să răspundă la salutul dulceag al gentlemanului, apoi își continuă cumpărăturile, indiferentă.

Această atitudine demnă plăcu lui Adrian, convins că se afla în prezența profesorului de gimnastică, ceea ce era adevărat. Tipul îi fu antipatic, cu mustățile lui ungurești, obrații roz, părul pomădat, ochii languroși și baston cu mâner de argint, reprezentând un cap de ogar, de care părea tare mândru, căci îl ținea cocoțat sus pe umăr, la nivelul gambetei. Dar era voinic ca un atlet, așa cum le place tuturor femeilor, fie ele tinere ori bătrâne, frumoase ori urâte. Imbrăcămintea îi era desăvârșită. Mersul, deși vădit nenatural, prefăcut, îi devenise familiar și imita pasul mărunț al Spaniolilor și clătinătura rățoiului. Un veșnic surâs părea să i se fi înțepenit pe buze.

Adrian fu curios să vadă cum înțelege un om din lume „bună“ să facă curte unei femei dintr'o lume și mai „bună“, cel puțin prin măritișul ei, ca doamna Thuringer. Cunoștea el oare trecutul ei umil și recenta ei ascensiune? Și o va trata ca pe o fostă servitoare, ori ca pe-o doamnă onorabilă?

La sfârșitul târgului, era fixat. Acest profesor era ca aproape toți profesorii, când sunt curtizani. El nu-și dădea osteneala să afle mai întâi cu cine avea de-a face, cu o personalitate puternică ori cu una mediocră. Se mulțumea să desfășoare aceleași banalități, ace-

leași glume răsuflăte, adoptând o voce de circumstanță, o privire și un surâs de cari era sigur că trebuiau să fascineze pe orice soi de femei.

Așa de pildă, făcând pe clientul, se adresa țărancei cu care Ana sta la tocmeală și o întreba, cu miorlăeli de cotoiu și dând ochii peste cap, ca un june amarez la teatru:

— Spune-mi mata, te rog, dacă nu cumva astea au pui în ele, căci, în asemenea caz, vreau să ți-le plătesc pe prețul puilor! N'as vrea să te înșel, doamne ferește!

Ana surâdea, firește, din complezență ori din prostie, dar lui Adrian îi venea să ridice brațele la cer și să strige, acestui profesor de gimnastică: „Ce-ai deveni d-ta, domnule profesor, cu un astfel de spirit, dacă s'ar întâmpla să te afli în prezența unei femei de geniu? Da, o femeie de caracter, cu multă știință și inteligență. De ce nu? Aceasta se întâmplă rar, dar nu se întâmplă numai cu artiștii consacrați. Geniul nu e totdeauna de notorietate publică. Prietenul meu Mihail e un astfel de om de geniu, fără să fie artist, și s'ar putea deci să existe și Mihail-femeie.—Ei bine, ce te-ai face în fața unei asemenea femei, cu titlul d-tale de profesor și cu monumentala-ți neghiobie?”

Adrian gândi așa, dar nu zise nimic. El nu avea încă curajul de-a spune oamenilor gândurile lui, chiar cele mai mature. Ii lipsea

încrederea în el. Plecat de prea jos, neavând ca instrucție decât clasele primare și dându-și seama de imensitatea sarcinei lui de autodidact, el se simțea umilit în fața diplomelor, titlurilor și a științei ierarhice.

Totuși, începea să întrezărească deșertăciunea celor mai multe din aceste valori turnate în serie și pierdea, încet, respectul față de ele.

Bine-înțeles, nu cerea ca omul tare să fie un oracol de înțelepciune. Și lui Mihail îi scăpa uneori câte-o prostie. Ba chiar i-se întâmpla să le plaseze cu bună știință. Dar Adrian știa să deosebească negliobia omului inteligent, de aceea a omului născut negliob. Așa că profesorul de gimnastică fu repede judecat și clasat.

Acum ar fi voit să știe în ce stadiu se afla acest flirt. Intorcându-se acasă, tot pe bulevardul cel mare, el întrebă pe Ana:

— De cât timp îți face curte, profesorul d-tale?

— De astă primăvară; cam vreo două luni. Dar de ce-l numești profesorul *meu*? Ți-am spus că n'am vorbit nici odată cu el. Mi-a scris o singură dată, ca să-mi ceară o întâlnire. Atât.

— Și i-ai răspuns?

Ea se burzului:

— Știi că ai haz! Uți că port numele unuia din fruntașii orașului!

Adrian își zise:

„Dacă asta e singura cauză care te-a oprit să-i răspunzi, vai de tine!“

Casa Thuringer, biurouri și apartamente, forma o mare clădire patrată, fără etaj, așa cum sunt majoritatea caselor la Brăila. Fațada acestei clădiri dădea pe strada Grădinii Publice, dosul se afla chiar în această Grădină Publică; iar cele două părți laterale aveau, la stânga, curtea principală; la dreapta, curtea de serviciu. Nu puteai pătrunde în clădire decât prin una din aceste două curți. Nici birourile, nici apartamentele n'aveau comunicație directă în stradă.

Adrian petrecu o zi întreagă, numai ca să se obișnuiască cu toate încăperile acestei locuințe boerești. Apoi, chiar de-a doua zi, cu o patimă puțin comună, voi să ia toată casa în spinare. Nu că ar fi fost ceea ce se numește un om harnic. De loc. Ar fi putut să treacă mai curând drept un hoinar. Dar, erau unele sarcini, plătite ori nu, pentru îndeplinirea cărorora s'ar fi omorât, pe când altele îl lăsau rece și nu le executa decât din nevoie de a-și câștiga pâinea.

Cu acestea din urmă nu se ocupa multă vreme, chiar dacă ar fi fost plătite cu aur. Le

părăsea, de îndată ce economiile făcute îi îngăduiau să plece, și uneori chiar înainte. Din cauza asta, mama lui se simțea foarte nefericită, iar el își făcuse o reputație de vagabond. Una și cealalta îl amărau peste măsură. Crezându-se nedreptățit, se închidea în el. Singur Mihail îl înțelegea.

La Thuringer, totul îi fu simpatic, numai decât. Mai întâiu, cei doi frați nemți, stăpânii. I-se păreau mai cum se cade decât Români, mai de caracter, oameni de mare probitate. Apoi, femeile. Le cunoștea până în fundul sufletului, din vremea când locuiseră împreună ani de-arândul, și era sigur de prietenia lor. În sfârșit, munca, făgăduia să fie pe placul lui: variată și destul de independentă. Putea să se apuce cu inimă, s'o dea gata și să mai rămâie liber, fără ca nimeni să-i bată capul. Nimic nu-l îngrozea mai tare decât monotonia, rigiditatea mecanică a muncii de atelier, din care gustase îndeajuns. El ura orele fixe, intrările și ieșirile cu turma, neputința de-a lua o inițiativă, zădărnicia oricărei vrednicii.

Acum se înfățișa prilejul de-a da curs liber fanteziei lui. El constată că locuința aceasta, deși bogată, nu era îngrijită. O seamă de treburi mărunte, ce ieșiau din atribuția servitorului, așteptau mâna îndemânatecă a unui meșter care să se priceapă cam la toate: zidărie, lăcătușerie, vopsitorie.

În mai toate încăperile importante se pu-

teau vedea bucăți de tapiserie deslipită și atâr-nând ca niște cârpe. Pe plafonul frumosului dormitor al d-lui Bernard Thuringer, holteiul casei, se afla o mare pată de mucezeală, provenind de la vreo ploaie mai de demult. În biurul d-lui Max riscai oricând să-ți frângi gâtul, împiedicându-te de-un capăt de parchet ieșit în afară. De îndată ce ploua mai tare, apa începea să picure, la bucătărie, chiar deasupra tingirilor de bucate. Unele mânere de uși îți pișcau mâna până la sânge. Și, mai peste tot: ferestre ce nu se închideau; covoare pe cari le luai în picioare; uși cari scârțâiau; găuri în pereți sau crăpături bătătoare la ochi.

Pentru ca toate aceste urâtenii să dispară, nu trebuiau nici bani, nici vreo diplomă, ci doar puțină tragere de inimă și o oarecare îndemânare.

Adrian le avea în așa măsură, încât era uneori privit ca un maniac. Orice spectacol urât, orice acțiune rău-voitoare ori neghioabă, publică sau privată, îi contrariau simțul lui înăscut pentru bine, frumos și drept, punându-l într'o stare de surescitare nervoasă ce-l făcea să se ocupe mai mult de treburile altora decât de ale lui. Ar fi voit să se amestece în toate: în gospodăria vecinei, care nu știa nici cum să aprindă un foc; în aceea a comunei, care nu mătura străzile mărginașe decât doar ca să asfixieze pe bieții locuitori; în conducerea guvernelor succesive, care se înconjurau numai

de funcționari hoți și delapidatori ai averii obștești.

De ce era lumea lovită de-atâtea rele: ignoranță, incapacitate, necinste? N'ar putea ea să-și aleagă conducători cari să-i arate drumul fericirii? Lipseau, oare, în așa hal, șefii capabili? Sau, poate, aceștia erau în chip sistematic înlăturați de la conducerea lumii? În cazul acesta omenirea merge la pieire! Și care e canalia umană ce se înverșunează să trăiască din nenorocirile unei lumi întregi? Nu s'ar putea descoperi și distruge acest rău-făcător universal?

Asemenea preocupări disperau pe Adrian. Cu cât se gândea mai mult la ele, cu atât se încurca mai tare. Căci el nu știa dacă omul se naște bun sau rău. Aci era cheia dilemei. Răspunsurile lui Mihail, la chestiunile acestea, nu-l mulțumeau. Mihail era prea pesimist. După el, lumea a fost totdeauna cum o vedem și așa va rămâne. Nimic de făcut. Așa că el reducea lumea la dimensiunile individului: bun, îl admitea; rău, se dădea în lături din drumul lui.

— Asta e tot ce stă în puterea mea, zicea el. Mai îmi e cu puțință să rămân om cinstit și să nu fac rău nimănui. Dar nu cred în „clase“, nici în „lupta de clasă“, ca socialiștii. Eu cred în *lupta dintre oameni*, orice ar spune Marx.

În timpul primei lor șederi de un an la București, Mihail văzuse pe Adrian ducându-se

adesea pe la întrunirile socialiste. Ei vorbeau uneori despre socialism, dar foarte rar, căci nobilul Rus scăpătat detesta tot ce era în legătură cu socialismul.

— E doctrina simpliștilor, a sclavilor, zicea el. Ea nu poate mulțumi decât masele care nu cer vieții decât o bucată de pâine mai puțin neagră, ceva mai multă libertate, ceva mai puține războaie. Ea nu te va mulțumi niciodată pe tine care te revolți și împotriva pisicei care prinde o vrabie. Religiiile, și ele mulțumesc peste un miliard de oameni, dar e fiindcă nu le cer decât să se ducă regulat la biserică.

Pe-atunci Mihail se afla în Manciuuria. Voise să vadă cu proprii lui ochi grozăviile războiului ruso-japonez. Această brutală despărțire avusese încă o pricină: greaua prietenie a lui Adrian, prin svăpăiala și contradicțiile ei, oboșise pe Mihail. Suflet mortal rănit de viață, minte frământată de gânduri, trup bântuit de mizerie, Mihail avea mare nevoie de pace fizică și morală. Ii trebuia un armistițiu cu existența. Se simțea bătrân la douăzeci și trei de ani. Să găsească o ocupație bine retribuită, să stea cât mai mult cu putință și să pue ceva gologani la o parte, apoi să se ducă să se odihnească într'o țară cu climat blând, acesta era planul lui de viitor pentru un an.

El întrebă pe Adrian dacă vrea să adereze

la acest plan, să lucreze în comun, să economisească în comun și să plece împreună. Adrian primi cu entuziasm. Știind cu cine avea de-aface, Mihail ceru să-i promită că, timp de un an, i-se va supune în totul.

— Iți promit! Vei fi stăpânul meu.

Tânărul ținea, o lună, două. Dar nu trebuia să i-se ceară mai mult. Uitând promisiune și „stăpân“, dădea un picior la toate și pleca.

Astfel, câteva posturi bune fură pierdute. Mihail, la rândul-i, pleca și el, din slăbiciune amicală, fiind prea obișnuit cu acest tovarăș de viață și sperând mereu să-l corijeze. Dar bună-voința lui nu sluji la nimic. Atunci hotărî să-l părăsească pentru un timp și plecă în Manciuia.

Adrian crezu o clipă că n'are să poată supraviețui acestei despărțiri, dar el era așa de plin de viață mistuitoare încât își găsi repede alte prăzi sentimentale.

Singur faptul de-a viețui, i-se părea o minune. Se învărtea în jurul propriei sale ființe, scaldată de soare și de lumină, descoperindu-se pe fiecare zi mai mult. Din cauza asta, nici nu prea avea timp să muncească. Ura mai ales munca ce-l priva de cer, de spațiu. Se uita cu groază la turmele omenești, ferice de-a se închide într'un atelier, o fabrică, un birou, un magazin, renunțând la toate pentru o bucată de pâine, — o pâine care devenea din ce în ce mai albă, pe măsură ce renunțai

la bunurile cele mai prețioase ale existenței: dreptul de-a contempla mărețiile creației; fericirea de-a putea gândi în voe, de-a visa, de-a te instrui; bucuria de-a dispune de tine însuși.

Ce putea să întrecă aceste valori? Să mănânci și să bei bine? Să te îmbraci la modă? Să fondezi o familie și să te înhami ca o vită la nevoile ei, mereu crescânde?

Nu, de-o mie de ori nu! Mai bine să trăești ca un vagabond. O zdreanță, un codru de mămăligă și puțința de-a te mișca liber!

Ia priviți ce mai muncă slobodă oferă portul Brăilei oricărei haimanale: iei pe umăr un sac cu grăunțe, alergi cu el cincizeci de pași și-l golești în hambarul unui vapor. Până la prânz, munca asta îți aduce cinci franci, adică cinci zile de libertate. Căci un kilogram de pâine costă douăzeci de bani, iar o farfurie de carne cu varză, tot atât. Nu e oare de ajuns, pentru un stomac fără oglindă?

Adrian fu hamal în port, fericit să știe că poate arunca sacul și cere plata în orice moment. Aceasta nu-i aducea nici o neplăcere. A doua zi era liber să reia sacul ori să nu-l reia. Și ar fi continuat să fie hamal, dacă mamă-sa nu s'ar fi supărat:

— Mai bine să mor decât să te văd cu sacul în spinare! Asta-i munca oamenilor de nimic. La ce-ți slujesc toate cărțile, la ce bun atâta citit, dacă e vorba să fii hamal? Și care fată cu stare se mărită cu un hamal?

Incredințat că un zid de neînțelegere îl des-
părțea chiar și de mama lui, Adrian renunță
de a-și mai apăra cauza în fața cuiva, nu-
trind gândul să dispară odată în lume. Și acea-
sta avea să se întâmple a doua zi după ce
va fi terminat cu armata, de care spera să
fie scutit.

Până atunci, era nevoit să facă concesii ma-
mei lui, care muncea pentru el. Dar de-acum
încolo trebuia să știe că lumea e „coalizată“
împotriva lui și că vrea să-l înșface în angre-
najul ei. Ei bine, o să se apere din toate pu-
terile. Căci el e sigur că acest furnicar uman
își risipește viața, trudind de dimineța până
seara pentru fleacuri, pentru prejudecăți, pen-
tru zădărnicii. Nu, Adrian nu vrea să aibă
„copii frumoși“, nici un „interior“, nici să
adune „avere“. Interiorul lui cel mai bun era
spațiul nesfârșit. Cea mai mare avere: trupul,
simțurile, gândurile lui.

Acestea i-se păreau adevăruri absolute și
își făcea din ele un scut. Fiecare zi îi aducea
confirmării cu duiumul. Bogat ori sărac, in-
teligent ori dobitoc, toți se încovoiau sub ti-
rania aceleiaș legi care mână turma umană:
să muncești, mai întâiu; apoi, să trăești. Să
aduni, să aduni mereu! Rezultatul: exploatare,
egoism, jinduială, ură, războaie.

Nu, Adrian n'o să-și vâre niciodată piciorul
în această capcană.

Intr'o seară de August, la vreo lună după

intrarea în serviciu la Thuringer, Adrian se plimba pe-afară, de-alungul casei, respirând aerul curat și cugetând la viața lui și la a celorlalți. Vremea era frumoasă. Noapte înstelată, adiere desmierdătoare, amestec de parfumuri venind de la florile din Grădina Publică, unde fanfara municipală cânta niște valsuri amețitoare.

Ca mai în toate serile, aveau musafiri, căci casa poseda o sală de biliard și alta unde se jucau cărți, șah, domino. Dar Adrian era sigur că toată lumea aceea venea mai ales fiindcă „la frații Thuringer“ se găseau vinuri renumite, șampanie superioară, lichioruri fine și prăjituri cum nimeni nu știa să facă în tot orașul și al căror secret singură „madam“ Carolina îl cunoștea.

Prefectul județului, numit „Purcelul“, din cauza fizicului și a lăcomiei lui, venea mai în fiecare seară. Aproape tot așa de des era văzut armatorul italian Carnavalli, dar acesta, om de-o rară distincție, nu venea decât pentru cele trei femei frumoase ale casei. Era numit „Europeanul“. Mare craiu, mare jucător, mare vóiajor, Carnavalli se ruina încet și sigur.

Printre intimi se mai număra d-l Poplinger, Evreu german cu buze de căpcăun, logodnicul d-rei Mitzi și reprezentantul în străinătate al firmei Max și Bernard Thuringer. El se afla mai tot timpul în călătorie, dar când afacerile îl aduceau la Brăila, toată casa era cu susul

în jos, căci cei doi amanți umpleau toate încăperile vastei clădiri, cu sbeguirile și certurile lor. D-l Bernard, a cărui fire marțială și austeritate nu prea admiteau glumele, era scandalizat:

— Va trebui să le clădim o cazarmă, amorezaților noștri! exclamă el într'o zi, când era mai bine dispus.

Dar, dintre toți obișnuiții casei, d-l Flusfisch, zis „Habeder“, era cel mai celebru, grație unei împrejurări care i-a adus această po-reclă.

În prima ei săptămână de serviciu la Thuringer, Iulia, servitoarea unguroaică, intră într'o seară în sufragerie ca să anunțe grav:

— Domnul... Habeder.

Masa era pe sfârșite. Stăpânii se priviră mirați:

— Domnul... cum ai spus?

— Habeder.

— Habeder?! Ce-o mai fi și asta? Nu cunoaștem pe nimeni care să poarte un asemenea nume!

— Ba da, cucoană! E domnul acela cu burta mare și foarte chel, cu un nume greu, dar care zice totdeauna, când sosește: ha-be-der!

În adevăr, d-l Flusfisch, avansând enorm-i pântec și fața stacojie, rostea, scandând, salutul german:

— Ich habe die Ehre!¹⁾.

---

1) Am onoarea

De aci, „Habeder“ al Iuliei, poreclă care prinse pe loc și fu adoptată chiar și de imperturbabilul domn Bernard.

Acești intimi, precum și câțiva alți musafiri, umpleau cele două săli de joc, singurele camere luminate. Tot restul casei era scufundat în întuneric. Ca să nu chinuiască pe Iulia și pe Adrian, ținându-i în picioare noaptea târziu, după o zi de muncă obositoare, se punea la îndemâna convivilor tot ce le trebuia, băuturi, patiserie, etc. Totuși, unul din cei doi servitori era ținut să facă pe rând de planton până la unsprezece noaptea. În seara aceea, era rândul lui Adrian.

Dar el nu-și îndeplinea numai datoria, ci părea să clocească gospodăria, ca o cloșcă ouăle. Iși iubea stăpânii, ca și pe mai toți invitații, și avea o grijă permanentă ca nimic neplăcut să nu li-se întâmple. Ori, tocmai se petrecea ceva care ar fi putut să dea loc la mari buclucuri.

Adrian observă că de la un timp, singură buna Hedwig făcea onorurile casei, satisfăcând cererile musafirilor. Ana și Mitzi se eclipsaseră. Și se putea ca dintr'o clipă într'alta d-l Max să se scoale de la joc și să o ia razna pe coridoarele întunecoase, strigând, cu vocea lui guturală:

— Maus! Mitzi! V'ați culcat?

Nici una, nici cealaltă nu se culcase, Adrian o știa tot așa de bine ca și virtuoasa

Hedwig. Cea dintâi era cu profesorul de gimnastică, convorbind prin gratiile unei ferestre ce dădea în Grădina Publică, unde curtezanul sta tupilat în beznă; cealaltă se legăna pe genunchii logodnicului ei, în biroul d-lui Max. Și dacă Hedwig, certată cu surorile ei, nu voia să se amestece în treburile lor, Adrian ținea să se amestece cu orice preț. Căci era întru câțva complicele lor, mai ales al Anei. Le înțelegea și le aproba legăturile. El aproba pe toți cei ce se iubeau.

Pentru Ana nutrea o stimă compătimitoare din ziua când a înțeles, — în urma unor aluzii transparente ce se făceau la bucătărie, — că d-l Max n'a fost nici odată pentru nevasta lui altceva decât un „tată“. Ca să fie și mai sigur, o întrebă pe mama lui, care-i confirmă acest beteșug capital al Neamțului:

— Da, se zice că-i „legat“. Dar ea știa asta, înainte de a-l lua.

Că a știut-o sau nu, aceasta n'avea nici o importanță pentru Adrian. Ea era în ochii lui o martiră, căci o cunoștea ca pe o femeie cinstită până în fundul sufletului. De când se căsătorise cu Max, nimeni n'ar fi putut să-i reproșeze ceva. Și el era martor de muștrările ce-și făcea dânsa, chiar și numai pentru flirțul acesta cu profesorul de gimnastică.

Adrian aprecie cum se cuvine această rezervă a Anei, dar o judecă deplasată, nesăntoasă și hotărî să intervie. Tot menajându-i

susceptibilitatea și fără s'o împingă la mărturisiri, decretă că acest fel de a-și ucide viața e mai imoral decât prostituția, mai trist decât călugăria. El numi aceasta: să insulți una din primele legi ale naturii, pentru o bucată de pâine.

Intr'o seară, pe când se aflau singuri, Ana sfârși prin a-și deschide inima. Convinsă de perfecta desinteresare a lui Adrian, care într'adevăr nu vorbea cu două înțelesuri, isbucni în plâns, sprijinind fruntea pe umărul inimosului ei servitor-confident:

— Dar Max e așa de bun, așa de bun! De-asta l-am luat, nu pentru pâine, căci pâinea o aveam la el și înainte de-a ne căsători.

Ana spunea adevărul. Devenită doamna Thüringer, ea nu-și schimbase cu nimic felul de viață. Cumpăra aceleași țesături ieftine, din care își făcea singură rochiile. În treburile gospodăriei, o vedeai zilnic cu capul înfășurat într'un tulpan, dând ajutor servitoarei, fără să se sinchisească de surâsurile ironice ale cucoanelor mari din vecinătate.

Și dacă nu era mai puțin adevărat că adusesese pe mamă-sa și pe cele două surori, — toate trei numite de gurile rele „întreaga menagerie Müller, — apoi se știa de-asemena că această „menagerie“ nu costa decât hrana și că ea înlocuise o bucătăreasă și o fată în casă plătite foarte scump. Se putea chiar spune că Ana era nedreaptă cu familia ei. Și ca să

repare această nedreptate, d-l Max născocea în ascuns fel de fel de „aniversări“ ce-i permitau să distribue mici cadouri celor nedreptățiți.

Mai era ceva în caracterul Anei care plăcea mult lui Adrian: era desgustul ei de paraziții ce-i covârșeau casa:

— Ce de lacomi, ce de bețivani pe capul nostru! îi spunea ea într'o zi, furioasă. La fiecare prânz trebuie să suporti unul ori doi din acești „abonați“ de „profesie liberă“, care se poftesc ei singuri la masă și n'au altă grijă decât a gulerului lor. Apoi, toate aceste veșnice jocuri de bridge și de poker stropite cu șampanie! Toate la un loc, la sfârșitul lunii, fac o groază de bani. — Ori, în meseria de armator, angajându-ți întreg capitalul în niște grăunțe care pot oricând să se „încingă“, fie în magazie, fie în hambarele vaselor, nu știi niciodată dacă ești bogat ori sărac. Casa asta burgheză, așa cum o vezi, a cunoscut luni când nu știa unde să găsească nici banii de coșniță, deși are un beciu plin de vinuri alese. Bine-înțeles, pe „boerii“ noștri, care n'au știut în viața lor ce e mizeria, asemenea spaime îi lăsau reci, dar eu, care am cunoscut-o de aproape, simțeam fiori de moarte. Da, prefer să mor decât s'ajung să mai trăiesc anii când, copilă încă, brutarul mă înghesuia și-mi strivea sânii într'un colț al brutăriei, pentru două pâini pe care mi le dădea pe datorie.

Când Ana îi vorbea așa, privind-l cu ochii ei mari albaștri, umeziți de lacrimi, Adrian vedea în ea o frumoasă dar și sărmană femeie, a cărei copilărie fusese sinistră, pe când a lui nu-i lăsase decât amintiri plăcute. Atunci îi săruta mâinile, își lipea obrazul arzător de brațul ei rece și-i zicea, fericit:

— Promite-mi că o să mă ții în serviciu, chiar dacă într-o zi o să rămânem, în casa asta, fără pâine. O să mă duc să fur!

Ea râdea din toată inima și îndepărta încetișor obrazul acela de foc, care, fără să știe, îi înflăcăra sângele.

Era aproape de miezul nopții și Adrian continua să dea târcoale în jurul casei. Jucătorii nu păreau să se gândească a pune capăt partidelor mereu reîncepute. Se bea și se juca din ce în ce mai cu temei. Ferestrele fiind deschise, din cauza căldurii și ca să lase să iasă fumul de țigări, Adrian observa, din colțul lui întunecos, figurile și gesturile acestor notabilități ale comerțului și administrației, asculta tot ce-și spuneau și se silea să pătrundă în existența lor, s'o înțeleagă și s'o critice cu nepărtinire.

Scopul lui era să confrunte rezultatele observațiilor sale permanente, cu sentințele definitive ale judecății socialiste pe care le auzise la întrunirile de la București. Era vorba de condamnări în bloc, bazate pe un singur

fapt: oamenii aceştia erau exploatatori ai clasei muncitoare; trebuiau doborâţi, iar societatea burgheză să fie înlocuită prin societatea socialistă, sub direcţia clasei muncitoare. Iată ce înţelesese; şi i-se părea aşa de minunat, că subscrisese cu amândouă mâinile, cu toată pasivitatea lui Mihail, căci era vorba de suprimarea mizeriei şi a războaielor, aceste flagele sociale pe cari era gata să le combată din toate puterile.

Deci, Adrian se considera socialist convins; dar el era un băiat care nu accepta frazele gata ieşite din tipar. Ii plăceau adevărurile dobândite prin observaţii personale. Controla fiecare afirmaţie a oratorilor socialişti şi voia să prindă ideea vie, aşa cum se înfăţişa în viaţa zilnică. Şi era de netăgăduit că poseda destule adevăruri socialiste, în privinţa cărora orice discuţie contradictorie i-se părea de prisos. Dar, spre nenorocul lui, el mai voia să aibă şi scrupule, simţea trebuinţa de-a activa numai în chip ireproşabil.

Iată, de pildă, cazul burghezilor pe care îi avea acum sub ochi, aproape toţi armatori străini, stabiliţi în oraşul lui. La Brăila, unde industria era nulă, aceşti oameni constituiau cea mai mare parte a clasei capitaliste care trebuia doborâtă. Foarte bine. Totuşi, ia să vedem cine sunt ei. E necesar să ştim pe cine suprimăm, chiar dacă n'ar fi decât din grija de-a nu risca să tăiem craca pe care stăm.

Adrian începea să-i cunoască binișor și-i judeca sub două aspecte: calitate umană și capacitate socială.

Calitatea lor umană era aceea a majorității oamenilor: spirit mediocru; moralitate mediocră. Erau stăpâniți de plăcerile materiale. Nici odată nu-i auzise vorbind de artă, de morală, de gândire. Adrian era sigur că acești domni și soțiile lor nu știau de Tolstoi, de Ibsen, de Balzac, nici măcar atâta cât știa el.

Dar nu pentru asta s'ar fi însărcinat să le taie capetele, căci, în cazul acesta, ar trebui exterminate nouă zecimi din omenire. Ba chiar le punea o notă bună la purtare: erau oameni de inimă, cum se cade, miloși cu cei săraci.

Totuși, dacă n'ar fi avut decât meritele astea, Adrian nu s'ar fi opus la înlocuirea lor cu clasa muncitoare, căci aceasta avea nevoie de cu totul altceva decât de amabilități și pomeni. Dar burghezii aceștia dețineau în mâinile lor o forță de care lucrătorii erau complect lipsiți: înțelegerea deplină a afacerilor, capacitatea comercială. Ceva și mai mult, un mecanism de-o complexitate redutabilă era la baza acestui comerț plin de riscuri. Un joc de bursă, o vastă rețea de raporturi internaționale comandau orice vânzare, orice cumpărare și țineau la cheremul lor până și cel mai mic transport de grâne spre vreunul din acele porturi îndepărtate, a căror nume șefuleții socialiști le silabiseau pe flancurile vapoarelor.

dar de a căror situație geografică habar n'aveau. Ne aflăm, deci, în fața unui important aparat tehnic și social care trebuia aprofundat, stăpânit, înainte de a-i turbura mersul.

Iată unde Adrian era neînduplecat: clasa muncitoare n'avea nici cea mai mică idee despre conducerea marilor întreprinderi sociale; ea nu era decât o turmă de oi, căreia trebuia să-i explici totul, dându-i peste bot. Cum să pui, atunci, cârma lumii în mâinile unei clase așa de lipsită de competență și de spirit de inițiativă? Și de ce, toată propaganda socialistă se mărginea în a asmuți masele spre Putere, cu iureș de cântece revoluționare, în loc să fie inițiate cu de-amănuntul în tehnica afacerilor? Unde era școala socialistă însărcinată cu formarea prealabilă a elitelor muncitoare, destinate să ia într'o zi direcțiunea lumii?

Căci Adrian nu dădea nici o atenție pălăvrelilor interminabile ce aveau loc asupra doctrinei și țintei socialismului. Pentru el, învățătura putea să fie adevărată și scopul excelent, asta nu era de ajuns. Principalul era să-ți asimilezi toată știința burgheziei, și apoi să vorbești de înlocuirea ordinii capitaliste cu ordinea socialistă. Altfel, ar însemna să pui carul înaintea boilor. El nu vedea pe hamalii din port în stare să înlocuiască pe armatorii din Brăila.

Dar problema mai avea o latură, care tur-

bura adânc pe Adrian. Era laturea morală.

Se acuza burghezia că e necinstită, stricată, lacomă. Dar Adrian constata că muncitorimea suferea de aceleași vicii. Adică, suferea când putea. Redusă la mizerie, era sublimă. Dar, de îndată ce împrejurările îi permiteau, atinge repede culmea crimei, lăsând cu mult în urmă pe cei mai ticăloși burghezi. Așa de pildă, vătafii și siniștrii lor acoliți.

Vătafii erau toți ieșiți din clasa muncitoare, tot rămânând niște bădărani, analfabeți până a nu ști nici să-și semneze numele, în ciuda averilor considerabile pe care le adunau. Acești vătafi reușiseră să izoleze complet masa muncitoare de patronii ei legitimi, exportatorii, luându-i orice posibilitate de contact direct.

Ca să poată obține numărul de brațe necesare operațiilor lor de încărcare a vapoarelor, casele de comerț erau nevoite să trateze cu această corporație de vătafi, pe care nici o legislație n'o consacra. Ea trăia în marginea legilor, puternică prin bogăția membrilor ei și grație complezenței marilor electori ai Ținutului, cărora vătafii le aduceau, în vremea alegerilor, voturile exploataților lor.

Exploatarea muncitorilor de către acești foști muncitori era odioasă. Nu numai că vătafii smântâneau gros sumele ce le obțineau de la armatori ca plată a muncitorilor, dar aceștia

trebuiau, dacă nu voiau să moară de foame, să lucreze în condițiile următoare: 1) să accepte fără să crâcnească, leafa pe care vătaful binevoește să i-o dea; 2) să fie mușteriu regulat al cârciumii vătafului și să închidă ochii asupra unor anumite greșeli la facerea socotelilor; 3) să execute toate „belicurile“ cerute de vătaf; 4) să urmeze pe acesta la urne și să voteze după indicațiile lui; 5) să suporte, uneori, chiar să fie bătut.

Netăgăduit, acest nemilos sistem de muncă nu se putea menține fără ca zilnic să aibă loc bătăi sângeroase. Din cauza asta, vătaful se înconjura totdeauna de-o ceată de „gâtoși“, muncitori autentici, plătiți pentru mișelia lor ori răsplătiți numai cu o muncă regulată, cum nimeni nu putea s'o aibă. Aceștia împingeau uneori cruzimea până la asasinat. Dar deseori ucigașul era un hamal care-și ucidea fratele de muncă, nu din nevoia de a-și asigura o pâine, ci din beție, din răzbunare ori numai din mândrie rănită.

Adrian, scufundat în meditațiile lui nocturne, recapitula tot ce era pentru și contra ale aceleiași probleme și ajungea la un punct mort: „Nu, își zicea el, n'am să fiu niciodată un om de acțiune. Mihail avea dreptate: trebuie să fii mărginit, dacă vrei să reușești în domeniul acesta“.

Și uitând socialismul, îl cuprinsese o mare

milă de lumea asta egoistă. Ori cum, ceva trebuia făcut. El se gândea la acele vaste pături sociale martirizate de viață și care meritau o soartă mai bună. Nu puteau fi abandonate pe veci la bunul plac al tuturor tiraniilor, ori de unde ar veni acestea, dela stăpânirea de sus ori dela fratele tău de jos.

Dar cum să separi pe cei buni de cei răi, în sânul aceleiaș clase? Căci, fără nici o îndoială, nu toți burghezii meritau să fie spânzurați, după cum nu toți hamalii din port deveneau ciomăgași vătășești. Adrian a putut să se convingă de așa ceva, cu câteva zile în urmă, cu prilejul unor tratative la care asistase și el.

O delegație de muncitori venise să roage casa Thuringer să trateze direct cu ea, pentru tot ce privește încărcatul vaselor. Delegația oferea prețuri inferioare celor pe care casa exportatoare le vărsa vătăfilor, dar superioare celor obținute de muncitori dela călăii lor.

— Vrem să înlăturăm pe vătăfi, spuneau hamalii, altfel, într'o zi, îi vom ciopârți pe toți! Ne-am săturat! Iar d-voastră exportatorii n'aveți nici un interes să lucrați cu tâlharii ăștia. Nu-s de nici un folos. Ne însărcinăm noi singuri cu formarea „poștelor“. Și așa, d-voastră veți plăti mai puțin, iar noi vom primi mai mult, odată ce parazitul va fi înlăturat.

Felul acesta conștient de-a vorbi, merse lui

Adrian la inimă. Răspunsul ce-l dădu d-l Max, îi plăcu tot atât:

— Noi am fi bucuroși să vedem pe vătafi dispărând, căci dacă pe voi vă jupoaie, nouă ne dictează prețurile ce le plac. V'am fi chiar recunoscători dacă ne-ați scuti de lepra asta, tot scutindu-vă pe voi. Numai că, iată: nu putem trata cu toată mulțimea lucrătorilor. Cineva trebuie să semneze cu noi contractele. Și acest cineva nu poate fi decât reprezentantul unei organizații în genul celor cari există în Occident și cari se numesc *sindicate*. Organizați-vă deci în *sindicate* muncitorești. Legile țării o îngăduesc. Apoi, trimiteți-ne pe șefii voștri. Cu ei, suntem gata să tratăm. Așa cum sunteți acum, însă, nu reprezentați pe nimeni.

Adrian nu înțelese rostul acestui sfat în gura unui capitalist; și a doua zi îl rugă pe d-l Max să-l lămurească:

— După câte știu, lucrătorii se organizează în *sindicate* ca să poată lupta cu eficacitate împotriva patronilor lor. Și d-voastră le recomandați tocmai această armă?

— Da, fiindcă arma asta are pentru noi avantajele ei: muncitorul organizat e mai serios, mai conștient, poți să te bizui pe el, pe când celalt e în general mai puțin calificat. Organizația sindicală nu e numai o fabrică de revoluționari, ea mai este și o școală de moralitate. În sânul ei, lucrătorul învață care-i

sunt drepturile, dar și datoriile. Iată de ce în Germania acest lucrător e preferat de către toate întreprinderile serioase. Costă mai scump, dar face!

„Bravo! își zise Adrian; iată un patron care-și cunoaște și el drepturile și datoriile lui. Germania asta trebuie să fie o țară minunată. Cel puțin acolo oricine înțelege că nimic nu se poate face cu o clasă muncitoare vicioasă, mizerabilă și vlăguită. De ce, dar, conducătorii țărilor înapoiate, cum e a noastră, nu vor să urmeze pilda acestei Germanii prospere? Mari și mici, toată lumea ar câștiga“.

Era ora unu după miezul nopții, când musafirii se ridicară să plece. Adrian alergă la Ana, care pălăvrea încă cu amorezul ei:

— Fugi, domnule, fugi repede! îi strigă el. D-l Max se va îndrepta peste o clipă spre dormitor, unde i-am spus că se află cucoana, și ce va spune când n'o va găsi în pat?

Profesorul de gimnastică dispăru în întunericul parcului. Ana o tuli și ea să se culce. Ei își dădeau întâlnire la fereastra camerei lui Adrian, ce se deschidea spre partea cea mai singuratecă a Grădinii Publice. Dragoste lor era încă platonice.

Dar mai era o dragoste în casă, neștiută de nimeni și mult mai puțin platonice, ce dădea grozav de furcă lui Adrian. Era dragoste a Iuliei, servitoarea, cu amantul ei atitrat.

a îl primea de două sau trei ori pe săptămână, timp de câteva ore, fără să știe stăpânii, cari n'ar fi tolerat-o, dar cu consimțământul lui Adrian, care avea paza casei în seama lui și nu putea să refuze nimic amorozaților.

Totuși, el era de părere că Iulia și amantul ei făceau prea mare sgomot în camera lor; ar fi putut să fie auziți din camerile unde se juca. În seara aceea, mai ales, Adrian fu nevoit să le bată în fereastră de mai multe ori, ca să le impună tăcere. Dacă patronii aflau ce se petrece în casa lor, s'ar fi întâmplat scandal, căci era absolut interzis accesul unui necunoscut după ora nouă seara.

Așa că, după plecarea invitaților, Adrian zăvori cele două porți și se repezi spre camera Iuliei, spumegând de mânie. Voia s'o certe pe loc.

În obscuritatea aproape complectă a încăperii, unde domina un miros tare de lichior, Adrian ghici că fetișcana era pe jumătate goală, lungită pe pat. Simți o lovitură în tâmple, dar, furios, nu ținu socoteală:

— Știi ceva Iulia? Drept e, suntem prieteni, dar nu vreau să cad victima bunătății mele. De ce țipi ca o nebună când ești cu amantul tău?

— Fiindcă sunt nebună și că îmi place grozav!

— Ce-ți place grozav? Ah, fți mai și râzi

de mine? Pe lângă asta, șterpelești sticle cu lichior și vă îmbățați ca niște fleoarte. Ei uite, să știi, pe viitor amantul tău nu va mai intra aici!

Iulia sări din pat ca o năpârcă și îi încolăci gâtul cu brațele ei goale, strângându-l la piept:

— Ba da, Adrian, o să-l lași să mai vie! Nu poți să fii așa de rău. Și eu n'am să mai țip. Ți făgăduesc. Dar dovedește-mi că nu mai ești supărat pe mine. Hai să bem un pahăruț amândoi, ai să vezi ce bun e lichiorul!

Adrian o respinse cu moliciune, epuizat, ca atunci când te cuprinde o spaimă. Toate scumpele lui gânduri se spulberară pe loc. Un mare gol, un sentiment necunoscut, îi cuprindeau creierul pe măsură ce se lăsa strâns în brațele acestei femei, împotriva căreia deodată nu mai putea nimic. Aceasta nu dură decât un minut, dar fu de ajuns ca să i-se supună, prăbușindu-se lângă dânsa pe patul în dezordine.

Zorile zilei ce urma să înceapă acestei nopți terminate într'un chip așa de memorabil pentru viața lui Adrian, surprinseseră pe flăcăul nostru în patul frumoasei Unguroaice. Aceasta dormea adânc, albă din cap până în picioare, învăluită în mulțimea de dantele și panglicițe multicolore. Adrian o contemplă, cu inima bătând de recunoștință, sărută cu evlavie mâna crăpată de muncă, pe care ea o ținea pe piept, și gândi:

„De-acum încolo n'ai să mai speli vasele. Mă însărcinez eu cu asta“.

Și, cu obiceiul lui de-a împinge toate lucrurile la extrem, adăogă:

„Am să-ți fac și sufrageria și-am să-ți aprind și focul la bucătărie. În felul ăsta ai să poți să dormi un ceas mai mult“.

El știa că Iuliei nu-i plăcea să se scoale prea de dimineață. Soneria deșteptătorului era potrivită pentru ora cinci și jumătate. O puse să sune la șase și jumătate. Apoi, cu multe precauțiuni se strecură afară din pat, se îmbracă și se înhămă la muncă: trei mari birouri, un vestibul și coridoarele, plus cele două curți de măturat.

De obicei, sculându-se la cinci, Adrian sfârșea toată munca asta după două ceasuri de trudă fără răgaz; și nu putea să facă altfel, căci la șapte se scula doamna Thuringer, pe care trebuia imediat s'o însoțească la piață. Acum era ora patru. El hotărî să înceapă cu sufrageria, ca nu cumva să fie surprins la munca asta, care nu intra în atribuțiile lui. Dacă ar fi fost întrebat în clipa aceea, ce-l făcea să execute și munca Iuliei, i-ar fi venit greu să dea un răspuns logic.

Camerile mari erau toate parchetate. Adrian examinează parchetul sufrageriei și-l găsi destul de murdar. Nu fu supărat pe Iulia, din contră, o plânse că n'a putut să-și facă datoria cum trebuie. În dimineața aceea era mai generos ca oricând.

Fără să se mai gândească la puținul timp pe care-l avea înaintea lui, se trânti cu burta pe sârma de frecat. O activitate furioasă îi stimula ceafa, închipuindu-și capul ce-l va face Iulia; când și-o vedea parchetul așa de curat. La urma urmei, Ana putea să afle tot adevărul. Era oare vinovat de vreo trădare? De loc. Ana continua să rămâie, pentru el, grația pe care n'o atinge decât cu vârful buzelor, cum se face cu icoanele sfinte. Una nu putea s'o înlocuiască pe cealaltă. Ana era un vis. Iulia, o surprinzătoare realitate. Era vorba de două fericiri absolut deosebite.

Adrian știa acum ce înseamnă o Iulie: o

violentă plăcere care te face mai lucid, mai tare. Ii era profund recunoscător. Până la această întâmplare, el văzuse lucrurile ca printr'o uşoară ceaţă. Undeva, în organismul lui, n'ar fi putut să spună unde, un resort care nu funcţiona încă, îl împiedica să vadă viaţa cu ochii tuturor oamenilor. Işi ghicea inferioritatea în privirile altora. Cel din urmă imbecil putea, în privinţa asta, să-l confunde.

Cum să-l confunde? Nici nu era vorba de a-l confunda. Lucrurile se prezentau cam astfel: dacă s'ar fi aflat lângă un om şi ar fi privit împreună, să zicem, un câine, Adrian ştia că celalt nu vedea, ca şi dânsul, decât un câine. Dar dacă în locul câinelui, ar fi fost o femeie, Adrian nu mai ştia ce vedea celalt.

Ei bine, din dimineaţa aceea, vălul îi căzuse de pe ochi. Toate femeile care treceau pe stradă erau nişte Iulii. Iar el, un om ca toţi oamenii.

Această lămurire, o datora generoasei Unguroaice. Ii mai datora plăcerea unică a cărei descoperire o făcuse şi pe care îşi promitea s'o aprecieze şi mai bine în noaptea următoare, căci, adormind pe braţul lui, durdulia slujnicută îi spusese:

— N'am să-l mai primesc pe amantul meu. Ai să-l laşi de-acum încolo să fluere pe-afară cât o vrea.

Iată ce era Iulia.

Dar Ana? Oh, nepătrunsa taină! El o în-

țelega și mai puțin acum când Iulia îi desvăluise, ca să zicem așa, tot misterul femeii și al omului. Nu, nici femeea, nici omul nu puteau fi numai atât. Simțea că omul, în orice caz, el, Adrian, ar fi putut să aibă nevoie de două femei în acelaș timp, ba poate chiar și de mai multe.

Nu fiindcă Ana s'ar fi putut compara cu Mihail, adică să se înalțe până la acea prietenie care îți îngăduie să plutești pe oceanul tuturor gândirilor umane, a cărui imensitate Adrian de-abia o întrevedea. În privința asta, ea era o creatură aproape tot așa de simplă ca și Iulia. Dar Ana deținea o pârghie de comandă care putea să aibă o înrâurire tocmai în domeniul acesta al spiritului, amplificând la maximum intensitatea visului. Când se afla lângă dânsa, Adrian înceta de a mai fi un om comun.

Netăgăduit, aceasta i se întâmpla deasemenea și când citea o mare pagină de literatură universală, sau când Mihail îi vorbea cu foc despre problemele existenței. Emoția era aceeaș, sau mai bine zis, de aceeaș calitate. Și totuși, era o deosebire. În apropierea Anei și când, uneori, îi atingea brațul cu obrazul lui ferbinte, toate frumusețile spirituale ale vieții se încorporau în el. Acestea nu mai erau niște bucurii cerebrale. Le simțea făcute din carne caldă și nudă, ca o mie de femei frumoase lipite de corpul lui arzător.

Cu toate astea, nu era vorba de ceva truspesc. Astăzi, când ştia de la Iulia ce formă avea dorinţa de a te culca cu o femeie, Adrian era şi mai sigur de-a nu fi simţit niciodată dorinţa asta faţă de Ana. El se apăra chiar şi numai împotriva ideei că Ana ar putea să fie o Iulie, căci constatase o slăbire a dorinţii lui pentru tânăra Unguroaică, imediat după primul lor contact. Se simţise chiar puţin desamăgit, foarte puţin şi numai pentru un scurt timp.

Pentru nimic în lume, aşa ceva nu trebuia să se întâmple cu Ana! Nici cea mai mică desamăgire şi nici o clipă! Ar fi mortal pentru sufletul lui! Ar muri de întristare. Ana era şi trebuia să rămâie bucuria continuă, intensă şi infinit de diversă.

După cum Iulia, dându-i-se, îi lămurise viziunea confuză ce-o avusese despre femei, îl scosese ca dintr'o vraje, deasemenea Ana îi lărgea toate orizonturile minţii, nu dându-i-se, ci dimpotrivă, păstrând întreg secretul acestei forţe care îl făcea apt să îmbrăţişeze universul.

Amândouă îi erau necesare, ca luminile ochilor. Şi fiindcă erau femei, binecuvântată fie femeea! Fără ea, omul nu face nici cât o ceapă degerată!

Când, la ora şase, primii furnisori veniră să aducă laptele şi chiflele, Adrian terminase toată treaba. Casa era încă scufundată în

somn. Atunci, o idee îi încălzi obrajii: să prepare la iuțeală cafeaua cu lapte și să o servească Iuliei în pat!

Totul fu gata, puțin înainte ca deșteptătorul să sune șease și jumătate. Adrian intră în vârful degetelor și depuse încetișor tava pe un scaun la căpătâiul Iuliei, care dormea desvelită toată. O, da, era frumoasă, întâia lui amantă! Era mai frumoasă așa cum se afla acum în pat, decât când se îmbrăca și se sulemenea ca să iasă la plimbare. Îi plăcea mai ales albeața cărnii ei catifelate.

Adrian privi împrejurul lui, examinând încăperea cu de-amănuntul, și găsi că reputația de femei curată a Unguroaicei era justificată.

Deodată deșteptătorul începu să sune. Iulia sări din pat, văzu pe Adrian, se acoperi rușinată, și uitându-se la ceas, isbucni în plâns:

— De ce mi-ai făcut asta, Adrian? Șease și jumătate! Dar sufrageria! Dar focul! Dar cafeaua! Ce rău ți-am făcut, ca să vrei să mă certe cucoana?

Și crezând că Adrian îi surâdea din răutate, deschise gura ca să-l ocărăscă, dar privirea îi căzu pe tava garnisită cu bunătăți: cafea cu lapte fumegând, chifle, unt, și chiar un ou moale.

— Pentru cine sunt astea? scânci ea necăjită.

— Pentru cine vrei să fie, Iulica mea, din moment ce sunt în camera ta? Pe lângă asta,

toată treaba ta e făcută, iar patronii dorm încă. Ce mai vrei?

Ea nu voi să-și creadă urechilor, dar înfașurarea lui Adrian, cu bustul scăldat în sudori și mirosind a terebentină, pledă pentru buna lui credință. Iulia se aruncă la picioarele lui, îi îmbrățișă genunchii și plânse și mai cu foc:

— Niciodată, nimeni n'a făcut așa ceva pentru mine! Toți m'au bătut și m'au pus la muncă, fie părinții, fie păcătoșii mei de amanți. Dar, să mă alinte, nu, nimeni! Ah, tu ai să fii D-zeul meu! Și dacă cumva ai să iubești pe o alta, am să te omor!

— Mulțumesc! făcu Adrian, curățindu-i oul.

— Nul n'am să te omor, dar am să te înnebunesc de dragostel!

„N'ai să mă înnebunești, gândi Adrian. Numai Ana poate să mă înnebunească. Dar pentru ceea ce îți dătoresc, n'am să te uit niciodată“.

În vremea asta, „madam“ Carolina, care se sculase, își plimba silueta-i greoaie de-alungul galeriei cu geamlâc dintre bucătărie și curtea de serviciu.

— Iulia, suntem pierduți! Uite-o pe baba cum mă caută, ca să-i cumpăr „schnapsul“ ei. După ce îți vei fi băut cafeaua, ascunde tava în dulapul tău. Eu o șterg, altfel vine peste noi!

Adrian fu nevoit să facă mai multe ochiuri, ca să ascundă direcția de unde venea,

dar, trudă zadarnică: baba care, deși n'avea miros, știa totdeauna să aibă „nas“, cum zicea Ana, descoperi misterul.

— Bună dimineața, madam Carolina! Cum ai dormit?

Bătrâna plesni din limbă, arătând astfel cât de mulțumită era de rachiul pe care i-l cumpăra Adrian. Ceeace n'o împiedică să fie răutăcioasă:

— Da... bună dimineața... am dormit bine... dar *dumneavoastră*, „domnule“ Adrian? — Nu minți, cotoiule! Să mor eu dacă tu n'ai dormit azi-noapte cu Unguroaica! Casa asta e un adevărat bordell!

Adrian se supără de-abinelea:

— N'am să-ți mint de loc, madam Carolina, dar dacă asta este toată prietenia d-tale pentru mine, ei bine, prefer să plec numai decât.

Și se duse imediat să se închidă în camera lui, care era alături de bucătărie. Madam Carolina îl urmă, înspăimântată. Ea știa cât era de acuzată, și pe drept, că punea pe fugă pe cei mai buni servitori, din cauza caracterului ei insuportabil.

Plecarea lui Adrian, chiar a unui Adrian vinovat de păcatul de a se fi culcat cu servitoarea, i-ar fi atras toate trăsnetele, chiar și pe acelea, foarte rare, ale d-lui Bernard, dictatorul glacial al casei, care avea în mare stimă pe tânărul nostru, de când se încredinșase de conștiinciositatea lui la muncă și de

multiplele-i capacități. Pe lângă asta, patronii mai știau că Adrian nu era un ignorant.

— Ei, dar repede te mai superil zise bătrâna. Hai să ne împăcăm! Dar să știi că nu glumesc: mi se pare că astă-noapte te-ai culcat cu Unguroaica.

— Și dacă ar fi adevărat, ia spune-mi, ce supărare ai avea d-ta din asta? Sper că nu vei fi voind să mă culc cu fetele d-tale?

— Tocmai aci e buba, Adrian! Fetele mele au o poftă nebună să se culce cu cineva! Și chiar se culcă, atât cât le poate pielea. Iată ce e teribil!

— Ei bine, madam Carolina, dă-mi voie să-ți spun că-ți bârfești copiii...

Sgomotul câinilor în goană umplu coridoarele, și imediat vocea Anei se auzi în pragul odăiei:

— De ce „bârfeală“ e vorba?

Și presimțind ceva rău, ea se întoarse, furioasă, spre mamă-sa:

— Mamă! Dacă continui cu răutățile tale și dacă îl faci și pe Adrian să plece, ei bine, avem ordin de la d-l Bernard să te trimetem la Franz, în Germania! Ne-am săturat până în gât de schnapsul tău!

Apoi, către Adrian:

— Vezi ce faci? Mai cumpără-i rachiul!

Biata madam Carolina făcu o strâmbătură, ca și cum ar fi voit să plângă:

— Așa-il Acuma nu mai sunt, pentru voi,

decât o bețivă bună de împachetat și de expediat în Germania!

Adrian interveni:

— Cucoană Ana, dă-mi voe să-ți spun, că de astă dată eu sunt vinovatul. Dar vina mea n'are nici un raport cu îndeplinirea datoriilor mele aici.

Ana fu departe de-a bănuși de ce fel de vină vorbea Adrian. Ea se instalează dinaintea mașinei de gătit, ca să-și încrețească părul. Servitoarea intră în bucătărie:

— Bravo, Iulia! îi zise ea. Astăzi sufrageria este ca o oglindă!

— E fiindcă Adrian mi-a ajutat.

— Atunci, înțeleg.

Și Ana ținti asupra lui Adrian doi frumoși ochi bănușitori, ce-l făcură să privească în pământ. Puțin după aceea, rămânând singuri, ea îi zise, cu o nuanță de ironie în ton:

— Incepi s'o găsești drăguță pe Iulia, nu-i așa?

— Am găsit-o totdeauna. Vreau să spun, că este simpatică și muncitoare. O stimez.

— E vorba numai de stimă, cu adevărat?

Apariția oportună a Mitzii îl scuti pe Adrian de-a răspunde la această întrebare buclucașe.

„Să fie oare geloasă?“ se întrebă el.

Ar fi fost păcat! Se poate oare compara un mare ospăț cu un înalt cult? Ah, Ana astal! Ea nu știe ce reprezintă pentru Adrian! Chiar și acum, când el nu mai ignora femeea și când,

de o lună de zile, o contempla în fiecare dimineață, colo, stând la usa mașinei de gătit, o găsea tot atât de grațioasă ca în prima zi, bogată în mișcări pline de farmec și transmițându-i mereu acea forță misterioasă care, credea el, era capabilă să-l facă să întreprindă orice cu succes: să scrie, să picteze, să cânte ori să guverneze lumea!

În casa Thuringer, Ana și cele două surori ale ei, ca și servitoarea Iulia, întrețineau în permanență o atmosferă de sensualitate de care nu numai Adrian era fascinat. Cele trei frumoase Nemțoaice, oare-cum străine de existența sever burgheză a fraților Thuringer, preferau, pe cât cu putință, să se ție departe de viața de saloane, de vizite și de etichetă, pentru ca să-și petreacă aproape toată vremea la bucătărie, care era vastă și confortabilă. Numai acolo ele se simțeau în intimitate.

De loc instruite, nici obișnuite cu exhibiții vestimentare și, grație fericitei lor naturi simple, nici decum dispuse să-și joace lor înșile comedia parvenitului, ele simțeau o adevărată repulsiune față de tot ce le obliga să iasă din tihnită lor existență populară. Le plăcea să flectărească, să râdă, să mănânce sau să stea tolănite, fără să sufere tortura acelor „mari dame” care, spuneau ele, aveau aerul de-a fi „înghițit o umbrelă”.

Așa cum se aflau la bucătărie, sumar îmbră-

cate, nici de cum fardate, cu totul la largul lor, ceasurile se scurgeau în liniște, pe când coseau între o mamă comic de arțăgoasă, servitorii casei și o mulțime de cunoștințe și furnisori a căror originalitate le distra mai mult decât toate „mămuțăriile acestor domni și doamne simandicoase“.

Furnisorii despre care e vorba aci, formau pe atunci o bizară specie de oameni, astăzi dispărută. Brăila, oraș cosmopolit și port de-o prodigioasă activitate, atrăgea între zidurile ei, odată cu marii speculatori, toată crema aventurierilor levantini, lacomă de îmbogățire: Greci, Armeni, Macedoneni, Bulgari. Extrem de cutezători și, în majoritate oameni cinstiți, ei căutau să adune avere prin muncă, prin economie și, evident, ajutați deseori de noroc.

Pe drumul acesta anevoios, ajutorul reciproc, răbdarea, avariția sordidă, constituiau forța și singura lor garanție de succes. Timp de ani de-arândul, îi vedeai târând un cărucior cu fel de fel de mărfuri, sau lâncezind în fundul unei dughene jigărite. Și cu toate că adunau gologani peste gologani, foamea și păduchii erau partea lor în felul acela de viață. Apoi, într-o bună zi, — după o dispariție care trebuia să însemne pentru ei timpul pe care-l depune crisalida ca să devină fluture, — auzai că unul și-a cumpărat un remorcher sau un cargobot; altul își construia o moară de făină; un al treilea se făcea cămătar. Atunci,

lepădând la gunoiu slinosul lor costum național, adoptau un incomod costum modern, începeau să-și clădească confortabile locuințe în inima orașului și deveneau niște șarlatani.

Dar nu-i era dat oricui să se aleagă, la urmă, cu un cargobot, cu o moară sau cu o zărăfie. Cea mai mare parte dintre acești vișători cupizi, îmbătrâneau lângă bătrânul lor cărucior cu lămâi și portocale. Ii vedeai, mai ales, cu o coșniță în mână, strecurându-se pe poarta de serviciu a boereștelor locuințe a compatrioților lor cu destin mai fericit, așteptând ceasuri întregi la bucătărie, până ce stăpânul se scula și catadixea să vie să se uite în coșnița lui, unde zăceau, așezate cu îngrijire, azi un iepure, altă dată o cegă, o prepeliță sau vreo oarecare trufanda: un frumos pepene bacâr, un mănunchiu de sparanghel, anghinari sau conopidă. Și suferind cu o răbdare angelică arțagul parvenitului, care găsea totdeauna că marfa era prea scumpă, acești sârmani oameni nu reușeau să-și câștige viața decât cu condiția de a rupe zece perechi de pingele, până să ajungă să-și vadă banul greu muncit.

Atunci, acești foști ambițioși se dădeau bătăuți, se resemnau, se umanizau. Lunga suferință îi transforma complet.

Ochiul lor bogat de triste experiențe scânteia de șiretenie. Ironia dureroasă, de care conversația lor era plină, nu cruța pe nimeni. Dacă servitorii unei case de pricopsit se ară-

tau cătuși de puțin binevoitori, acești furnisori deveneau numai decât familiari, povesteau istorii pline de soare și de Mediterană, aduceau detalii hazlii, mușcătoare, asupra originii mai mult decât modeste a cutărui bine cunoscut parvenit și mergeau uneori până a-și bate joc de ei înșiși și de propriile lor visuri de altă dată.

Voluptoasele noastre Nemțoaice adorau pe acești oameni. Când sosea de pildă moș Stamate sau barba Stamate, cum îl chemau pe grecește, era o sărbătoare. Il îndopau, îl turteau sub desmerdări. Nu fiindcă barba Stamate le-ar fi adus cine știe ce bunătăți. Fiind foarte sgârcit și temându-se să nu-și piardă „capitalul“ angajat în vreo marfă scumpă, rămasă nevândută, nu se găsea, cele mai adesea, în coșnița lui, decât câteva ouă proaspete, câteva piersici, două legături de ridichi de lună ori alte fleacuri asemănătoare, ceea ce făcu într-o zi pe madam Carolina să spună în fața fetelor ei, că barba Stamate se vântură de colo-colo cu „un coiu în coșniță“.

Dar copoiul rebegit știu să tragă folos din gluma asta și răspunse pe loc că, oricât de neînsemnată i-ar fi marfa, el a plasat-o totdeauna cu folos și că mai este și astăzi în stare s'o ofere în bune condiții. Madam Carolina îi ripostă că, neavând destul combustibil ca s'o fiarbă, ea nu era amatoare.

Barba Stamate nu fusese totdeauna nenorocos

în întreprinderile lui, dar îi plăcuseră prea mult fetele și la o etate când acestea nu vor să te mai iubească pentru ochii tăi frumoși. Era slăbiciunea lui. Chiar și în momentul acesta, avea acasă o amantă, cu patruzeci de ani mai tânără decât el. O ținea zăvorită. Și biata femeie, în nădejdea de a pune într-o zi mâna pe niște economii inexistente, suporta sihăstria pe care i-o impunea bătrânul gelos. Indrăgostitul ei îi îngăduia uneori să vie să vadă pe doamnele germane, și atunci ea le desvăluia toată intimitatea ei:

— El îi dă zor mereu că n'am destul „foc“. Drace! Cum aș putea să am, când el nu mă hrănește decât cu măslina și castraveți acri?

— De ce nu-l lași? o întrebau Nemțoaicele.

— Fiindcă vreau să-i smulg ceva bani, ca să am cu ce să mă mărit.

— Dar n'are o lețcaiel

— Credeți, zău? Ah! dacă e adevărat, apoi îmi pierd tinerețea lângă hodorogul ăsta bătrân.

„Hodorogul“ tăgăduia cu încăpățănare că amanta lui sta cu el din interes:

— Mă iubește, știu eu bine, dar îi e rușine s'o spună, fiindcă sunt bătrân.

— De ce o zăvorești, atunci? îl tachina Ana.

— Ca s'o apăr de derbedei din mahala, care ar putea să vie în lipsa mea „s'o ia“ cu sila.

După barba Stamate, cel mai simpatic era Hasan, lustragiul turc. Tânăr încă, existența

lui părea să închidă o taină. Dar, vorbind prost românește, el era cele mai adesea tăcut.

Totuși, venind de mai mulți ani în fiecare dimineață ca să lustruiască o duzină de perechi de ghete, Hasan apucase să vorbească îndeajuns de origina lui nobilă, pentru ca să devie numai decât ținta tuturor zeflemelelor. El sta la bucătărie mai mult decât treaba lui o cerea, bea cafele, fuma și se pierdea în lungi reverii, fără să descleșteze dinții.

Atunci Mitzi se așeza lângă el și-i arunca brațul pe după gât:

— Ia spune, Hasan, la ce te gândești?

Lustragiului îi sărea țandăra:

— Roga, madama, lasă-mel Dumivostea, fumeile, părul lung, ma, capa mica! Lasă pacel!

— Ascultă, puiule, ascultă ce vreau să-ți spui. Știi bine: tata tău, beiu, și tu trebuia să fii acuma tot beiu. Numai că, iată: mama ta a fost găinăreasă, și din cauza asta tu ești lustragiu. Dar asta nu e un motiv ca tu să fii trist. Nu ești fericit că te iubesc eu?

Și ca să-i dovedească iubirea ei, îi freca imensul lui nas până îl podideau lăcrămile.

Femeile acestea, știindu-se perfect cinstite în conștiința lor, aveau obiceiul, destul de periculos, de-a fi prea familiare cu acești bieți oameni și de-a apărea în fața lor nu destul de îmbrăcate. Vara, din cauza căldurilor înăbușitoare, iarna, fiindcă la bucătărie era cald ca'n bae, și totdeauna dintr'o nevoie perma-

mentă de a se simți comod, ele-și petreceau cea mai mare parte a zilei învăluite într'un capot care nu le acoperea tânăru lor corp decât tocmai cât trebuie ca să fie și mai tare râvnit. Nu era desfrâu, ci nepăsare. Față de cei ai casei, aceasta n'avea nici o importanță, căci până la urmă devenise o obișnuință.

Dar, foarte des, bucătăria era plină de fel de fel de oameni: zarzavagii sau negustori de păsări, băieți de băcănie, brutari, lăptari, vânzătorii de fructe, toți, nenorociți veniți din toate colțurile lumii și bătuți de toate vânturile, ca Hasan sau barba Stamate. Fiecare își avea trista lui poveste. Fiecare, particularitatea care îl făcea simpatic.

La început, ducile astea sincere, își mai dădeau puțin osteneala ca să-și ascundă goliciunea în fața atâtor ochi iscoditori. Apoi, tot văzându-i mereu și pătrunzându-le în suflet, sfârșeau prin a nu se mai supraveghia. Căci toți erau umili și devotați ca niște câini. Cei mai mulți dintre ei își lăsau la bucătărie biata lor marfă, chiar atunci când nimeni n'o voia, și plecau fără să ceară bani:

— O să plățiți când veți vrea, cucoană!

Astfel, ei deveneau obișnuții casei, din partea bucătăriei, unde era mai multă omenie decât în saloane. Li se oferea totdeauna prăjituri sau cafea și, uneori, li se dădea să mănânce, unii dintre ei fiind aproape veșnic flămânzi.

Netăgăduit, flămânzi erau oamenii aceștia de toate lucrurile bune ale existenței, dar mai ales de puțină căldură umană duceau mai mare lipsă decât de orice. Și cine deține această căldură? Cine știe s'o răspândească mai bine decât femeea?

Ea este creatoarea vieții. Ea are acest pântec, unde omul a căutat și a găsit întâia lui căldură, pe când nu era decât o scântee. El s'a lipit de ea mai tare decât râia. S'a hrănit din această căldură. Și nu poate să scape de nostalgica amintire ce i-a rămas de-atunci, căci, ieșit de acolo, venit pe lume, s'a încredințat curând că lumea aceasta era cu totul lipsită de căldură.

El cunoscuse frigul, foamea și bătaia, de îndată ce încercă să-și reclame locul lui sub soare. Chiar și soarele se dovedi rece pentru carnea lui, care se simțise așa de bine în pântecul femeii! Cum n'ar privi-o el deci cu aviditate, când o vede tânără și frumoasă, când o simte caldă și bună, în clipa în care se apropie, îi ia mâinile și îi spune, desmierdându-i fața cu blânda ei răsufare:

— Sărmane Vasile! ce mâini crăpate ai! uite: spalăți-le colo în apă caldă, unge-le în urmă cu glicerina asta. Și vino să faci așa în fiecare zi la noi, căci, la tine...

Ah, femeile astea frumoase! Cum știu ele că la el acasă nu se află nici de unele, nimic decât un pat de scânduri și o lampă puturoasă!

El nu poate să aibă nimic, chiar atunci când i se întâmplă să adune câțiva poli de aur. Nu se folosește de ei. Și crezând că au să-i ție cald, îi coase în căptușeala jîgăritei lui haine.

Mai mult decât acest aur și decât tot aurul din lume, Ana, Hedwig și Mitzi îl încălzeau, numai îngăduindu-i doar să mai stărmocească și el la bucătărie și să le privească, uneori cu gând vinovat, atunci de pildă când le zărește un petec de carne albă de care își umple ochii și a cărei viziune o duce în cocioaba lui. Asta e o adevărată bogăție, în existența lui lipsită de bucurii.

Și Hasan, care spune, când se supără, că „femeea are părul lung și mintea scurtă“, parcă nu știe el de ce a îndrăgit, la fel cu ceilalți, bucătăria dela Thuringer? Corpul acela al Mitzii, care se lipește uneori de al lui, și mâna aceea care-i freacă nasul, ah, cum ar vrea Hasan să le aibă la el, unde domnește o sinistă singurătate!

Și, cine știe, poate că ar fi avut și el astăzi o Mitzi, dacă egoistul lui de tată, beiu, s'ar fi căsătorit cu mamă-sa. Dar el e fericit și așa. Stă pe scăunaș într'un colț al bucătăriei, fumează, suspină și se face că nu vede nimic. Cucoanele nu se feresc de el. Ele își încrețesc părul în fiecare dimineață, sub ochii lui. Ade-sea, glumesc, se sbeguesc, se iau la trântă, capotul li se desface și atunci, ca într'o fulgerare, apar niște sâni și niște genunchi care ard

ochii Turcului. Hasan ar face bucuros zece ani de ocnă, numai să poată să-i atingă cu degetul. Dar fiindcă așa ceva nu va fi niciodată cu putință, se mulțumește și numai cu icoana lor, pe care o închide în cel mai curat colț al sufletului lui.

Apoi, în centrul orașului, când „face lustrul“, mai pe bani, mai pe datorie și când comisarul, care vrea mereu bacșiș, îi răstoarnă cutia cu o lovitură de picior, numindu-l „Turc puturos“, Hasan suportă ofensa cu filosofică răbdare, în loc să scoată cuțitul dela brâu și să lovească fără milă, așa cum are uneori o poftă nebună. Indură nedreptatea asta și multe altele, numai fiindcă, la bucătăria casei Thuringer, se află niște icoane sfinte care-i umplu viața de lumină.

Dar nu numai bărbații se adunau în această bucătărie din strada Grădinii Publice. Fel de fel de femei, epave ale vieții ca și furnisorii, veneau deasemenea ca să caute o ușurare sufletească, precum și un ajutor material. Și ele erau subjugate de farmecul celor trei Nemțoaice, nu bine înțeles în felul cum erau bărbații, ci așa cum o desmoștenită cu sufletul sfărâmat se simte fascinată de frumusețea și fericirea unei prietene. Căci ele erau prietene din copilărie.

Locuiseră altă dată împreună în Piața Săracă, pe când actuala doamnă Thuringer și

surorile ei n'aveau alte mijloace de traiu decât mica pensie a tatălui lor. Chiar de pe atunci surorile Müller erau sincer iubite și admirate de prietenele lor române.

Deși la fel de sărace, Nemțoaicele aveau asupra Româncelor ascendentul unei rase orgolioase, pe acela al frumuseții și al unei oarecari educații, mult apreciată de inimile simple ale oamenilor din popor. Cele trei mici zâne blonde, care se duceau la școala catolică, pline de atenție pentru uniforma lor neagră cu gulerăș alb și mereu cu grije pentru buna lor purtare în oraș, erau niște modele pe care orice mamă româncă le dădea ca exemplu copiilor lor:

— Ia uitați-vă la surorile Müller, cât sunt de ascultătoare! așa că și D-zeu o să le ajute!

Din întâmplare, D-zeu le-a ajutat. Și Nemțoaicele, devenite „cucoane mari“, n'au rupt relațiile cu prietenele lor de ieri. Ele se duceau uneori să le vadă, dar mai des veneau prietenele din Piața Săracă la cele din luxosul cartier al Poligonului, din care făcea parte strada Grădinii Publice.

Era și natural, dat fiind că Ana, Hedwig și Mitzi aveau răspunderea unei foarte mari gospodării. Mai era natural și fiindcă prietenul sărac e acela care are nevoie de prietenul bogat. Dar nevoia unui ajutor material, (câțiva franci, o haină veche, nițică băcănie ori un braț de lemne de foc), nu venea decât în al

doilea rând. Inima avea nevoi mult mai grabnice. Ea venea să se deschidă, în această bucătărie burgheză, ca într'un altar.

În zilele de iarnă mai ales, când bărbații își petrec vremea la cafenea, iar copiii sunt la școală, bieteke femei se instalau ca la ele acasă. Niciodată nimeni nu le spunea că stăteau prea mult. Căci veșnic era vorba de drame de familie și scene de menaj, unele triste, altele mai curând comice, când povestea începută nu mai avea sfârșit. Și fiecare istorisea, nu numai nenorocirea sa proprie, ci și pe aceea a vecinului.

Astfel, întreaga viață a mahalalei brăilene defila pe sub ochii Nemțoaicelor, o viață pe care ele o cunoșteau în parte direct, dar a cărei amintire nu înceta o clipă să le inspire o adevărată groază.

Madam Carolina, severă ca un general prusian, pe vremea când trăia bărbatu-său, nu primea pe nimeni, nu se ducea la nimeni și veghea ca copiii ei să facă la fel, neîngăduindu-le contactul cu micile Românce decât sub stricta sa supraveghere. Astăzi, când cele trei fiice ale ei erau aproape toate stăpâne pe capul lor și solid înfipte într'o insulă germană, ea nu se mai temea că au să se „românizeze”. În limbajul ei, cuvântul acesta însemna: să se mărite sau să trăiască cu Români, „să fie hrănite de trei ori pe săptămână și bătute în fiecare zi”.

— Nu face nimic, madam Carolina, replica Lina zisă „Bucureșteanca“, — o drăgălașă tânără, a cărei primă și scurtă gospodărie fusese tocmai în felul aceluia, — nu-i nimic! Alecu meu mă hrănea rău e adevărat, și mă bătea în fiecare zi, așa cum spui. Dar, cel puțin când mi se întâmpla să-l înșel, era o adevărată sărbătoare! Atunci mă bătea din nou, bine înțeles, căci știa că i-o făcusem dinadins, ca să-l „bag în boale“, și iată ce-mi reușea de minune. După ce mă umplea de vânătaii, pe corp și pe obraz, îmi poruncea să mă îmbrac ca pentru nuntă, alerga să aducă cea mai frumoasă trăsură din centru și mână băete la „Monument!“ Ne instalăm la o masă, și cum îl zăreau lăutarii pe Alecuțu meu, nu mai scăpam de ei. Mâncam, beam și ne sărutam față de toată lumea. Unele femei geloase, judecând după numărul vânățărilor ce le aveau pe obraz, ziceau: „Vai, dragă, cât trebuie să o iubească Alecu pe Lina Bucureșteanca!“ — Dar, astăzi, suspina ea, trăgând un fum de țigare, astăzi nu mai sunt nici bătută, nici iubită de cineva care să-mi fie drag!

Astăzi, biata Lina era bătută și iubită de cineva care nu-i era drag, căci, părăsind într-o zi pe Alecu al ei, se măritase cu un bogat și bătrân cărciumar dela mahala, care îi satisfăcea toate capriciile, dar care nu glumea când era vorba de dragoste. El sta toată ziua înțepenit la tejghea, cu ochii țintă la fereastra

Linei și cu pușca de vânătoare lângă el. Și de îndată ce vedea că vreun tânăr prea da târcoale în stradă și prea se „sgâia“ la ferestra „muierii“ lui, nici una, nici două, îl lua la ochi și îi slobozea în picioare o descărcătură de alice. Apoi, se ducea la Lina, o înșfăca de păr și o târa prin curte până la cramă, unde o închidea timp de o zi și o noapte, fără mâncare nici așternut. Era inevitabil.

Dar tot așa de inevitabilă și de regulată, cu toată paza soțului, venea și răzbunarea Linei, care dispărea pe negândite o săptămână întreagă, îi trăgea un puiu de chef cu o pereche de amanți și se întorcea acasă, într'un zori de zi, cu un Țigan după ea, care urla dintr'un trombon de ridica toată mahalaua în picioare. Lina se făcea că nu vede nimic. Gravă, nițel beată, cu o floare de mușcată la ureche și cu țigarea în colțul gurei, înainta ca o regină. În urma ei, Țiganul, cu ochii cât cepele, tuna din trombon de ai fi zis că o să scoale și pe morții din groapă.

— Da, madam Carolina: nu mai e ca pe vremea lui Alecuțul suspina ea, cu melancolie.

Dintre toate prietenele Anei, Lina era singura care nu-i jinduia nimic, lăsând frumusețea la o parte:

— Ce nevoie aveai tu de Neamțul ăsta și de toate marafeturile lui? Ce folos tragi tu din toate astea? Nici măcar atât cât i-e dat celei

din urmă Țigănci, care ziua e bătută, dar noaptea strașnic iubită! Și ce poate fi mai bun pe lume decât dragostea?

Admiratoare pasionată a perfecțiunii fizice a Anei, ea îi deschidea uneori capotul, contempla sânii și striga:

— Doamne, ce de bunătați! Și în loc să le dai oamenilor, care mor de poftă, tu le ții ascunse. Ce vrei să faci cu ele? Conserve?

Când se întâmpla ca Hasan să fie de față la asemenea scene, era mai mult decât putea să rabde un om. Bietul Turc își lua lada cu scule, trântea fesul pe ceafă și o lua la picior, bodogănind în limba lui:

— Aman brel! De ce toate femeile nu gândesc ca Lina?

Celelalte prietene care veneau să trândăvească la bucătărie și să se plângă nu erau decât niște nenorocite. Măritate între optsprezece și douăzeci de ani, când ajungeau pe la douăzeci și cinci, păreau să aibă patruzeci. Mizeria lor intimă nu mai putea aproape să miște pe nimeni. Era drama veșnică a majorității femeilor dela mahala, care se mărită din dragoste cu un hamal sau cu un căruțaș din port.

Tânăra căsnicie mergea bine, atâta timp cât biata zestre nu era cu totul risipită și atâta timp cât copiii nu apăruseră încă, adică vreun an. Apoi, nașterile începeau să curgă, „anul și găvanul”. Tânăra măritată se vestește numai

decât. Frumusețe și cochetărie, rămân o amintire înainte chiar ca cinci ani să se fi împlinit, dela căsătorie, în vreme ce bărbatul pare mereu flăcău.

Atunci el întoarce spatele nevestei, urâtă și murdară, își caută amante sau aleargă prin „tractiruri“. De băut a băut întotdeauna, ca orice om, dar acum, el se pune să bea în fiecare zi. Mizeria se instalează în cămin, odată cu dușmănia, certurile și bătaia. Femeea nu mai e decât o biată cerșetoare, care fuge în miez de noapte, cu ultimul născut în brațe, ascunzându-se pe la vecini ca să scape de mânia bețivanului ei de soț.

Nenorocitele astea nu mai aveau nici un pic de energie ca să se revolte. Se resemnau ca niște animale. În forfoteala dela bucătărie, indiferent dacă erau ascultate sau nu, ele-și debitau istorisirile ca niște litanii fără suflet. Dar ochii lor urmăreau cu aviditate mișcările bătrânei Carolina, care se războia cu enorme fripturi fumegânde și impozante budinci, în vreme ce Adrian asuda învărtind seducătoare maioneze. Li se dădea totdeauna de mâncare, căci Ana avea inimă bună și apoi bucătăria deborda de tot felul de resturi delicioase, destinate gurilor jinduite.

— Cât trebuie să fii de fericită! spuneau ele Anei. La voi, Nemții, desigur că bărbații nu-și bat femeile, cum fac ai noștri.

Era tocmai ceea ce gândea și Ana. Ea privea

cu groază această existență a poporului de jos de la noi, în care bărbatul era călăul femeii lui, al mamei acesteia și uneori chiar al propriei sale mame. Nenorocitele trăiau cu frica în sân.

Mai ales în epocile de muncă abundentă în port, viața femeilor era un iad. Intr'un capăt de mahala, puteai număra pe degete pe soții gospodari, ce-i vedeai seara întorcându-se de la muncă cu pâinea la subțioară. Cei mai mulți se duceau de-adreptul la cârciumă, unde se îndopau cu fripturi și băutură, puneau să le cânte lăutari sau o flașnetă, jucau și chiuiau până după miezul nopții. În vremea asta, caii, tovarășii lor de trudă, înțepeneau afară la ușa cârciumii, picând de istoveală și neavând pe nimeni care să le plângă de milă; iar acasă, o biată nevastă, o mamă bătrână, moțâiau lângă foc ținând mâncarea caldă ceasuri întregi.

De cele mai multe ori nenorocitele vegheau nemâncate, fie că așa le ordona tiranul, care cerea să fie așteptat cu masa, fie că nu îndrăsneau ele, să mănânce singure. În sfârșit, când bețivanul se hotăra să se întoarcă acasă, bătându-și calul cu coada biciului și înjurând în puterea nopții, groaza ce le apuca pe sărmanele femei era mai mare decât dacă diavolul în persoană ar fi apărut în mijlocul curții.

— Vezi, spunea Adrian Anei, care îi reproșa uneori că se freca de socialiști, iată de ce

orice om cinstit e dator să fie astăzi revoluționar! Cineva trebuie să aibă o inimă de piatră, ca să rămâie nesimțitor la mizeria unei întregi clase sociale, pe care guvernânții o martirizează cu ajutorul cârciumii, a bisericii și a mitralierii. Dar va veni o zi când îi vom face pe acești ucigași să verse și laptele pe care l'au supt la mama lor!

Adrian rostea deseori crunte amenințări la adresa burgheziei, dar numai decât se încurca în judecățile lui. Așa, de pildă, ce va face el, în timpul unei revoluții cu o femeie ca Ana? Este ea cu adevărat o burgheză? Va putea el s'o facă să sufere soarta călăilor poporului?

Simțea o repulsie numai gândindu-se la așa ceva. Niciodată nu-și va mânji mâinile cu astfel de crime. El o considera pe Ana mai bună decât el însuși. Erau momente când, plictisit de toate nenorocitele acestea care veneau din fundul tuturor mahalalelor să istorisească mizerii fără sfârșit, îi venea să le strige: „Destull! Revoltați-vă, dați foc orașului, iar dacă nu, duceți-vă de vă aruncați în gărlă! Dar destul, m'am săturat să vă tot aud!”

Il exasperau pe Adrian mai ales istoriile de avort provocat. Erau cruzimi fără nume, curate barbarii. Impinse de bărbații lor să aleagă între a nu mai face copii sau să plece, bieteile femeii își înțepau singure uterul cu lungi undrele de împletit. Una dintre ele avu ideea năprasnică să-și vâre în organ mămăligă fier-

binte. O alta preferă mămăligii o bucată de sodă caustică. Natural, hemoragii mortale uneori, era urmarea logică.

Veneau totdeauna să înștiințeze pe Ana, care lua o trăsură și transporta victima la spitalul comunal, al cărei medic primar era prietenul casei. Intr'o zi acest doctor povesti, în mijlocul ilarității generale, cum odată i s'a adus la spital o tânără servitoare înecată în sânge: — Incepui s'o examinez, spunea el, dar de îndată ce introdusei mâna, mă înțepai în vârful degetelor. — „Ce dracu ai băgat acolo?“ întrebai pe servitoare. Ea nu voia să-mi răspundă. Cercetez cu precauție și descoper o... perie de dinți, spartă în organ. Ia te uită, îmi zisei, toată lumea n'are dinții plasați în acelaș loc! Dar cum remarcam că fata nu prea avea aerul să cunoască uzajul periei de dinți, o întrebai a' cui era această perie:

— A stăpânului meu“, făcu ea.

— Și o întrebuițai deseori în felul acesta, înainte de a o sparge?“

— Apoi, ce să fac, că doar stăpânul meu m'a lăsat însărcinată“.

— Atunci, toate bune!“

Se făcea mult haz, de povestirile astea, în jurul meselor de joc. Se făcea mai puțin haz la bucătărie. Acolo vedeai femei de douăzeci și cinci de ani, schilodite pentru tot restul vieții, în urma unui avort provocat prin procedee de felul celor de mai sus. Ana le privea,

așa cum privești în fundul unei prăpastii. I se părea lucruri de necrezut și era totdeauna gata să sară în ajutor. Ea nu se gândea să le trimeată la gărlă.

Știind din propriile începuturi amoroase, câte riscuri și pericole amenință pe o biată femeie care se dă unui om, Ana se simțea mai mult legată de soarta acestor nenorocite, decât de viața ușoară care-i surâdea de când întâmplarea făcuse dintr'însa „doamna Thuringer“.

Iată de ce, în unele seri, când toată casa era luminată à giorno, ea își petrecea vremea cu lumea mărunță de la bucătărie, în loc să se afle în mijlocul lumii pompoase din saloane. Domnul Max venea s'o roage:

— Maus! Pentru numele lui D-zeu, toți invitații te reclamă! Vino, că nu mai știu ce să le spui.

Ea ieșea pe galeria cu geamlâc, unde bărbatu-său rătăcea, căutând-o, fără să vadă nimic din ce se petrecea la bucătărie, unde nu îndrăsnea niciodată să puie piciorul. Il săruta pe obraji, își culca puțin capul pe pieptul lui, apoi, împingându-l de spate cum ai face cu un vagonaș, îl trimetea înapoi:

— Spune „invitaților“ tăi că nu mi-e bine!

Era pe la sfârșitul lui Iulie. O recoltă dintre cele mai abundente, făcuse ca întreg orașul să fie cuprins de frigurile omului care crapă de bucurie. Portul fiind sufletul tuturor aface-rilor locale, dacă el lucrează, fiecare e mulțumit. Și în vara aceea, portul zbârnâia ca un imens stup.

Sosirile cerealelor se cifrau uneori până la o mie de vagoane pe zi. Toate liniile portului erau complet astupate. Cât despre șleपुरi, pe care remorcherele le târau găfâind câte șease deodată, nimeni nu mai știa unde să le ancoreze. Incărcate la maximum, zăceau pretutindeni, scufundate până la o palmă deasupra apei. Pe toate punțile se putea vedea acum de aproape tot ce se petrece în gospodăriile ace-
stea plutitoare, cu găini și porci închiși în cotețe prea strâmte, cu câini și pisici care aler-
gau dela un capăt la altul al șleपुरii, mirați de a se vedea coborâți la nivelul apei, în care le plăcea să-și oglindească chipul ca niște copii.

Zeci de vapoare se înghesuiau unele într'al-tele. Toate pavilioanele. Toate limbile. Seara, numeroase cete de mateloți luau cu asalt „trac-

tirurile“ cele mai suspecte. Ofițerii se duceau în locuri mai „serioase“, din centrul orașului. Simpli marinari, nimereau pe strada Unirii, la „felinarul roșu“, sau pe „Șanț“, cum i se mai zicea din vechime.

Cei dintâiu n'aveau asupra celor din urmă decât avantajul iluziei. Consumațiile și celelalte articole erau absolut aceleași, cu singura deosebire că erau plătite mult mai scump.

Cetățenii orașului mai știau că dacă ofițerul preferă să ia o trăsură ca să se întoarcă la bord, matelotul pune uneori o noapte întreagă ca să facă acelaș drum pe jos, riscând astfel ca la un colț de stradă obscură să cadă cu pieptul în cuțitul unui hamal la fel de beat, care n'avea nimic de împărțit cu el, bine-înțeles, dar care așa hotărîse, ca tocmai în noaptea aceea să nu se ducă acasă înainte de a „o face lată“.

Asemenea întâmplări nu creiau Brăilei reputația de oraș de hoți, căci niciodată jaful nu era motivul acestor crime. Ele n'aveau chiar nici un fel de motiv. Se ucidea din exces de sentimentalism. Și acelaș hamal beat putea să fie tot așa de bine asasin ca și victimă. Nuanța era imperceptibilă și cu totul abandonată hazardului, care decidea într'o secundă, cine avea să mânuiască cuțitul criminal și cine avea să ofere pântecul de înjunghiat.

Căci cuțitul acesta atât de temut, faimos în toate cercurile polițiste ale țării și care făcea

atâtea victime inocente la Brăila, în epocile de muncă intensă, cuțitul acesta nu era o armă, ci o sculă. Orice muncitor din port îl avea vârit într'o teacă și oblic înfipt la brâu. El slujea, de o sută de ori într'o zi, ca să taie sfoara cu care erau legați sacii plini de cereale. De sigur, era fioros, lung de douăzeci de centimetri, cu vârf și foarte ascuțit. Ca să tai o biată sfoară, cel mai neînsemnat bri-ceag ar fi fost de-ajuns. Și ar fi evitat fiecăruia în ceasurile de veselie furibundă, sânge-roasa tentație.

Adevărul acesta, un singur om pe vremea aceea, un om de-o mișcătoare neînsemnătate, nu înceta o clipă de a-l proclama pe toate cărările. Părea să fie un cerșetor. Bătrân de vreo șazeci de ani, veșnic neras, știrb, șasiu, îmbrăcat în zdrențe și încălțat cu niște catroși pe care i-ar fi pierdut din picioare dacă nu i-ar fi legat cu sârmă. Adrian, bătând zilnic cheiurile portului, l-ar fi luat cu adevărat drept un cerșetor dacă nu l'ar fi văzut purtând într'o mână tava cu rahat, iar în cealaltă donița cu apă rece și gonind learcă de sudoare, sub soarele nemilos al verii. Era deci un „rahagiu“, ca atâția alții.

Il chema „moș Ștefan“. Dar, în vreme ce toți moș Ștefanii rahagii ai portului își vedeau de rahatul lor și prea puțin le păsa de ticălosul cuțit al muncitorilor, acest original

rahagiu se declarase vrăjmaș de moarte al instrumentului ucigaș, dovedindu-se în acelaș timp neobosit apostol al înlocuirii lui cu un briceag inofensiv. El propăvăduia această reformă cui voia să-l asculte. Și când cineva îl întreba dacă are rahat bun și apă rece, el răspundea printr'un blestem la adresa cuțitului pe care vreunul din clienții lui îl purta la brâu în văzul lumii.

La început, această cruciadă a bietului bătrân păru lui Adrian, ca de altfel tuturor oamenilor din port, destul de ridicolă. Ce putea el, un om de nimic, împotriva unui obicei pe care nici autoritățile nu reușiseră să-l stărpească, deși fusese combătut prin toate mijloacele? Dar, asistând din ce în ce mai des la acest apostolat și privind mai de aproape fața iluminată a apostolului, Adrian își aminti că un alt iluminat, acum două mii de ani, spusese că credința e capabilă să miște munții din loc.

Mai era de remarcat că muncitorii aveau simpatie pentru acest rahagiu. Ai fi zis că uneori îi domina. Ei acceptau muștrările, cu mici strâmbări din nas. Aceasta se datora unui fapt de mare importanță în ochii omului de jos: absoluta desinteresare a bătrânului, ba chiar sărmana lui generozitate. Moș Ștefan știuse totdeauna să închidă ochii asupra micilor furtișaguri ale hamalilor, cărora le plăcea uneori s'o ia la picior uitând să plătească

rahatul mâncat. Negustorul nu le-o reamintea niciodată. El le împrumuta chiar uneori un gologan, care de asemenea rămânea „uitat“.

Intr'o zi Adrian fu martorul unei scene care-l mișcă adânc.

Era în timpul prânzului. Muncitorii, în ismene, cu piepturile goale, cu basmaua strânsă pe cap, stăteau tolăniți și mestecau vârtos enorme îmbucături de pâine și mici felii de ficat fript, hrană ușoară pe care le-o distribuia un negustor ambulant târând după el un cărucior. Moș Ștefan era și el prezent ca să stingă setea. El se ducea de la un grup la altul, își plasa paharul cu apă rece și predica împotriva cuțitului.

Adrian îl urmări dealungul cheiului și la un moment dat îl văzu agățându-se de un hamal care, mușcând dintr'un ficat, tăia cu cuțitul simetrice pătrățele de pâine și tot îndopându-se căuta să scape de bătrân care se ținea după el rugându-l să-și arunce cuțitul în Dunăre:

— Gheorghe, Gheorghel gema moș Ștefan. Spune-mi dacă ești un om de treabă ori un ucigaș?

— Ba nu sunt de loc un ucigaș! Am femeie și copii. Dar am și eu un cuțit de care mă slujesc ca toată lumea.

— Poți să-ți faci treaba și cu o ciacâie. Uite, îți dau eu una, dar dă'ncoace cuțitul.

Și moș Ștefan, după ce își șterse cu dosul

palmei ochii lui veşnic lăcrămaţi, scoase din buzunar unul din acele bricege germane de zece bani, foarte populare pe atunci, şi-l oferi muncitorului. Acesta se opri din mâncare, privi pe rahagiu cu o vizibilă uimire şi făcu schimbul, dar aşteptă să vadă ce avea de gând să facă bătrânul cu cuţitul. Moş Ştefan, de îndată ce-l avu în mână, scuipe pe el şi învârtindu-l de vreo două ori pe deasupra capului îl aruncă hăt departe în Dunăre, apoi se depărtă fără să mai zică nimic.

Adrian îl ajunsese din urmă:

— Ia spune, moş Ştefane, faci deseori așa ceva?

— E al şeptesprezecelea om pe care-l dezarmez! şopti bătrânul, suflând din greu şi văzându-şi de drum.

Adrian rămase pironit locului, fluerând a pagubă şi zicându-şi cu glas tare:

— Dar eu sunt un biet vierme alături de moşneagul ăsta, care crede cu îndârjire că va reuşi să dezarmeze pe cei şase mii de „cuţitari“ ai portului!

Şi o luă spre casă, întristat de propria-i necredinţă.

Cu docherii, erau, în adevăr, aproape şase mii de muncitori, dintre care cam vreo opt sute de căruţaşi, numiţi *ghiociari*, din cauza căruţei lor cu un cal zisă *ghiociu*. Plecările în masă a acestor vehicule, la patru dimi-

neata, deslănțuiau pe pavajul orașului un sgomot care se auzea până la o leghe depărtare. Ai fi zis o cavalcadă de câteva regimente de artilerie, alergând în galop. Se poate ușor închipui în ce infern trăiau nenorociții locuitori ai străzilor pe unde treceau aceste opt sute de căruțe.

Dar iadul cel mai intolerabil începea seara, odată cu bețivăniile care aveau să dureze până târziu în noapte. Cea mai mare parte dintre căruțași și hamali, sfârșind munca zilei, se opreau regulat pe la cârciumile semănate în drumul lor. Ei nu erau hotărâți să întârzie mai mult de un sfert de ceas. Mulți dintre ei erau chiar încărcăți cu târgueli pentru casă, pește, carne, pâine. Era vorba doar să ciocnească un pahar cu un „frate“. Iată de ce nici nu luau loc la o masă; beau în picioare, rezemați de tejghea, ținând într'o mână știuca spânzurată de sfoară.

Apoi, fiecare dintre cei doi „frați“ ținea să plătească el cel din urmă rând, ceace făcea pe celălalt să comande din ambiție un „kil și două fleici“, ba chiar și să puie pe un Țigan să le cânte la ureche. În felul acesta îi apuca miezul nopții, când „frăția“ degenera într'o încăerare generală, unde puteai vedea știuca strivindu-se în capul celui mai bun prieten, sticlele sburând în bucăți și sângele curgând din belșug.

Uneori, spectacolul acesta era ambulant. Doi

ghiociari, după ce și-au distribuit reciproc o bună porție de pumni, se urcau în căruțele lor și o porneau într'o goană turbată pe străzile pustii scufundate în întuneric, biciuindu-și caii și biciuindu-se între ei, până ce la un colț de stradă, violența unui viraj îi trimetea pe amândoi cu capetele de caldarâm.

Puteai asista și la unele scene vesele. Cutare nevastă, ce-și îngăduia să fie cruntă, pleca în căutarea bărbatului, de îndată ce acesta întârzia o jumătate de oră, îl descoperea, instalat la o masă, în tovărășia unui prieten, amândoi oameni de treabă, sentimentali și domol chirchiliți. Furioasa cumătră n'avea nici un fel de îndurare. Infiptă în pragul cârciumii, cu mâinile în șolduri și fulgerându-și soțul cu niște ochi de scorpie, îi arunca în auzul întregii prăvălii cea mai murdară dintre ocările românești:

— Facu-ți și dregu-ți în sufletul mă-ti de păcătos!

Și năpustindu-se asupra bietului om, îl scootea din prăvălie cu lovituri de papuc.

Dar feministele astea erau rare. Mult mai des vedeai soții plângând, rugătoare, pe la ușile cârciumilor și primind dela bărbații lor conținutul unui pahar de vin în plin obraz, când nu se întâmpla să fie bătute măr pe loc, pentru a fi îndrăsnit să-și caute bărbatul prin cârciumi și deci să-l „facă de rușine“.

Adrian cunoștea, în toate tristele ei amă-

nunte, această crudă viață de greere pe care o duce muncitorul din port o parte a anului, după cum o cunoștea și pe aceea din partea cea mai lungă a anului, când sărăcia lucie, frigul, foamea, boalele, bântuiau căminul. Astfel, pilda de devotament ce i-o dădea moș Ștefan îi biciui conștiința.

Cum? Un om bătrân și slab considera ca o datorie a lui să facă ceva pentru îmbunătățirea soartei aproapelui său, pe când el, Adrian, tânăr cu capul plin de pretenții, sta inactiv, mulțumindu-se să citească și să filosofeze?

„In fond, nu sunt decât un profitor în felul meu, își zicea el. Nu caut să fac decât ce-mi place. Și iată că acum plăcerile pe care ți le aduce femeea încep să ocupe un loc din ce în ce mai mare în viața mea. În curând am să trăiesc numai pentru ele, pentru lecturile mele și egoista mea nevoie de libertate personală. Dar aproapele meu? Nu există frumusețe morală într'o viață care rămâne indiferentă față de nenorocirile altuia. Unde este adevărata frumusețe morală a vieții mele?“

El ținea mult la asta, dar înțelegea că nu e de-ajuns să recunoști răul și să-l înfierezi, pentru ca să fii chit. Și apoi, nu uita de unde se trage.

Viața mamei lui, spălătoreasă muncind din greu pentru o bucată de pâine, trebuia să-i

aducă aminte câtă nedreptate domnea pe pământ. Când te naști mai inteligent și mai generos decât cea mai mare parte dintre frații tăi de mizerie, această origină umilă creează obligații. El își amintea a fi citit undeva că „inteligenta, talentul, generozitatea inimii sunt patrimoniul umanității“. Cu cât ești mai dotat, cu atâta ești mai obligat față de aceasta.

În fine, continuând cu critica persoanei sale, Adrian își zise că, la urma urmei, el nu-i decât o slugă și se disprețui. Da, o slugă sensibilă la amabilitățile stăpânilor lui și care, colac peste pupăză, diviniza grațiile doamnei. Mai că ar fi fost în stare să se culce chiar și numai cu cămașa stăpânei lui, pe când un idiot ca profesorul de gimnastică obținea dela Ana cu totul altceva.

Cert, frații Thuringer erau niște burghezi cinstiți, nici decum hrăpăreți, umani, chiar foarte largi cu cei care-i serveau. Dar asta nu schimba cu nimic soarta celor învinși. Tot cruțând pe cât posibil oameni ca d-l Max și femeii ca Ana, trebuia începută opera de dărâmare a acestui regim care, favorizând prea mult pe unii, făcea din ceilalți sclavii viciului, ai ignoranței, ai muncii animalice și chiar ai lipsei de muncă, ceea ce era și mai trist.

Această schimbare de idei îl făcu să treacă dintr'odată dela o extremă la alta. El nu mai avu nici o dragoste de muncă. Și dragostea asta

era tot un semn de slugărnicie. Adică cum? Avea el oare de gând să-și facă o carieră din starea de astăzi? Iși va făuri el acel suflet servil pe care-l vedea la „domnul Weber“, la „domnul Aron“, cei doi „înalți“ funcționari ai casei cari, în prezența patronilor, luau niște atitudini când nu știai ce să „admiri“ mai mult: josnicia vizibilă sau ipocrizia ascunsă?

Acestor oameni le curgeau balele după situația stăpânilor lor. Slabi și lași, ei erau corecți în munca lor numai atât cât trebuie ca să nu fie prinși cu vreo vinovăție. Dar, în ascuns se inițiau în arta de a face comerț cu străinătatea și, de câte ori le era posibil, furau clienți de-ai casei gata să lucreze mai cu folos cu firme suspecte pe cari ei le dirijau pe sub mână, pe numele unui tată, a unui frate ori a unui văr. În felul acesta, casa Thuringer, încrezătoare, pierduse o bună parte din clientela ei. Când prindea cu mâța în sac pe funcționarul necinstit, era prea târziu. Concedierea acestuia nu repara nimic.

„De ce să-mi leg soarta de oamenii ăștia de afaceri? Iși zicea Adrian. Curate sau suspecte, marile afaceri se fac totdeauna pe spinarea omului sărac. Ori, eu sunt și am să rămân toată viața, tocmai acest om sărac care n'are altă avere decât cele două brațe ale lui. Nu cu bacșișuri și cu costume vechi, cu cari te gratifică stăpânii tăi din când în când, are să se facă dreptate pe pământ. Soarta mea e

deci aceea a tuturor desmoșteniților și locul meu e alături de ei. Cu voe sau fără voel“

El începu să se gândească la mijloacele de a activa. Toată energia lui se concentra asupra acestui cuvânt: să activeze. Dar cum să înceapă?

Singur, nu era cu putință. Cu nici un preț n'ar fi adoptat caraghiosul sistem de propagandă al acestui iluminat moș Ștefan. Și, la Brăila, nu se aflau decât câțiva idealști izolați, ca el, dar nici un fel de organizație. Chiar și așa nu i-ar fi plăcut să se frece de toți așa ziși „libertari“ sau „individualiști“, dintre cari cei mai mulți nu erau decât niște adevărate lichele. Te pisau veșnic cu Kropotkin ori cu Bakunin și aveau un răspuns gata la orice, dar schimbau vorba de îndată ce le cereai să-și precizeze mijloacele de traiu.

Nu, lui îi trebuia un club socialist ca la București. Acolo, cel puțin, puteai să vezi limpede: niște bieți lucrători silabiseau broșuri ca „Să fie lumină“ sau „Cartea muncitorului“ și răcneau pe toate tonurile imnuri revoluționare. Dar nu puteai să te înșeli, erau cu adevărat lucrători, pe câtă vreme cu anarhiștii aceștia, nu știai niciodată cu cine aveai de-aface. Tovarășul fără pată își freca coatele de cel mai autentic agent al siguranței.

Intr'o seară de pe la începutul lui August, Adrian nu mai putu să rabde și se duse să-și

revadă un vechiu prieten la care ținea mult, pentru sufletul lui drept și viața-i exemplară. Era un cismar numit Avramache, al cărui trecut dureros impunea și mai mult respect.

Rămânând orfan la vârsta de șase ani, un unchiu fierar se însărcină cu creșterea lui, adică îl instalează sub foale și-i dădu ordin „să sufle până o plesni“, dacă voia să fie „hrănit, adăpostit, îmbrăcat“. Micul Avramache „sufle“ de la trei dimineața până la nouă seara, leșinând de mai multe ori pe zi. Unchiul îl readucea la viață croindu-i rinichii cu vergele de fier înroșite. Așa fu „crescut“ până pe la zece ani, când într-o noapte își luă lumea în cap, cu trupul acoperit de răni și cu câteva coaste rupte, căci tutorele său, când nu putea să-l lovească cu o vergea, îi mai trimetea și cio-canul în șale.

Avramache merse o săptămână întreagă, fără să știe încotro se ducea, cerșind prin sate, străbătând păduri și ape și culcându-se prin căpițele de fân de pe câmp, până ce ajunse la Brăila, unde primul om pe care-l întâlnește, un cismar de treabă, înduioșat de înfățișarea lui, îl duse numai decât acasă, îl consideră ca pe al nouălea copil al lui, alături de ceilalți opt ce-i avea, și îl învață meseria.

— Ah, ce fericit eram! povestea Avramache. Nici nu concepeam o viață mai dulce în raiu, cu toată munca noastră grea și sărăcia care domnea în gospodărie.

Dar era scris undeva că suferințele lui trebuiau să reînceapă sub o formă ne mai pomenită. Invățase repede cismăria, precum și puțină carte. Avea tocmai treisprezece ani și i se acordase un mic salariu ca bani de buzunar, când, ducându-se să predea o pereche de pantofi unei blestemate femei de moravuri ușoare, aceasta îl reținu pe băetan la masă, îl îmbătă și..

Avramache jura că nu-și mai aducea aminte de ce se întâmplase după asta, dar câteva zile mai târziu se pomeni că suferă de o „boală rușinoasă“, de care el doar auzise vorbindu-se. La vârsta lui, boala asta îi păru ceva monstruos. El ascunse tot, suferi crâncen, slăbind groaznic, apoi două teribile buboae îi apărură în ambele părți de jos ale pântecului.

Atunci durerea deveni atât de insuportabilă încât, de teamă să nu se dea de gol, părăsi casa binefăcătorului său, așa cum o părăsise pe a unchiului, fierarul, cu deosebirea numai că de astă dată abandona o casă ospitalieră și mergea sprijinindu-se de garduri. Se duse să se prăbușească la poarta spitalului comunal, unde fu internat și descoperit mai târziu de patronul și prietenul lui, care îl plânse, nu-i făcu nici o muștrare și îl aduse acasă de îndată ce fu vindecat. Avramache stătu până la etatea de douăzeci și unu de ani când, scutit de serviciul militar, se căsători cu fata ace-

lua care de două ori îl adunase de pe drumuri și al cărui asociat deveni.

Anii se scurseră. Bătrânii muriră. Rămas singur cu femeea lui, ei fură amândoi cucerii de ideile socialiste, care erau pe atunci pentru întâia oară răspândite în țară de intelectuali ca: Gherea, Morțun, Nădejde, Diamandi și alții. Avramache, al cărui suflet era preparat de lecturile a tot ce se scria și se traducea mai cu temei pe atunci, deveni repede apostolul brăilean al noiei credințe.

El își transformă căminul în club socialist, se abonă la gravele reviste marxiste „Contemporanul” și „Literatură și Știință”, făcu să vie la Brăila oratori de frunte și luă parte la toate mișcările de stradă. Apoi, după împușcările dela Slatina și trădările celor mai mulți dintre șefii „marxiști”, care se duseră cu arme și bagaje „să formeze aripa stângă a partidului liberal”, Avramache suferi soarta tuturor apostolilor mai mărunți: fu groaznic bătut în beciurile poliției, iar casa îi fu devastată.

Aceste evenimente se petrecuseră cu vreo cinci, șeșase ani în urmă. Ele avură o înrâurire dezastruoasă asupra sufletului bietului cismar. Redus la mizerie, pierzând orice credință în puterea de caracter a oamenilor, se retrase ca într'o sihăstrie împreună cu excelenta lui tovarășă de viață, cărțile lui dragi și o rază de speranță în viitorul depărtat al omenirii.

Neavând copii și cum își pierduseră toată clientela bogată, se mulțumiră cu două odăițe de mahala, dormind într'una, lucrând în cealaltă.

De astă dată, munca unuia singur și puținul câștig ce le aducea o clientelă sărăcăcioasă, neputând îndestula gospodăria, femeea fu nevoită să învețe și ea să puie petece și chiar să tâlpuiască. Ii vedeai pe amândoi, prin ferestrele dela stradă, stând pe scăunașele lor joase, tăcuți, resemnați. Trecuseră de patruzeci de ani; ea, cam groasă, blondă, cu mișcărilor domoale; el, doi ochi albaștri într'un cap de Țigan, păros, mustăcios.

Ca orice cismar, era nițel poet. Declamând cu oarecare talent, pe vremuri, la serate și serbări populare, el strecura, timid, „creații personale“ printre capo-d'opere de ale lui Eminescu, Coșbuc, Heine sau Petoefi. Chiar și astăzi, când venea vreun prieten să-l vadă, el îi citea câte o poezie nouă „comisă“, plimbându-și cu religiozitate privirea pe colecția de pontifi ai socialismului cu care erau acoperiți toți pereții: Marx, Engels, Lassalle, Bebel, Singer, Kautski.

Adrian îl cunoștea de mult și fuseseră un timp vecini, dar nu-și amintea decât vag de epoca erocă a lui Avramache. De altfel, mai târziu, Adrian avu mai puțină dragoste pentru cismarul socialist și poet, decât pentru

omul afectuos și cititorul cunoscător. Cât despre militant, el găsea că Avramache era un socialist cum nu prea se vedea la Brăila, lăsând la o parte lavaliera și „cioculețul“, prin care se asemănau toți palavragii ignorați ai socialismului de provincie.

Din cauza aceasta, cu toată elocința doctrinară a maestrului, discipolul se încapățână să nu aprecieze decât pe prietenul duios, omul cinstit, idealistul singuratec, cunoscătorul tuturor cărților bune, ceea ce irita uneori pe cismar, care iubea temperamentul lui Adrian și ar fi voit să-i încrusteze altoiul revoluționar militant, blamând pe amatorul socialist.

Ori, Adrian tocmai venea acum să facă mare caz de acest grăunte de militantism pe care Avramache dorea să-l vadă încolțind în inima adolescentului.

Era ora zece seara. Soții visători se aflau în camera lor, ea, cârpind rufe, el, citind cu voce tare o carte faimoasă, de curând tradusă în românește: Moș Goriot, de Balzac. În clipa în care Adrian pătrundea în casă, Avramache ridică brațele la cer și striga:

— Ah, ah, ah! Cât e de uman! Cât e de grandios! Sărmane „moș Goriot!“

— Se citește *Gorio*, nu *Goriot*, zise Adrian, întinzându-le amândouă mâinile. Mihail mi-a spus că, în franțuzește, *t* dela urmă nu se citește.

— O Adrian! O băiatule! Să-i ia dracul pe toți

t dela urma cuvintelor franțuzești! Dar dacă tu ai citit deja cartea asta, după cum ai aerul, ai să recunoști că într'o zi toți oamenii, chiar și mușii, au să mugească, în fața acestui personagiu, ca boii: *mmm! mmm!*

— Măi frate Avramachel! Iată de ce țiu eu la tine. Tu nu ești mare când mă „bărbierești“ cu faimoasa voastră „Concepția materialistă a istoriei“, ci când urli cu atâta suflet asupra acestui prea bun „moș Goriot“. Totuși, te înșeli când îți închipui că boii omenești au mai multă nevoie de moși Gorioți decât de fân.

— Ei bine, nu! Să sfârșim odată cu această problemă a fânului, și ai să vezi că toată lumea are să ceară numai moși Gorioți!

Adrian repetă parafrazând:

— Să sfârșim odată cu această problemă a fânului, și ai să vezi că toată lumea are să ceară... să dansez!

Și înfuriindu-se:

— Imbătrânești nebun, Avramachel! Știi unde își petrec serile foștii mei camarazi de școală primară, astăzi bacalaureați? Ei bine, în *Saloanele de dans Weber!* — Iată, chiar vis-à-vis de tine stă un bacalaureat, fiul vătafului Grigore. Pui rămășag cu mine, nu numai că nu știe să „mugească“ față de un moș Goriot, dar că nici habar n'are de el? Îți spun asta fiindcă într'o zi, întâlnindu-l, i-am vorbit de *Crimă și Pedepsă*, de Dostoievski și el m'a privit ca un vițel. Dar să zicem că Dostoievski

e un Rus, pe când opera lui Balzac ar trebui s'o cunoască din liceu, unde a învățat limba lui Voltaire, noroc pe care nici tu nici eu nu l'am avut.

Avramache sta cu capul rezemat de speteaza scaunului și surâdea cu melancolie. De fapt el era într'un gând cu Adrian, dar avea nevoie să-și apere credința împotriva adevărilor pesimiste. Altfel, n'ar fi putut trăi.

— Totuși, reluă Adrian, sunt de părerea ta: societatea trebuie să asigure, mai întâiu, tuturor membrilor ei, pâinea zilnică. Sunt gata să lupt pentru așa ceva.

— Ah! sări Avramache. Ești gata? Te-au convertit cei dela București? Felicitările mele, tinere luptător, dar cum vrei să lupți, când îți lipsește credința?

— Ce credință? E nevoie numai decât să cred că toți oamenii vor fi într'o zi ca tine, ca mine, sau ca Mihail, pentru ca să le recunosc dreptul de a mânca pe cât le e foame? Nu. Pentru așa ceva, nevoia mea de dreptate mi-ajunge.

— Deci, tu nu speri într'o perfecționare a aluatului omenesc, în ziua în care el nu va mai fi flămând?

— Până la un punct, da. Dar nu pot să sper, că fiul lui vătafu Grigore are să vie într'o zi să-ți sărute mâinile, ție, un biet cismar, numai din motivul că te-a văzut plângând deasupra unei cărți a lui Balzac. Dacă asta ar

putea să se întâmple, el n'ar fi aşteptat propaganda ta. De mult te-ar fi descoperit singur, așa cum l-am descoperit eu pe Mihail, fără să fiu împins de nici un fel de propagandă.

— Atunci ai să lupți pentru puțin lucrul!

— Cum, puțin lucrul! N'ai fi tu fericit, de pildă, să vezi că hamalii noștri nu se mai omoară, nici că își schilodesc femeile, nici că se mai îmbată ca niște brute, așa cum fac astăzi? Iată o perfecționare a aluatului omenesc. Numai atâta și încă ar fi mult. Mi-aș sacrifica bucuros libertatea și chiar viața, ca să contribui la această perfecționare a omului. Și fiindcă suntem în subiect, află că am venit să te întreb dacă nu vrei să iei inițiativa înființării unui sindicat muncitoresc mixt, la Brăila?

— Există acest sindicat mixt.

— De când?

— De două luni.

— Ești și tu înscris?

— Bine înțeles. Tu nu ești înscris.

— Am să fiu, nu mai târziu decât mâine.

Am să mă înscriu ca zugrav, căci am de gând să mă întorc în curând la vopsitoria mea. Mai e vreun zugrav înscris?

— Sunt doi: Costea și Pamfil.

Adrian strâmbă din nas:

— Pamfil, mai merge, dar Costea... Polițist. Cartofor. Mincinos. Pe lângă asta, plin de pretenții, fiindcă a făcut parte din prima

mişcare socialistă. „Cunoști bazele social-democrației sau programul dela Erfurt?“ — iată veșnica lui întrebare pe care, cu rost sau fără rost, o pune tuturor acelor cari, ca și el, habar n'au de aceste „baze“ sau acest „program“. — Nu. Nu-mi place tipul ăsta.

Avramache oftă amarnic:

— Dragă Adrian, ai luat-o pe drum greșit! Intr'o mișcare de masse, nu totdeauna îți iubesti camarazii, dar nu despre asta e vorba. Noi nu propovăduim creștinismul, iar doctrina socialistă nu spune nicăieri: „Iubiți-vă unii pe alții“, ci: *Organizați-vă! Fiți solidari! Răsturnați capitalismul și zidiți societatea comunistă!*

— Cu cine să zidești această societate? Cu oamenii, așa cum sunt?

— Drace! Nu cumva ai vrea ca fiecare să și-i ticluiască după gustul lui?

— Dar moralitatea?

— O cerem dela toți tovarășii. Cei care n'o au de loc, sunt aruncați peste bord și atât. Trecem mai departe. N'avem timp să despicăm firul de păr în patru. Simpatie, antipatie, astea sunt sentimente care n'au ce căuta într'o organizație revoluționară. Acolo ești un soldat, nu altceva. Ceeace vrei tu, e idealul, și idealul e dușmanul omului. Am învățat asta pe pielea mea. Corijează-te deci, dacă vrei să lupți în rânduri. Iar dacă rândurile nu-ți convin, șterge-o, până mai e timp, ori ai să fii călcat în picioare! Căci, să știi că inima poate

primi tot felul de gloanțe! S'a văzut așa ceva în Franța, acum vreo sută de ani, când capete mai mândre decât al tău s'au rostogolit ca niște dovleci.

Sanda, nevasta lui Avramache, puse samovarul pe masă, și vederea acestui obiect rusesc, rar în gospodăriile românești, influență sensibilitatea biciuită a lui Adrian ca o desmierdare amicală. El se sforță să-și reție lacrimile.

Sentințele reci ale militantului socialist îi răscolise sufletul. Venise, plin de duioșie, de milă, de dragoste și de revoltă, să-și ofere inima, adică tot avutul lui, mișcării revoluționare, și iată că un camarad experimentat îi spunea că această inimă nu era bună decât să primească gloanțe din ambele părți ale baricadei.

De ce cruzimea asta? Numai fiindcă el, Adrian, voia ca omul de mâine să fie deosebit de cel de azi. Dar asta i se părea cu totul natural. Cum? Anumiți oameni voiau să taie capul altor oameni, și nu era oare obligatoriu să ceri celor dintâiu să nu mai aibă nărvurile celor din urmă? La ce bun să lupți, atunci? Ca să îngădui unora de-a lua locul celorlalți? Cu alte cuvinte: scoală-te tu, să mă așez eu!

Aceasta nu interesa pe Adrian.

— La ce te gândești? îl întrebă Sanda, ofe-

rindu-i ceașca cu ceai și desmierdându-l pe cap. Ia nu-ți mai face sânge rău! Niciodată n'ați fost de acord asupra acestor chestiuni și cred că nici n'o să fiți vreodată. De ce nu vorbiți mai bine despre literatură? Acolo vă înțelegeți de minune.

Avramache înghiți prima ceașcă de ceai, opărindu-și gâtul, apoi aprinse o țigare și își întoarse fața-i cinstită spre Adrian, care fuma, gânditor:

— Ca orice militant socialist, îi zise el, ți-u mult să fac adepti, și tu ai putea să fii unul de frunte, căci ai mari calități, dar pentru așa ceva, ar trebui să te dedublezi: omul de inimă nu trebuie să se amestece în afacerile omului de acțiune. Nici eu n'am înțeles acest adevăr, când am debutat în mișcare, și am suferit mult. Am adăpostit, hrănit și îmbrăcat tovarăși pe cari îi credeam prieteni și pe cari i-am iubit. Unii dintre ei au dispărut într'o zi, jefuindu-mă. Alții s'au dus să raporteze la poliție toate gândurile mele. Doi sau trei au încercat chiar să-mi pângărească tovarășa. În fine, trădarea colectivă a pontifilor noștri, pe care îi adoram ca pe niște idoli, m'a făcut să cad într'o boală din care nu credeam să mă mai scol. Căci am făcut și eu greșeala să subordonez triumful unei idei, suprimării tuturor acestor crime împotriva inimei.

— De ce „greșeală?” întrerupse Adrian. Asta

nu s'a dovedit perfect adevărat? Nu s'a prăbușit la pământ întreg scheletul șubredei voastre construcții?

— Da, s'a prăbușit, dar de ce? E tocmai din cauză că am amestecat afecțiunea și decepțiile ei, cu acțiunea revoluționară. Noi ne atașam oamenilor nu ideei. Ii iubeam mai mult pe ei decât pe aceasta, pe care de-abia o înțezăream. Unii ne-o mascau cu duiosia lor efemeră, alții, cu strălucitoarea dar egoista lor personalitate. Și în ziua în care toți acești oameni s'au prăbușit, s'a dus de râpă și biata idee. — Ei bine, nu! În războiul nostru social, mai mult decât într'un războiu capitalist, soldatul nu trebuie să-și părăsească postul, pentru motivul că, la spatele lui, cutare șef, cutare prieten sau chiar nevasta lui l'au trădat.

„Pentru nimic în lume noi nu trebuie să dezertăm din luptă, înțelegi tu? Patriile burgheze pot să dispară datorită lașității armatelor lor de sclavi; și noi vom face totul ca ele să dispară într'o zi. Patria umană, ea nu poate să dispară! În fiecare veac, în mersul ei învingător spre mai bine, ea își descoperă eroii care trebuie să o servească în cutare sau cutare moment. Astăzi, adică în acest secol, e rândul nostru, al proletarilor, să o servim. Noi suntem eroii destinați de cursul istoriei. Vrei să înțelegi asta, Adrian?

Adrian tăcea, cu ochii în ceașca cu ceai.

— Bine! zise cismarul. Gândește-te! Dar spune-mi, înainte de a pleca, dacă ai venit la mine cu o idee precisă și care idee, după ce m'ai lăsat aproape un an fără nici o știre din partea ta.

Tânărul își ridică fruntea, ca un învins:

— Viu să-ți aduc o știre pe care va trebui s'o ții în taină, pentru moment. Cunoști cele două elevatoare pe șine, din docuri, care scot grâul din silozuri și-l încarcă în vapoare. Se știe că mașinile astea fac un mare rău hamalilor, căci nu numai că au luat pâinea la sute de guri, dar mai și depreciază munca. Ai auzit poate, că în ziua punerii lor în funcțiune, muncitorii s'au năpustit furioși să le arunce în basin și că represiunea acestei revolte a făcut atunci mai multe victime.

„Ei bine, istoria asta o să se repete pe curând. Eri, grație unei indiscreții, am aflat că firma Oléano & Co., din Hamburg, unde frații Thuringer sunt acționari, a expediat la Brăila trei elevatoare plutitoare. „Cupele“ acestor elevatoare, în loc să se scufunde în siloz, se scufundă în pântecul unui șlep încărcat cu grâne. Astfel, invenția asta drăcească, după ce a furat muncitorilor o bună parte din munca din docuri, o să le-o fure în curând și pe apă, pe tot cheiul portului. Și poate că iarăși are să curgă sânge.

Avramache sări în sus ca o panteră:

— Iată, vezi ce bun camarad poți să fii tu

când vrei! Știrea asta face pentru noi mai mult decât o mie de discursuri ale celui mai strălucit propagandist. Va trebui ca noi socialiștii să fim cei dintâiu care s'o anunțăm muncitorimii portului, nu cu intenția de a o face să distrugă aceste mașini drăcești, ci ca să se organizeze și să le puie într'o zi în slujba colectivității comuniste, după ce va fi suprimat capitalismul, care face astăzi ca orice cuccire tehnică să fie fatală lucrătorilor.

— Asta e și părerea mea. Cunosoc bine mecanismul muncii din port și am să te inițiez și pe tine. Vorbind muncitorilor, trebuie să pui degetul drept pe bubă, căci omul dela sac disprețuiește pe toți acești palavragii electorali cari habar n'au de durerile lui. Nu trebuie să te confunde cu ei. Vătaful va fi deci marele tău cal de bătae.

„Să ataci fățiș această monstruoasă lipitoare a muncii din port, iată o operă salutară pe care nimeni încă n'a îndrăsnit s'o întreprindă, dată fiind forța politică ce-o reprezintă vătafii. E sigur că această ofensivă, dusă curajos în numele ideii socialiste, va face o impresie profundă asupra hamalului, om bănuitor, de mult convins că la spatele fiecărui discurs se află totdeauna o candidatură de susținut. De astă dată el va vedea că nu un „tip“, ci o idee își pune candidatura. Am să-ți dau fapte și cifre asupra originii și formațiunii scandaloase a câtorva mari averi vătășești,

precum și asupra moravurilor acestor canibali...

— Dar, din moment ce ești așa de la curent, de ce n'ai vorbit tu însuși aceluia care te cunosc ca pe unul de ai lor?

— Tocmai de asta nu pot să le vorbesc eu! Hamalii n'au nici o stimă pentru unul de ai lor. „Ce știi tu mai mult decât mine?” îți spun ei. Apoi, eu sunt prea tânăr, n'am nici mustață. Și ei sunt oameni în vârstă cari, la orice vorbă, au obiceiul să-și răsucescă mustața și să ți-o arate, spunându-ți că „mucoșii ar face mai bine să mai sugă tâță, decât să-i învețe pe ei, oameni coți, cum trebuie să trăiască”. Un alt fapt care mă împiedică să le vorbesc, e că am o teamă năprasnică de a lua cuvântul în public. Inima mi se oprește, chiar numai când văd pe cineva că se urcă la tribună. Mă întreb cum fac oratorii de nu cad morți în clipa în care sunt anunțați publicului?

El se ridică să plece:

— Acum mă duc, e târziu și starea mea de servitor mă obligă să fiu în picioare la cinci dimineața.

— Apropos, făcu Avramache, spuneai că vrei să părăsești „slugăria” și să te întorci la „văruială”. Ei bine, mai așteaptă nițel. Ai putea să ne fii util acolo unde ești. Vei fi omul nostru în tabăra mașinațiilor burgheze.

— Da... până în ziua când tabăra va afla de dubla mea funcție.

A doua zi seara, Adrian se duse în strada Plevnei, unde se găsea modestul sediu al „Sindicatului muncitoresc mixt“. O sală, nu mult mai mare decât o cameră ordinară, patru bănci, o tribună înfășurată cu pânză roșie, portretele obișnuite ale fondatorilor socialismului, iar, deasupra tribunei, faimosul ordin, scris cu litere roșii chiar pe zid: „*Proletari din toate țările, uniți-vă!*“

Secretarul neplătit al acestui sindicat, un lucrător electrician, venea în fiecare seară seara stea timp de un ceas la sediu, în vederea vreunor noi înscrieri posibile. Cunoscându-l, Adrian n'avu nevoie de nici un fel de recomandare. El plăti taxa de înscriere, precum și cotizația pe trei luni, își luă „Cartea de membru“ și, ieșind în stradă, se lovi piept în piept cu un prieten din copilărie, care își sfărâșase viitorul datorită ideilor lui anarhiste cele mai violente și caracterului său insuportabil, dar a cărui fire cinstită și puternică personalitate păstrau toată admirația lui Adrian.

Era fostul student în fizico-chimice Ion Rizu, poreclit *Ciupitul*, din cauza feței sale groaznic ciuruită de variolă. El mai avea să-și treacă ultimele examene la Facultatea de științe din București când, tatăl său, bogat angrosist de fierărie ruinat la joc, se omorî. Rămas fără nici un ajutor, tânărul Rizu mai avu nenorocirea să constate că unul dintre profesorii lui îl persecuta din cauza ideilor lui anarhiste și-l

„trântea“ pentru a treia oară la acelaș examen de Electricitate. Cum el știa că acest profesor nu rămânea indiferent în fața unor anumite sume de bani pe cari studenții le vărsau asistentului său în ajunul examenului, Rizu îl invectivă în plină clasă, numindu-l „profesor veros“. Așa se sfârși o carieră, care promitea să fie strălucită.

Exclus din Universitate, redus la mizerie, tânărul Rizu se văzu nevoit să-și câștige viața dând lecții elevilor liceului din Brăila și fabricând „plesnitori“ și „rachete“ pe cari le vindea el singur pe la serbări populare. Ca o cuîme a nenorocirii, o femeie, una singură, trecu prin viața-i singuratecă, nu ca să i-o îndulcească, ci ca să i-o facă și mai cruntă. El deveni numai venin, înainte de a fi trăit.

Nu se știa dacă are vreun prieten. Nimeni n'ar fi putut spune în ce cocioabă își rumega ideile negre. Chiar și anarhiștii îl evitau. Doar Adrian se mai ducea uneori să-l caute la *Ceainăria* populară unde știa că își bea regulat ceaiul seara, izolându-se în colțul cel mai obscur. Și față cu Adrian, mizantropia lui era mai puțin amară. Il stima ca pe un băiat sincer și un autodidact merituos, pe care îl lăsase pe băncile școalei primare.

Totuși, văzându-l ieșind dela sediul „Sindicatului mixt“, nu putu rezista plăcerii de a-l înțepa cu răutate:

— Ia te uită! făcu el, mirat. Și tu ești ame-

stecat în marmelada asta mixtă? N'aș fi crezut-o! Pe când, candidatura d-tale de deputat socialist, d-le Adrian Zografii?

Adrian văzu în ce hal de mizerie sé afla și nu luă în seamă ironia lui. Apucându-i brațul, îl târî cu el:

— Hai să bem un ceai împreună. De mult nu ne-am mai văzut.

Rizu fu mișcat. El știa că Adrian, ca atâția alții, ar fi putut ușor să răspundă sarcasmului său, batjocorindu-i chimia și anarhia, amândouă reduse la fabricarea de focuri de artificii. Astfel fu mulțumit că a scăpat ușor, căci nimic nu-i era mai penibil decât aluziile răutăcioase, uneori crude, la aceste două pasiuni ale vieții lui: ideile anarhiste și chimia, pe care spera s'o illustreze într'o zi de pe înălțimea unei catedre universitare.

Ei făcură tot drumul fără să mai schimbe un cuvânt. La ceainăria plină de pescari lipoveni, cari miroseau a rachiu și a pește, Rizu îi zise lui Adrian, de îndată ce se instalară într'un colț:

— Ai să-mi ierți răutatea de adineauri, nu-iașa?

— Ei, parcă eu nu știu că tu nu ești om rău.

— Oh, ba da! Sunt rău. Ce vrei, viața pentru mine nu mai e decât o povară. Așa că... Sunt lovit. Lovesc. Ori, mai bine zis, mușc, ca un paria neputincios.

Adrian se uită la fața lui, atât de schilodită

de nemiloasa boală și găsi că Rizu era băiat simpatic, grație ochilor lui negri, arzând de patimi înăbușite.

— Ia spune, Ioane: de ce nu vrei să ne vedem mai des? Trăești prea singur.

El voi să-i ia o mână. Celalt și-o retrase:

— Nu trebuie să fii prea afectuos cu mine. Nu știu. M'am desobișnuit și nu știu din ce motiv aș relua acest obicei. Ori ești afectuos față cu viața ori nu ești de loc. Nu e cu puțință să iubești un om și să-i urăști pe toți ceilalți. Și pe mine, acum, doar ura mă mai hrănește. Imi detestez chiar și idoli. Privește pe un Elisée Reclus. In fond, chiar și tipul ăsta mare n'a putut să reziste până la sfârșit de a se așeza confortabil pe marile venituri ale cărților lui. Atâta pagubă pentru discipolii care au umplut pușcăriile, împinși de frumusețea scrierilor maestrului. Nu. Mai mult îmi place Georges Sorel. E mai consecvent.

— Tu știi că eu nu sunt anarhist, zise Adrian, dar uneori aprob acțiunea voastră directă, suprimarea aceluia care este dușmanul omenirii, sau sabotajul, distrugerea mașinilor care iau pâinea dela gură. Netăgăduit, asta nu duce la nimic, dar satisface inima. Iată, de pildă, cele trei elevatoare plutitoare ce vor sosi în curând la Brăila: cu plăcere le-aș vedea sărind în aer, chiar dacă anul următor ar fi să le înlocuiască cu un număr dublu.

— N'am auzit nimic vorbindu-se cu privire la aceste elevatoare plutitoare, zise Rizu. Ești sigur?

— Peste cincisprezece zile vor fi puse în funcțiune. Dar nu vorbi nimănui.

— N'am obiceiul să mă spovedesc, știi bine. Rizu schimbă numai decât vorba. Puțin după aceea, se despărțiră. Adrian insistă ca să fixeze împreună o viitoare întâlnire. Anarhistul refuză.

Afacerea noilor elevatoare era de o importanță capitală pentru întreg comerțul de exportare a cerealelor din Brăila, dar mai ales pentru cele două case principale, Thuringer și Carnavalli, cari aduceau cele trei mașini cu riscul și pe răspunderea lor. Peripețiile dramatice cari însoțiseră, cu zece ani în urmă, instalarea celor două elevatoare din docuri, erau încă în amintirea fiecăruia. Și doar, atunci, Statul era acela care introdusese această noutate, ceace n'a împiedicat pe hamali să ia mașinile cu asalt. Ce-avea să se întâmple acum, când simpli particulari, și încă niște străini, luau această inițiativă?

Guvernul, înștiințat de cei interesați, a răspuns că el va face tot posibilul ca să menție ordinea; totuși, se arătase destul de îngrijorat, dat fiindcă elevatoarele erau impopulare, ba chiar odioase, nu numai muncitorilor, dar și vătafilor, tirani electorali de cari depindeau toți politicianii județului. Ministrul de Interne, care fusese întrebat dacă mașinile puteau la nevoie să se bizuie pe sprijinul armatei, răspunsese că nici într'un caz acest sprijin nu va fi împins până la vărsare de sânge.

— Cu alte cuvinte: spălați-vă pe cap! își zicea fiecare.

Frații Thuringer și Carnavalli țineau zilnic conciliabule de unde nimic nu transpira. Bazându-se pe frumoasa recoltă a anului, ei își riscaseră capitalurile până la o centimă în mari angajamente.

Ana povestea la bucătărie că stocurile de grâne pe care aceste două case le acumulas zilnic în port, erau așa de mari că nu mai știau unde să le pue. Sute de vagoane erau descărcate pe pământ. Alte mii de vagoane zăceau prin șlepuri și depozitate pe cine știe unde. Pentru exportarea lor, se închiriaseră vreo treizeci de vapoare cari aveau să sosească dintr'o zi într'alta. Dacă încărcarea și expedierea lor nu se efectuau în termenii prevăzuți în contracte, ruina complectă pândea pe Carnavalli ca și pe Thuringer.

Această febră care cuprinsese casa, suprimă aproape toate petrecerile. Nu se mai juca și aproape nu se mai ieșia la plimbare. Adrian alerga de zeci de ori pe zi la poștă, cu telegrame lungi cât niște scrisori. Gândindu-se la lovitura pe care socialiștii o preparau exportatorilor și de care el nu era străin, conștiința îl muștra uneori. Ana îi spusese într'o seară:

— Dacă afacerile merg bine în vara asta, Carnavalli și cu ai noștri au hotărît să creeze niște fonduri cu care să se vie iarna în ajutor

nevoiașilor portului. Iar d-l Max îți va propune să te duci în Germania să înveți, pe cheltuiala Casei, Științele comerciale. El zice că tu nu ești făcut ca să fii servitor.

„Ahl se gândi Adrian. El vrea să mă trimeată în Germania și eu vreau să-l ruinez! Căci greva care va izbucni în clipa când noi vom anunța muncitorilor sosirea elevatoarelor, nu va fi altceva decât ruina lui“.

Aceste generoase intenții ale celor trei exportatori îl făcură să se simtă foarte nenorocit. Oricum, oamenii ăștia nu erau niște canalii. Da, el știa bine că Avramache va taxa de „filantropie burgheză“ toate aceste „fonduri de ajutor“ destinate să facă pe muncitori să suporte mai ușor mizeria și servituzinea ce le-o impunea exploatarea capitalistă, dar ce puteau asemenea interpretări ale legilor sociale împotriva legii inimii lui? Ii era peste putință lui Adrian să nu distingă binele de rău, să pună toată lumea în acelaș sac.

El văzuse cu ochii lui pe Carnavalli și pe frații Thuringer ajutând nevoiași, subvenționând văduve împovărate de copii, repatriind familii. Și văzuse deasemenea bogați ciocoi bătându-și argații și slobozind câinii asupra cerșetorilor. Se putea oare aplica aceeaș măsură unora ca și celorlalți? De oricare parte a baricadei s'ar fi aflat oamenii, Adrian îi privea cu aceeaș inimă. Cismarul îi spusese că o asemenea inimă era dintre acelea care primesc

„tot felul de gloanțe“. Ei bine, dacă nu-i era îngăduit să fie judecător drept, el voia mai bine să fie victimă decât călău.

În seara în care Ana crezu că-i face plăcere desvăluindu-i proiectele generoase ale armatorilor, Adrian se aruncă la picioarele ei și plânse de remușcare. Amintindu-și că i-a vorbit odată de elevatoare, ea îl întrebă dacă nu cumva a comis vreo indiscreție. Ori, era mai mult decât o indiscreție. Un adevărat plan de bătălie fusese stabilit în afacerea elevatoarelor. Ana credea că el plânge de bucurie.

— Înțelegi, îi spunea ea, tu ești acum considerat ca un membru al casei. Viitorul tău e aici, nu în altă parte.

„Atâta pagubă de viitor! gândea Adrian. Ce îmi sfâșie inima, e bunătatea oamenilor ăstora, nu grija viitorului meu“.

Era bunătatea lor și încă ceva: patima lui pentru Ana, împotriva căreia în zadar se apăra și care îl hrănea cu cea mai bună substanță a vieții, visul. Răsvrătirile lui împotriva acestei „servitudini“, pe care el o judeca dăunătoare elanului său revoluționar, nu făceau decât să i-o impună și mai tare, ca ceva indispensabil. Chiar și dragostea trupească a Iuliei era neputincioasă să-i micșoreze nevoia ce o avea de Ana. De altfel, Adrian n'o dorise nici odată. Și cu cât cunoștea mai bine tot ce putea să-i dea Iulia, cu atât adora mai tare tot ce nu era în puterea Anei să-i refuze.

Aceasta, netemându-se de el, se obișnuise cu mângâierile lui de șearpe misterios. Când se întâmpla să se bosumfle, ea era aceea care căuta să-l îmbuneze. Deseori se ducea să-l caute în camera lui, unde Adrian se retrăgea ca „să se regăsească“, de îndată ce ziua de muncă era sfârșită. Acolo stăteau de vorbă ca doi buni prieteni. Căci, în ce privește setea de a se refugia în visuri, Ana, păstrând proporțiile, putea și ea să spună că profesorul de gimnastică, care cunoștea bine echilibrul corpului, ignora complet pe cel al sufletului și că el nu era pentru mândra lui metresă decât ceea ce Iulia era pentru Adrian. Iată de ce, în fața unei duioase desmierdări, ea se simțea tot atât de mișcată și de primitoare ca și cum ar fi fost o copilă.

De multe ori, când Adrian îi atinge brațele goale cu mâinile sau cu obrajii lui înflăcărați, sau când i se arunca la picioare și îi cuprindea genunchii, plăcerea ei întrecea cu mult tot ce știa că-i putea aduce dragostea trupească. Și atunci cu greu rezista nevoiei de a lua capul tânărului și de a-l acoperi de sărutări. Intr'o zi, surprinzând pe Adrian cu fața scufundată în bluzele ei atârnate în dulap, fu atât de emoționată încât îi zise:

— Sărută-mă, cuminte, aici pe gât.

— Nul răspuse Adrian; pe gât sărut pe Iulia. Dumitale am să-ți sărut picioarele.

Și aruncându-se la pământ, i-le sărută.
„Tare-i prost!“ gândi ea, cu obrazii în flăcări.

Carne mistuitoare a femeii sau numai grația ei ideală; bunătate a oamenilor; dor de dreptate; dragoste de viață, revoltă, toate acestea, claie peste grămadă, Adrian le închidea în inima lui și le plimba zilnic prin port, dealungul unor cheiuri în fierbere unde vuetul presentimentelor populare umplea spațiul. Acolo îi plăcea lui să-și scufunde ființa-i clocotitoare, în larma de strigăte, de fluerături de sirene, în îmbulzeală, prăfărie, sudoare. Acolo oamenii erau toți buni. Eroicul zeu Munca îi înghițea în amețitorul lui vârtej de activitate, muncă cu toptanul unde fiecare, rupându-și ciolanele, putea să câștige „gros“.

Busturi și fețe aprinse, febrile, mânjite de sudoare și praf, ochi injectați de sânge, furtivar uman care alerga în șiruri neîntrerupte, cu sacul pe umeri, făcând să trosnească punțile sub greutatea lor, deslegându-li-se uneori ismenele și arătând astfel cerului tot ce un om de treabă poate să aibă mai rușinos.

Intr'o Sâmbătă, de pe la mijlocul lui August, Adrian se ducea cu nasul în vânt să caute printre „poște“ pe magazinerul casei, ca să-i transmită un ordin urgent când, moș Ștefan rahagiul, îl apucă de braț:

— Măine Duminică, la nouă dimineța, inaugurăm „Casa Muncitorilor din Port“.

— Care „Casă?”

— Cum, nu știi? Acum suntem două sute și am închiriat o proprietate întreagă, cu o frumoasă sală de întruniri, pe strada Ștefan-cel-Mare.

— Dar ce dracu ai putut să le descânți hamalilor, ca să aduni două sute?

— Le-am spus că trebuie să se ajute între ei, cotizându-se. Pentru boală și moarte, un leu pe lună. Pentru cheltuielile generale, alt leu. Iar cei care vor să aibă iarna lemne de foc uscate și eftine, n'au decât să verse zece lei pe săptămână, timp de două luni, și vor deveni astfel asociații unei cooperative de lemne de foc, care le va furniza în fiecare an cinci mii de kilograme. Suma asta reprezintă jumătatea prețului pe care îl plătim de obicei pentru aceeaș cantitate de lemne verzi sau ude.

— Și ai găsit trei cooperatori care să-ți verse acești zece lei pe săptămână?

— Am găsit cincizeci și am cumpărat zece vagoane de lemne. Dar pilda va fi urmată de mulți alții, de îndată ce vor vedea că ni-meni nu se atinge de banul lor, căci am băgat pe toți acești cincizeci de tovarăși în Comitet.

— Cine conduce pe acești oameni?

— Se conduc singuri. Pe mine m'au rugat să nu mai vând rahat, să locuiesc cu familia mea într'o odăiță a Cooperativei, ca gardian, și să vând lemne în detaliu, ceva mai jos decât prețul zilei, împărțind câștigul pe din două.

Asta asigură pâinea copiilor mei, nimic mai mult.

„Asta, gândi Adrian, echivalează cu zero, dar tu vei fi făcut începutul, bătrânelule, și iată ce e mult. Cu restul ne însărcinăm noi“.

— Mi-ai face plăcere dacă ai vrea să vii mâine să spui două cuvinte de încurajare oamenilor noștri. Sunt prea singur și nu tocmai priceput.

— Am să viu. Și am să aduc și câțiva tovarăși.

Chiar în seara aceea, Adrian se duse să povestească lui Avramache isprăvile lui moș Ștefan.

— Iată unul care v'a dat gata, pe voi militanții îndopați cu doctrine, zise Adrian, melancolic. Bătrânul acesta, al cărui vocabular nu trece de două sute de cuvinte, a cucerit un hamal de fiecare cuvânt, fără discursuri, nevorbind decât boală, moarte, lemne de foc și distribuind bricege aceluia care aruncau cuțitul. Vezi deci cât de puțin lucru le trebuie oamenilor, ca să-i hotărești la fapte mari. Căci, fără nici o îndoială, rahagiul acesta analfabet a pus, fără să știe, bazele unei mișcări care nu se va opri la boală și la combustibil. Bldogorind câteva îndemnuri stereotipe, el a făcut, singur, ceea ce toți șefii voștri docti n'au reușit împreună, cu toată elocința lor. Acum e rândul tău, mâine, să trănțești bomba elevatoarelor și să pui bazele „Sindicatului Muncitorilor din Port“.

Intrunirea aceasta de a doua zi contrariă pe Avramache. El era vânător pasionat și tocmai se pregătea să închirieze o lotcă și să se ducă în bălți, de Sâmbătă seara până Duminică la prânz.

— Te așteptam, îi zise el lui Adrian, ca să-ți propun să mă însoțești, ca altă dată. Deși nu ești vânător, știu că-ți place să hoinărești prin tufișurile Dunărei, mai ales că avem și lună plină.

— Hai să amânăm plăcerea asta peste opt zile. Acum e momentul să faci să explodeze bomba noastră.

În clipa aceea Sanda intră, venind din oraș. Înțelegând despre ce era vorba, ea le trase un duș rece, spunându-le:

— „Bomba“ voastră nu mai e decât o traca-trucă! S'a aflat astă seară în port că cele trei elevatoare se află în docurile din Galați, unde le pune la punct. Ia duceți-vă nițel să vedeți ce se petrece în oraș. Toate mahalalele sunt în picioare.

Adrian respiră ușurat: „E mai bine așa, își zise el. Dacă ceva grav li se va întâmpla bunilor Thuringer, cel puțin n'o să fie din vina mea. Atâta pagubă pentru bombă“.

Avramache nu gândea la fel:

— Ce păcat! Iată o ocazie pierdută. Ar fi trebuit să ne trezim mai de vreme, să ne fi dus în port chiar dela începutul acestei săptămâni, ca să anunțăm muncitorilor știrea. Cum

se face că n'ai mirosit de sosirea elevatoarelor la Galați?

— Astă seară la șapte eram încă în port, dar nu se știa nimic. Și acasă n'am auzit vorbindu-se nimic în cursul săptămânii.

Cei doi prieteni ieșiră. Căldura era înăbușitoare. Ei dădură o raită prin Comorofca, unde se afla „Casa Muncitorilor“, pe care aveau s'o inaugureze a doua zi, apoi coborîră strada Griviței și o luară pe strada Galați, unde lumea forfotea ca la moși. Dinaintea tuturor prăvăliilor, munți de pepeni verzi și galbeni, luminați de câte un felinar chior. Muncitorii cumpărau cât puteau să ducă în brațe. Cărușaii încărcau cu duzinele. La Brăila, în spre toamnă, pepenii sunt o desfătare populară pentru toate pungile.

Cârciumile erau pline de o mulțime agitată. Se bea puțin și fără veselie. Nu se auzea nici un Țigan scârțîind din vioară. În schimb, înjurăturile curgeau de ți se făcea părul măciucă:

— Ah, boerii ăștia din guvern! Ei sunt pentru progres, hai? Dar noi? noi? Crucea Maicii Preciste, care a fâtat pe Hristos! Dar noi ce suntem? Cei care plătesc oalele sparte? Tot noi, mereu? Ei bine, nu! De astă dată, o să bårdăhănim câteva burți pline cu mațe subțiril!

Era un munte de om acela care fulgera înjurăturile și amenințările de mai sus, din pragul unei prăvălii, scuișând și fără să privească

pe nimeni din mulțimea care îl înconjura, atât era de furios. Un gardist, înfipt în mijlocul străzii, îl asculta clătînând din cap, apoi mormăi, ca pentru el:

— Dragă vere... Dacă nu astă seară, dar mâine tot o să te audă vreun târâie-vătraiu și o să-ți înmoaie oasele la poliție, deși ai toată dreptatea.

— Iată moș Ștefan! făcu deodată Adrian, arătându-l cismarului, care nu îl cunoștea.

Rahagiul, îmbrăcat cu bluza lui petecită, purtând o pălărie plină de găuri și niște meși scofâlciți în picioare, umbla din cârciumă în cârciumă, repetând aceeaș frază:

— Tovarăși, veniți mâine dimineață la *casa voastră*, o să facem o sfeștanie și o să vorbim despre elevatoare.

Cei doi socialiști rămaseră cu gura căscată:

— Sfeștanie și elevatoare! Asta e cu adevărat rahat cu apă recel

Și totuși, niciodată vreun orator celebru, nici vreo cauză populară n'au adunat la Brăila mulțimile ce se puteau vedea îndreptându-se, în Duminica aceea, încă de pe la șapte dimineața, spre „Casa Muncitorilor din Port“, *casa lor*, așa cum moș Ștefan avusese geniala idee s'o numească.

Imobilul era un local mare, cu dependințele și curtea lui, ocupând colțul străzii Ștefan-cel-Mare cu Carantinei, în fața faimoasei Como-

rofca a Codinilor răsbunători. O sală mare de întruniri; trei încăperi spațioase și o imensă curte, pe jumătate plină de lemne. Sala și curtea puteau să conție o mie de persoane. La ora opt, ele erau arhi-pline. Un ceas mai târziu, alte o mie de persoane staționau în jurul localului, înghesuindu-se pe la uși și ferestre, ce erau deschise, ca să audă pe moș Ștefan care, cocoțat pe un scaun, vorbea unui întreg popor în picioare.

Hamali și căruțași veniseră în majoritate însoțiți de femeile lor, dintre cari unele purtau un copil în brațe sau îl duceau de mână. Toți gătiți în straie de Duminică: bărbații mai ales erau de remarcat cu clasicul lor costum negru de șeviot sau cangăr, nelipsita pălărie „Borsalino“ și încălțați cu pantofi de lac. Proaspătași până la sânge, gătuiți de gulerul strâmt al unei cămăși foarte scrobite și purtând fiecare teribilul lor baston de corn afumat, care făcea ravagii în sângeroasele încăerări dintre Comorofceni și Atárnățeni, ei ascultau pe rahagiu, luând un aer șiret, privind pieziș, tușind mărunț, aprobând sau desaproband discret din cap, tot chinându-și mustața și admirându-și în voie lavaliera roșie sau albastră. Din vreme în vreme, ca o dovadă a ciudii ce-i stăpânea, schimbau poziția pălăriei, trimițând-o când pe ceafă, când pe frunte sau pe o ureche.

— Fraților, zicea moș Ștefan, v'am chemat în casa asta, care e a voastră, fiindcă așa vă

împinge nevoia. Atâta timp cât suntem pe pământ, este viața, este boala, este moartea. Mai este familia și copiii. Noi trebuie să veghem la toate. Cumpărați totdeauna lemne ude și scumpe. De ce n'am avea noi doctorul și lemnele noastre? Când cumperi cu vagonul ești mult mai folosit. Chiar și farmacistul își râde de noi, cu prețurile lui scumpe. Și toate astea, numai din cauză că nu suntem cu solidaritate. Iată aci comitetul și registrele voastre de cincizeci de persoane. Pentru zece lei pe săptămână, timp de două luni, și pentru încă cincizeci de bani în plus pe săptămână, deveniți cu toții cooperatori de lemne și membrii cu toată familia voastră împotriva boalei. Așa că o să vă fie și vouă cald iarna și o să aveți doctor la dispoziție cu toate doctoriile. Căci copiii sunt aproape totdeauna bolnavi, D-zeu ni i-a dat și noi n'avem ce face, dar noi avem azi știința care...

— Dar elevatoarele? răcni o voce.

— Da, da, cum rămâne cu elevatoarele? adăogară alte voci.

— Ei bine, zise moș Ștefan, elevatoarele, del asta e progresul pentru traficantii de cereale, care găsesc că e mai eftin așa...

Un glas năprasnic întrerupse, făcând să tremure pereții:

— Aha, dumnealor găsesc că asta e progres! Și noi găsim că va trebui să le înecăm în Dunăre, când vor sosit

— Da, în Dunăre! în Dunăre! începuse să vocifereze toată sala.

Moș Ștefan, foarte încurcat, simți că-l trec sudorile, privi pe deasupra capetelor, ca să descopere pe Adrian și să-i dea cuvântul, căci nu prea știa ce să spuie cu privire la elevatoare. Nu-l văzu însă. Adrian sta pitulat lângă Avramache, în fundul sălii. Ei așteptau, pufnind de răs, ca bătrânul să sfârșească cu boala, lemnele și sfeștania.

— Iată preotul! strigă deodată rahagiul, ușurat, salvat, plin de curaj. Lăsați să treacă preotul! Și să jurați numai decât pe sfânta Evanghelie, că n'o să mai purtați cuțit și o să vă faceți treaba cu o ceacăie!

Popa, foarte tânăr, păși cu mândrie spre masa acoperită cu o pânză albă ce i se pregătise.

— Pardon, tovarășel! strigă brusc Avramache: cer cuvântul în chestia elevatoarelor!

— După sfeștanie! răspunse moș Ștefan.

Voci ripostară:

— Dă-i cuvântul! Elevatoarele sunt mai importante decât sfeștania.

Preotul se simți jicnit, se urcă pe un scaun și voi să spuie ceva, dar în clipa aceea o mare învălmășeală se produse la ușa principală. Era un subcomisar, care sosise în pas alergător cu patru gardiști după el. Câteva îmbrânceli avură loc, unele femei țipară. Polițistul își

postă sergenții pe afară și făcându-și loc cu coatele, ajunse până la moș Ștefan:

— Ce faceți voi aici? întrebă el, gâfâind și roșu de mânie. Cine v'a dat voie să vă adunați și să vorbiți de elevatoare?

Fără să aștepte răspunsul bătrânului, care nu-l interesa, el se uită împrejur ca să descopere alți instigatori, văzu pe preot cocoțat pe scaun și-l trase jos cu o smucitură:

— Dar tu, popo? Ce descânți aici? Ce treabă ai tu cu elevatoarele? Ia cărați-vă, repede, toți! Să nu văd picior de om!

Preotul, tremurând și galben, dispăru fără să crâcnească. Atunci, Avramache se apropie de sub-comisar:

— Și acum, d-le, îi zise el calm, e rândul d-tale să te duci după popă, dar cât mai repede.

— Da, s'o șteargă repedel! Suntem în casa noastră! strigară mai multe voci.

Polițistul pierdu capul și se adăposti repede la spatele lui moș Ștefan, într'un colț. Avramache se urcă pe scaun:

— Tovarășii! zise el. Vă rog să ascultați în liniște ce am să spun reprezentantului autorității. Astfel, veți ști pe viitor cum să tratați pe un om al poliției.

Coborând și întorcându-se către sub-comisar:

— Domnule, zise cismarul, bine-voiește de explică tuturor acestor oameni, care sunt *la*

ei acasă, ce-ai venit să faci aici, sub acoperișul nostru?

— Dar d-ta? Cine ești d-ta, ca să mă întrebi? făcu polițistul, scandalizat.

— Eu sunt un muncitor, bine cunoscut de oamenii ăștia și vă vorbesc în numele lor. Noi suntem *la noi*. Sala asta este *a noastră*. Dar d-ta?

— Apoi... asta e o adunare...

— Perfect, o adunare...

— ...Care se ocupă de elevatoare...

— ...Care poate să se ocupe de tot ce pofteste, în cadrul legilor, o adunare care, fără intervenția d-tale, avea chiar să fie botezată cu aghiasmă, ceea ce de altfel se potrivește ca nuca în perete cu o adunare de oameni grozav de supărați, cum suntem noi acum!

Un râs omeric ridică toată sala:

— Bravooo Avramachel

— ...De când oare poliția a început să-și permită să turbure o adunare de oameni pașnici? Ce, ori suntem în stare de asediu? Nul Atunci? Nu știi d-ta că Constituția țării, baza tuturor legilor, ne dă dreptul să ne adunăm și să discutăm în liniște, fără să avem nevoie de nici un fel de autorizație? Și îți dai d-ta seama că, în momentul acesta, prin prezența d-tale aici, săvârșești un act de ilegalitate, cu alte cuvinte: calci în picioare una din dispozițiile cele mai sfinte ale Constituției?

„Așa că d-le sub-comisar, te invit, în nu-

mele acestor două mii de oameni, să părăsești imediat sala și să nu mai vii decât înarmat cu un mandat purtând semnătura unui judecător de instrucție. Ai putea să ne arăți un astfel de mandat? Nul — Ei bine, iată ușa, d-le sub-comisar!

În timp ce polițistul se îndrepta spre ușă, cu coada între picioare, toată sala era în delir:

— Bravo! bravo Avramache! Vorbește-ne de elevatoare, paștele și grijania!

Cismarul se întoarse către mulțime, surâzând:

— Acum, când polițistul și popa au plecat, o jumătate din Statul burghezo-capitalist e gonită din această sală și noi putem deci să vorbim de orice.

Avramache făcu mai întâiu o lungă digresie, cu privire la incidentul cu poliția și explică oamenilor drepturile și libertățile pe care Constituția le garantează întreg poporului român. El își sprijini afirmațiile cu citate de articole din legea fundamentală tipărită într-o broșură ce o avea asupra lui.

— Vedeti, conchise el, legile noastre sunt bune, dar asta nu e de ajuns. Mai trebuie ca fiecare cetățean să le cunoască, altfel, cel dintâiu „sticlete“ venit le calcă în picioare, îți intră în casă, te arestează și te ține arestat ilegal. Iată de ce e nevoie de o solidă educație civică a tuturor muncitorilor, dacă vor să com-

bată cu succes pe exploatatorii lor, și această educație nu poate să se facă decât în organizațiile sindicale. Eu nu spun că nu e bine să fii „cooperator... de lemne“ și „membru cu toată familia împotriva boalei“, așa cum vă sfătuiește scumpul și devotatul nostru moș Ștefan...

— ...Trăiască moș Ștefan!

— ...Dar aceasta nu e decât o slabă apărare. Vreți un exemplu? Iată-l: e tocmai grozavul pericol al elevatoarelor. Să le „încăm în Dunăre“, asta nu e o soluție, mai întâiu fiindcă armata servilă a capitalismului e oricând gata să tragă în voi, și apoi, pentru un elevator distrus, alte zece sunt puse în șantier. Acesta e progresul tehnicei moderne, al cărui rol în istoria timpurilor noastre vi-l voi explica într'o zi.

„Pentru moment am să vă spun numai că singura luptă eficace împotriva mașinismului, care aruncă pe drumuri mii de brațe, este organizația sindicală și solidaritatea internațională. Pe măsură ce mașina smulge pâinea dela gura copiilor voștri, cereți reducerea orelor de lucru și mărirea salariilor. La nevoie, ca să obțineți aceste îmbunătățiri, recurgeți la grevă. Dar greva, această armă cu două tăișuri, numai sindicatul știe cum s'o întrebuințeze cu folos.

Aci Avramache făcu un splendid tablou al *Internaționalei Sindicale* a muncitorilor, orga-

nizație mondială atotputernică, ale cărei celule sunt sindicatele naționale, pe care ea le susține materialicește și moralicește în orice împrejurare, grație imenselor ei mijloace. Și cismarul veni la ce știa el că le arde muncitorilor:

— Dacă ați fi fost acum puternic organizați în sindicatul vostru, ați fi putut opri toată munca portului, v'ați fi descotorosit de parațiții voștri, vătafii...

— Jos vătafii! Moarte vătafilor!

— ...și dacă cineva ar fi îndrăsnit să încarce vapoarele cu ajutorul elevatoarelor, fără să vă fi dat mai întâiu satisfacție vouă, ei bine, ați fi înștiințat pe frații voștri din Internaționala Transporturilor și toate aceste vase încărcate împotriva intereselor voastre, ar fi rămas imobilizate în mare. Iată un efect al solidarității muncitorești internaționale!

Entuziasmul fu de nedescris. Avramache fu ridicat pe umeri. Bărbați și femei plângeau. Câteva voci strigară printre sughituri:

— Trăiască sindicatul! Trăiască... *soliditatea* internațională! Bravo Avramache!

De îndată ce scăpă din mâinile admiratorilor săi, Avramache se urcă iar pe scaun și strigă:

— Tovarășii! Acum la fapte! Vom pune imediat bazele întâiului *Sindicat al Muncitorilor din Port* din România. Voiu întocmi un proces-verbal, îl voiu trimite Comitetului Central din București și îi voiu cere statutele, cărțile de

membru și afiliația. Alegeți deci, dintre voi, doisprezece tovarăși pe care îi știți perfect cinstiți și serioși. Vom constitui astfel Comitetul.

— Dumitru Chiorul!

— Radu Popa!

— Gavrilă Lungu!

O voce contestă pe acesta din urmă:

— Nu! Gavrilă e cinstit și serios, dar bea cam prea mult!

— Altul, care bea mai puțin! zise Avramache, cu condeiu în mână, stând la masa care ar fi trebuit să servească sfeștaniei.

Comitetul astfel constituit, Avramache îi ceru să-și aleagă un secretar.

— Ce vrei mai bun secretar decât d-ta! ziseră oamenii. Nimeni dintre noi n'ar ști să se descurce în mașinăria asta.

— Eu, dragii mei, pot să vă ajut cu modestele mele lumini, dar voi aveți nevoie de un om care să stea aici în permanență, pentru multiplele ocupații pe care le cere secretariatul unei mari organizații cum va fi a voastră, nu mai departe decât mâine seară. Și, vedeți, eu am meșeria mea de cismar pe care nu pot s'o părăsesc. Asta e pâinea mea.

Mulțimea protestă, insistă. Radu Popa strigă tare:

— Dă-o dracului cismăria d-tale! Noi vom fi astă seară o mie de înscriși. Nevărsând decât câte douăzeci de bani pe lună, și încă îți vom

asigura pâinea d-tale și a femeii. Ne ești cu totul trebuincios. Fără d-ta, ne ducem de râpă chiar înainte de a începe!

Cismarul făgădui să răspundă după ce se va fi sfătuit cu nevasta lui. Până atunci, el acceptă secretariatul provizoriu și onorific. Se semnă procesul verbal, apoi se trecu la înscrieri.

— Pentru moment, zise Avramache, acela care vrea să se înscrie nu va plăti decât un leu, taxa de înscriere. Mai târziu, când toate hârtiile vor fi venit, fiecare își va lua statutul, cartea de membru și va plăti cotizația lunară.

Moș Ștefan sări pe scaun:

— Nu uitați leul pentru boală, precum și cooperativa de lemne. Și mai ales, pentru numele lui D-zeu, depuneți aici cuțitele!

— Da, tovarășil! interveni Avramache. Nu puteți fi sindicaliști și, în acelaș timp, să continuați a purta acest grozav cuțit! Haide, dovediți că sunteți oameni conștienți!

O mișcare generală se produse. Puteai vedea sute de mâini ridicate, în sală, în curte, afară, fiecare muncitor ținând într'o mână un leu, iar în cealaltă cuțitul băgat în teacă. Femeile plângeau, strigau:

— Moș Ștefane! Avramache! Să vă dea D-zeu sănătate! Ne-ați scăpat de o pacoste! Niciodată n'o să vă uităm!

A trebuit să fie aduse alte trei mese, cari fură instalate peste tot, până și în stradă. Fiecare, dându-și numele și leul, depunea cuțitul

sub masă. Și toate mergeau de minune, înscrierile se ridicau deja la o mie, când, pe la prânz, trei trăsuri se opriră în fața localului, care gemea de muncitori și de curioși.

Era Parchetul, însoțit de acelaș sub-comisar și de câțiva agenți. Primul procuror al orașului, un tânăr cu trăsăturile fine și cu privirea calmă, ceru un delegat cu care să vorbească.

— Avramache, secretarul nostru! răspunseră o sută de voci.

Cismarul se prezintă, liniștit și demn.

— Ce faceți aici? întrebă magistratul, cu o voce blândă, care făcu excelentă impresie asupra spiritelor.

— Am pus, d-le Prim-Procuror, bazele *Sindicatului Muncitorilor din Portul Brăila*. Iată procesul verbal, semnat de Comitet și de mine, în calitate de secretar.

— Cine ești d-ta?

— Avramache Constantin, cismar, locuind aici în apropiere.

— Ești socialist?

— Da.

— Să te duci mâine, împreună cu hârțiile d-tale, la comisariatul circumscripției respective, ca să vedem dacă ești în regulă.

— Foarte bine, d-le Prim-Procuror.

Magistratul văzu grămada de lei de pe masă:

— Ce e cu banii ăștia?

— Taxa de înscriere, care va fi depusă la

casa de economie, în numele a trei oameni desemnați de sindicat. De altfel, vom ține o contabilitate în regulă.

— Dar cuțitele astea? exclamă procurorul, dându-se înapoi și privind sub masă.

— Sunt cuțitele care vă dădeau atâta de furcă, d-le Prim-Procuror, și la care muncitorii sindicalizați renunță de bună voe.

Răspunsul acesta căzu la țanc. Membrii parchetului se urcară în trăsuri și plecară, în strigătele mulțimii:

— Trăiască magistrații cinstiți! Trăiască Constituția!

În săptămâna care urmă acestei Duminici, o atmosferă înăbușitoare apăsă asupra întregului oraș. Chiar de Luni dimineața, cei care cunoșteau de mult fizionomia obișnuită a bătrânului port, înțeleseseră că a sosit momentul când trebuia zis adio unui întreg trecut de veselă tradiție.

Un prim semn al timpurilor ce aveau să urmeze se produse în zori, în ceasul formării echipelor de lucru zise „poște“. Vătafii, înspăimântați de marele eveniment din ajun, hotărâră să „lase fără pâine“, ștergându-i de pe listele de muncă, pe toți acei care de-acum încolo vor fi numiți „sindicaliști“.

— Dacă Parchetul și legile nu pot nimic împotriva acestor derbedei, ziceau vătafii, ei bine, lasă că-i învățăm noi minte!

Desamăgirea veni imediat să dovedească vătafilor că lucrurile n'aveau să se petreacă chiar așa de ușor. Se credea că sindicalistii sunt puțin numeroși. Se mai bizuiau vătafii pe metoda clasică a intimidării. Această nădejde a lor se lovi pe loc de o masă de două mii de oameni care, la cea dintâi amenințare, ocupară

aproape toate „poștele“, declarând că numai morți vor fi scoși din lucru.

Acest conflict nu dură decât un ceas, timpul necesar armatorilor de a sări din paturile lor, deșteptați de telefoanele din port, și să comunice prefectului de poliție că cea mai mică turburare adusă bunului mers al muncii, le-ar cauza, în condițiile actuale, pierderi considerabile. Vătafii trebuiră să cedeze, furioși, dar înainte de a fi sunat miezul zilei, încercară să-și ia revanșa recurgând, de astă dată, la mijlocul tot atât de clasic al provocării.

Ei dădură de băut tuturor bătaușilor de profesie și mituiră pe toate lepădăturile polițienești, dându-le tuturor cuvântul de ordine de a provoca, pe toată întinderea portului, atâtea încăerări sângeroase încât operația încărcării vapoarelor să fie oprită. Nu reușiră însă decât să provoace câteva hârțuieli neînsemnate, căci, dintr'o parte, sindicaliștii erau preveniți de Avramache de ce avea să se întâmple, iar de altă parte, prefectul dăduse ordin comisarilor să aresteze orice om beat care ar încerca să facă scandal. Așa că în loc de „derbedei sindicaliști“, a trebuit, de voe de nevoe, să fie conduși la poliție chiar „mâinile drepte“ ale vătafilor.

Zilele de Marți și Miercuri fură hotărâtoare pentru viitorul acestei mișcări din port. Bine înțeles, înaltele autorități locale puseră toată bună voința ca să descopere „instigatori“, „șefi

socialiști“, dar cu părere de rău trebuiră să constate că le era imposibil să surprindă, pe cine ar fi dorit, în flagrant delict de „propagandă subversivă“ printre echipele de muncă. Cauza acestei totale lipse de „șefi“ era simplă: cei doi promotori ai mișcării se aflau ocupați, unul să vândă lemne, celalt să cârpească ghete. Nu mai rămânea muncitorilor decât să-și vadă singuri de treburi, fără nici un fel de conducere, și o făcură cu un instinct de conservare unic în anele socialismului român.

Dintr'o zi pe alta, mii de oameni înțeleseră că soarta lor și a copiilor lor depindea, în fața pericolului elevatoarelor, de graba pe care o vor pune a rupe, fie și numai pentru moment, cu un trecut de desfrâu, de violențe și de rivalități, cauze a tuturor nenorocirilor lor.

Ar fi ușor istoricului să constate, imediat după apariția sindicalismului la Brăila, ce scădere bruscă s'a produs în numărul crimelor din oraș. Autorul acestei cronici e martorul ocular al unor fapte de cari nici o statistică nu s'a ocupat vreodată și a căror însemnătate morală e totuși de o importanță socială considerabilă. E modificarea aproape spontană a temperamentului omului din port și dispariția faimosului „gâtos“, gâlcevitor și asasin, așa cum se poate vedea în povestirea noastră intitulată *Codin*. Căci nu crima propriu zisă constituia drama cea mai sinistă a mahalalei brăilene, ci însăși existența acestei groaznice na-

turi de brută inumană care, fără să meargă totdeauna până la crimă, tiraniza pe ai săi și răspândea teroarea asupra unui întreg cartier, făcându-l să trăiască sub amenințarea constantă a bâtei, a cuțitului și uneori chiar a incendiului provocat în plină noapte. Cele mai adesea, bruta nu era nici un gătos cu reputație de asasin, nici măcar un om rău, ci un foarte cum se cade muncitor, bun soț, bun tată, dar care își schimba firea și devenea de nerecunoscut, de îndată ce apuca să bea trei păhărele de rachiu.

Iată de ce puteai vedea curtea cu jurați din Brăila achitând sau neaplicând decât o pedeapsă minimă majorității criminalilor ce se prezentau în fața ei. Jurații erau nevoiți să-și dea seama că omul încărcat de lanțuri ce-l aveau sub ochi era el însuși o victimă. Și totuși, ce ticăloasă era victima asta! Câți nevinovați, câtă lume pașnică, acest om de treabă nu era în stare să ridice și să puie pe goană în puterea nopții, când venea beat și amenința să dea foc, deși asta nu se întâmpla poate decât odată pe lună. Acest om era tipul muncitorului din port. Dacă te uitai bine, mai toți erau la fel. Omul acesta nu putea fi doborât ca un câine turbat, căci era cinstit și muncitor, uneori era iubit, toată lumea îl știa bun vecin, bun prieten, care venea a doua zi să-și ceară iertare, dându-și cu pumnii în cap, ca să-și exprime părerea de rău de tărăboiul făcut în

ajun, fără ca totuși să se corijeze vreodată și reîncepând tãmbãlãul la cea dintãiu ocazie.

Ei bine, acest tip de zurbagiu tiran își schimbã firea. În fața spectrului mașinii dușmane, care avea să-l înlocuiască și împotriva căreia nici o forță umană nu putea lupta, el fu cuprins de un fel de mistică a solidarității. Până atunci, el își închipuia că este un factor social indispensabil și se credea tare. Acum avea dovada nemernicei lui slãbiciuni. Era aruncat ca o unealtă netrebnică. Nici Statul, nici D-zeu nu voiau să se întrebe ce avea să devie el, cu nevasta și copiii lui.

Și totuși! Un salvator mijeia la orizontul disperării lui: sindicalismul, înfrățirea națională și internațională a tuturor victimelor mașinismului. Dar, pentru ca acest salvator să poată să-și exercite forța, să-și joace rolul, era absolut obligatoriu ca el, hamalul, să nu mai fie acelaș om. I se cerea virtuți de cari totdeauna își bătuse joc. Trebuia să fie mereu îngrijorat de amenințarea care avea să apese pe tot restul zilelor lui. Să nu mai bea ca un nesocotit; să nu mai caute gâlceavă tovarășilor săi de viață; să renunțe la orice destrãbãlare, iată prima condiție a succesului ce putea să-l aștepte dela o luptă care se anunța teribil de grea. Din drepturile lui civice, din datoriile lui sociale, pe cari le disprețuise în chip sistematic și din cari stãpãnii lui, exploatându-i

ignoranța, trăgeau mari beneficii, el trebuia pe viitor să-și facă armele de războiu social.

Toate acestea, muncitorul din port le află din gura unor oratori cum nu mai ascultase încă, oameni impresionanți pe care Comitetul Central din București, mișcat de importanța evenimentului, îi trimesese la Brăila pentru meetingul organizat de Avramache în Joia acelei săptămâni, ce se întâmplase să fie o zi de sărbătoare. Energicul secretar al noului sindicat profita de ea ca să infuzeze sânge revoluționar neofiților săi.

Prevăzând o mare afluență, cismarul închiria marea sală a teatrului Rally care, cu toată mărimea ei, gemea sub greutatea mulțimii ce se înghesuia din staluri până la galerie. Nu se făcuse nici un fel de convocare prin afișe. Un cuvânt suflat Marți seara comitetului sindical ajunse ca să răspândească în tot portul vestea meetingului și să popularizeze numele celor doi oratori sindicaliști delegați de „Centru“, Cristin plăpămarul din București și Gheorghiu dulgherul din Ploești.

Erau două tinere și viguroase vlăstare ale pământului, apărute a doua zi după moartea jalnică a plăpândului copac exotic ce era partidul Socialist doctoral, uscat din lipsă de bălegar indigen. Cristin, adevărată prăjină, abia ieșit din adolescență, avea vorbirea curgătoare, deși cam alandala, însă violența lui sentimen-

tală ridica masele. Era totdeauna pus să vorbească cel dintâiu, pentru ca vorbitorul următor să poată tempera entuziasmul agresiv al auditorilor și să înlătore riscul unui asalt pe baricade, pe cari junele militant îi plăcea totdeauna să le evoace, spumegând. Avramache îl sfătui să-și modereze cu prudență limbajul obișnuit.

Gheorghiu, negru ca un Țigan, bogată chică creață, tot așa de înalt și de slab, se deosebea cu totul de celalt prin temperamentul lui dramatic curios impregnat de cel mai surprinzător humor. Originar din regiunea petroliferă, el își petrecuse copilăria cu ochii ațintiți asupra oamenilor care ieșiau din sondele în flăcări și ardeau, ca niște torțe vii, alergând pe câmpie. Povestind, în propaganda lui, viața infernală a acestor ocnași ai aurului negru, el mișca asistența până la lacrimi, apoi, fără tranziție, dar cu mult tâlc, improviza o anecdotă care înveselea toate fețele. Gheorghiu știu să fie și la Brăila acelaș orator hazliu.

El se urcă la tribună după Cristin, al cărui discurs fu plin de o vagă demonstrație a luptei de clasă și de o interpretare destul de colorată a rolului mașinii în viitorul omenirii. Gheorghiu își uimi ascultătorii prin cunoștința lui precisă a vieții hamalului brăilean, căruia nu pregetă să-i adreseze aspre muștrări pentru moravurile lui urâte ce-l făcuseră faimos în toată țara. Fondul cuvântării lui fu un atac

viguros împotriva inumanului progres al tehnicei moderne, de care singuri capitaliștii profitau, în paguba muncitorilor, osândiți să plătească gloaba cu membrele lor amputate, unori cu viața sau rămași pe drumuri muritori de foame.

— Așa că, făcu el deodată, batjocoritor, tare m'am minunat când am citit azi dimineată în ziarele locale, nu ecouri de suferințele ce vă așteaptă, odată cu apariția elevatoarelor, ci scâncelile scribilor în solda burgheziei, plângând soarta armatorilor și pe aceea a vătafilor, atât unii cât și ceilalți amenințați, după cât se pare, în existența lor de subversiva voastră hotărîre de a vă apăra pielea cu orice preț. Nu e mai puțin adevărat că acești armatori și acești vătafi încep și ei să se plângă de greutatea vieții. Asta îmi amintește fabula următoare:

„Intr'o ogradă țărănească, o căruță și o sanie se plîngeau, ca două cumetre, de trista lor soartă: — „Toată vara, zicea căruța, trebuie să alerg pe o căldură care îmi usucă mădulele. Uneori simt că mă desfac în bucăți. Mă dor toate încheeturile. Nu mai pot! M'am săturat de viața asta!“ — „Dar eu? replică sania; deger dela un capăt la altul al iernii, târâtă, hârjăită pe niște drumuri îngrozitoare. Pot să spun că viața mea e un iad!“

„Dar o biată rablă de cal, auzindu-le cum se văicăreau, se întoarse către ele: — „Fir'ați

ale dracului de păcătoasel făcu el; vă bociți că sunteți chinuite, una iarna, cealaltă vara? Ce să mai zic eu, atunci, de bietezele mele oase, că trebuie să vă târăsc singur, pe amândouă, și iarna și vara?"

„Ați înțeles morala acestei fabule, prieteni? Căruța, sunt armatorii. Sania, vătafii. Iar veșnica gloabă, sunteți voi!

Toată sala în picioare aplaudă, râzând cu lacrimi.

Surpriza cea mare, la întrunirea aceasta, fu însă, pentru toată asistența, corul compus de vreo cincizeci de tinere voci, improvizat de Avramache în mai puțin de trei zile și care apărură pe scenă, spre mirarea generală, la sfârșitul întrunirii. Fete și băieți, cu privirile naiv suspendate de buzele cismarului, intonară cu o însuflețire care ridică pe toată lumea în picioare, *Internaționala și Fraților soldați, nu ne împușcați!* În entuziasmul lor, hamalii erau gata să dărâme sala. Mulți voiau să se precipite pe scenă, ca să-și sărute copiii, pe care mamele sindicaliste, confundând manifestația de acum cu 10 Maiu sau cu încoronarea regelui, își îmbrăcaseră copiii în costum național.

Puțin mai târziu, privindu-i traversând centrul orașului, în fruntea cortegiului care se formase singur în stradă, primul procuror zise prefectului de poliție:

— Ei, spune-mi dacă îți dă mâna să comanzi soldaților să tragă asupra acestor... „interna-

ționaliști", care se gătesc cu costum național și roagă pe soldați să nu-i împuștel!

Declarația asta fu numai decât ilustrată de un mișcător incident. Un căpitan de artilerie cu tâmplele albe și purtând doliu la braț, părăsi brusc terasa cafenelei unde se afla împreună cu alți camarazi, alergă la grupul de coriști și, luând în brațe o drăguță fetiță de vreo șeșase ani, dispăru cu ea într'o mare cofetărie. Tot cortegiul se opri. Mama copilului părăsi grupul de manifestanți și voi să urmeze pe răpitor, dar nu îndrăzni să pătrundă în luxoasa prăvălie, de unde ofițerul ieși, ducând de mână fetița care de-abia putea să ție sub braț o mare cutie cu bomboane. După ce o acoperi de sărutări, el o dădu mamei, explicându-și gestul prin faptul că avusese de curând durerea să piardă singurul lui copil, o fetiță de aceeaș etate.

— Seamănă atât de mult cu a mea, zise căpitanul, reținându-și cu greu lacrimile, încât mi s'a părut că revăd pe Olguța mea, în ziua când a venit, gătită ca a d-tale, să mă felicite pentru cincizeci de ani pe care îi împlineam.

Femeea plânse, voind să sărute mâinile nenorocitului tată. Publicul care privea scena plânse și el.

O mentalitate nouă, în legătură cu această viguroasă mișcare populară se creiă în oraș.

Nu se putea contesta muncitorilor din port dreptul de a se apăra împotriva unei inovații tehnice care amenința existența lor. Acești șase mii de muncitori, împreună cu familiile și numeroasele lor neamuri din oraș și dela țară, formau trei sferturi din populația județului. Ei aveau copii în școală și la cazarmă, și făceau să prospereze cea mai mare parte a comerțului local, căci bogații, din snobism, își aduceau toate cele necesare din București sau din străinătate. Se cita cazul unor familii care, cu prilejul unei căsătorii, comandaseră la Paris până și cârpele de bucătărie.

În vremea asta, muncitorul din port își urca femeie și copii în căruța lui ori în aceea a fratelui ori a cumnatului, împodobind-o uneori cu crengi de salcâm înflorit ori salcie, și pornea să cutreere târgul o dimineață întreagă, făcând cumpărături pentru toată lumea. Negustorul îl recunoștea și-l saluta de departe, chemându-l „Nea Neculăiță“ sau altfel și felicitându-l pentru noul născut pe care nevasta îl alăpta în plină stradă. Uneori concurența obliga pe negustor să posteze în drumul acestui client sigur o droaie de băieți, viitori comercianți, care înconjurau pe om, îl trăgeau de mânecă, împingând la nevoie îndrăzneala până a-i lua și căciula, numai ca să-l hotărască să intre în prăvălie. După un bun aliș-veriș, mușteriu și negustor se duceau la cârciumă să se cinstească, plătind fiecare un rând.

Toată această lume de comercianți mai mari și mai mărunți luă partea omului care ducea sacul în spinare, nu numai din interes, ci și din simpatie, fiindcă aveau aceeași obârșie. Fiecare închise ochii și uită de socialism, această „invenție a jidovimii internaționale care voia să stăpânească universul“, după cum spuneau antisemiții.

— Elevatoarele, răspundeau negustorii, și ele sunt o invenție a jidovimii internaționale, numai atât că elevatoarele nu vin, ca hamalul, să-mi facă dever în prăvălie. Deci, atâta pagubă pentru ele!

În fața acestei întorsături a opiniei publice, de-a dreptul favorabilă sindicaliștilor, armatori și autorități dădură înapoi. Mașinile, gata să funcționeze, trebuiră să mai zăbovească în șantierul din Galați. Era neîndoios că singura lor apariție în port ar fi deslănțuit un uragan de mânie justificată.

Nu era însă mai puțin adevărat că după o săptămână sau două, elevatoarele trebuiau să fie aduse. Iată de ce autoritățile căutară să trateze. Avramache fu convocat într-o dimineață în cabinetul prefectului de județ, unde cismarul se află în prezența fraților Thuringer și a lui Carnavalli. Prefectul îl întrebă dacă nu era chip să se ajungă la o înțelegere:

— N'ai să-mi spui, făcu el, că d-ta crezi o clipă în suprimarea pur și simplu a acestor

mașini! Au fost aduse. Deci, vor lucra, mai curând sau mai târziu.

— Netăgăduit! răspunse secretarul sindicatului. Dar dacă nu cred în suprimarea lor, cred în altceva, și iată unde nu o să ne înțelegem. Numai că, în chestiunea aceasta, bănuiesc, d-le prefect, că veți fi singur de părerea d-voastră, căci acești domni armatori vor fi de părerea mea.

— In ce chestie?

— In. aceea a suprimării vătăfilor. Veți recunoaște și d-voastră că vătăfii nu pot să pretindă că sunt, ca elevatoarele, o inovație tehnică. Elevatoarele au viitor, cu voia sau fără voia noastră. Vătăfii, nu! Ei reprezintă o instituție învechită, plină de nedreptăți față de muncitori. Oameni responsabili, delegați de sindicat, pot să-i înlocuiască cu ușurință. Dacă aprobați, mă însărcinez cu restul.

— Noi suntem gata să subscriem imediat! exclamă Carnavalli.

Omul guvernului privi în pământ, roșu de mânie:

— Sunteți cam grăbiți, d-lor. Aici, eu tratez! „Știam eu bine că politica e mai tare!“ gândi Avramache.

Prefectul îl concediă:

— Foarte bine, d-le secretar. O să ne gândim.

Iar după ce plecă cismarul:

— De ce nu mă lăsați să fac cum știu eu? zise el armatorilor. Pentru d-voastră, vătăfii

sunt o cantitate neglijabilă. Pentru noi, ei joacă un rol capital în politica județului, căci brutele astea sunt toți oameni cu avere și fiecare dintre ei posedă zestrea lui electorală. Pe când hamalii... Știți că la noi toată țărănimea, precum și orășanul care nu e proprietar sau n'are patru clase primare, votează în colegiul al treilea. Trebuie deci cincizeci de țărani sau tot atâția hamali, ca să dea dreptul la un vot. Înțelegeți, acum? Nu e ușor să găsești votul acesta, fără ajutorul vătafilor.

— Poate vă e mai ușor, zise Max Thuringer, să vă procurați acest vot păstrând pe vătafi și împușcând pe toți cei care votează în colegiul al treilea. Halal de legi și de politică! Dar asta nu ne privește. Totuși, nu ținem să plătim oalele sparte în acest conflict. Ne trebuiesc elevatoarele, care sunt aduse cu autorizația guvernului.

— Mă fac tare să le pun la dispoziția d-voastră, fără să mă ating de vătafi. În schimb, am să mă ating de acest cismar improvizat secretar, care nu e din orașul nostru și pe care am să-l expediez la iuțeală în orașul lui. După asta, hamalii vor fi mai cumiști. Credeți-mă!

În seara aceleiaș zile, Adrian alergă la Avramache:

— Pot să spun ce s'a petrecut în cabinetul prefectului, după plecarea ta: vei fi trimis

pe curând la locul tău de origină! Ce-ai de gând să faci?

— Nimic. E perfect. De altfel, mă așteptam. Acesta e întâiul și cel mai blând dintre mijloacele pe care burghezia le are în arsenalul ei represiv împotriva clasei muncitoare organizate.

— Bine, dar ți se prăbușește o așezare lungă de treizeci de ani în acest oraș. La Focșani, tu nu mai ai acum nici un rost, vei fi un străin. Mai ales că erai un străin chiar și de pe vremea când unchiul tău te desmierda cu ciocanul și cu vergele înroșite.

— Așa e viața militantului revoluționar. Trebuie să știi să suferi pentru convingerile tale.

— Bun! zise Adrian, ridicându-se. Mă duc.

— Mai stai puțin!

— Nu. Am o idee, care mă arde! La vedere pe mâine.

— Vezi să nu faci vreo prostie! îi strigă cismarul din urmă.

Adrian se duse să se închidă în camera lui, unde petrecu o jumătate din noapte ca să scrie un lung articol și o scrisoare. Gândul lui se ducea la un om cu temperament de mare luptător și jurnalist de rasă, care-și câștigase pe atunci admirația tinerimii idealiste, grație campaniilor ce se ducea pe teren curat democratic împotriva politicianismului gheșftar: era Constantin Mille. El tocmai lansase ziarul Dimineața, în care lua viguros apărarea tuturor nă-

păstuiților. Eficacitatea campaniilor duse de el împotriva stăpânirii abuzive, asigura acestui organ popular un răsunet din ce în ce mai adânc în straturile de jos.

La ușa lui Mille și a *Dimineții* hotărî Adrian să bată cu tot avântul tinereții lui generoase. În articolul ce-l scrisese povestea, într'un chip vioiu și juvenil, lupta înăbușită ce se dădea în port și care avea să izbucnească în curând la lumina zilei. Cu prudență, el scotea din cauză atât pe negustorii de cereale, cât și elevatoarele, ataca violent pe vătafi și demasca atitudinea odioasă a guvernului, care se solidariza cu aceștia din urmă împotriva unui popor de șese mii de muncitori și se pregătea să isgonească din Brăila pe secretarul tânărului sindicat, a cărui fotografie o trimetea însoțită de o mișcătoare povestire biografică. În scrisoare spunea cine este și ruga pe director să ia apărarea muncitorilor.

În cele trei zile care urmară, îi fu aproape peste putință să închidă ochii noaptea, iar a patra zi de dimineață, fu gata să leșine de bucurie: articolul lui, *In portul Brăilei*, se afla în prima pagină, cu titlul pe trei coloane, cu fotografia lui Avramache în mijlocul textului și cu semnătura *Azog*.

Nu avu tăria să-l citească. Se afla cu Ana pe bulevardul Carol, ducându-se la piață. Fără să sufle o vorbă, îndoi ziarul și-l băgă în buzunar, dar nevoia de a izbucni îl stăpânea

atât de tare, încât îl făcu să arunce coșnița în aer și să țopăie ca un smintit, apoi, repezindu-se la Ana, o strânse de braț până ce o făcu să țipe:

— Ce te-a apucat? Ori ești nebun?

— Nu! Dar am o poftă turbată să mă arunc în Dunăre și îmi pare rău că nu pot s'o fac numai decât!

Se opriră ca să se uite un moment unul la altul:

— Doamne ferește! exclamă Ana speriată. Tu nu ești ca de obicei! Nu mai ai aceeaș privire!

— Cu siguranță! Ți-am spus că mă faci atât de fericit încât într'o zi aș fi capabil să reușesc tot ce aș întreprinde. Ei bine, am și reușit ceva. Și acum, dacă ai fi o adevărată eroină, mi-ai da voie să te mușc de un picior!

— Adrian, mă sperii!

Ana sări în lături, privind împrejurul ei și închinându-se.

— Haide, liniștește-te, zise Adrian, mai calm. Am să fiu cuminte. Dar, crede-mă, aveam dreptate când îți spuneam că toată puterea îmi vine dela d-ta. Ceeace am reușit azi, am făcut-o gândindu-mă la d-ta și la un om la care țiiu mult. Eu nu pot să fac lucruri minunate decât gândindu-mă la cineva care mi-e drag. Singur nu-s bun de nimic.

Ana nu înțelegea o iotă din tot ce spunea el, dar era mulțumită să-l vadă redevenind așa

cum îl cunoștea. O clipă crezuse că a înebunit cu adevărat.

Adrian nu-i mai dădu nici o atenție și nu văzu nimic din tot ce era în târg în dimineața aceea. Se gândea la Avramache, căruia prefectura îi acordase trei zile ca să-și lichideze afacerile și să plece. Astăzi la prânz expira termenul. Adrian ardea de nerăbdare să știe ce se petrecea în strada Griviței. Vor fi ghicit că articolul era al lui? Cu siguranță!

Astfel, secretarul isgonit din oraș, sindicaliștii vor ști că un alt tovarăș, care nu poate fi gonit, veghează asupra lor cu sprijinul unui mare ziar. Căci Adrian era acum încredințat de ospitalitatea pe care *Dimineața* o va acorda în coloanele sale viitoarelor doleanțe ale muncitorilor din port în lupta cu vătafii.

Această convingere deveni certitudine la întoarcerea lui din piață. Domnul Max chemă pe Ana în biroul lui:

— Privește, zise el arătându-i articolul și o scrisoare emanând din „Cabinetul directorului“ *Dimineții*. E aci un foarte important articol care ne privește, semnat *Azog*. Și iată o scrisoare pe care directorul acestui ziar o adresează lui Adrian al nostru. Nu crezi tu că *Azog* și Adrian Zografi sunt una și aceeași persoană?

— Cum? făcu Ana, roșie de plăcere. Tu crezi că Adrian a scris asta?

— Fără nici o îndoială! Și totul e așa de bine spus încât îmi vine să mă duc să-l sărut.

Se vedea bine că băiatul ăsta nu e un simplu servitor. El e chiar un tânăr plin de talent! Dar când s'a deprins în meseria de jurnalist? Iată-l dintr'odată în corespondență cu Constantin Mille, proprietarul a două mari cotidiene și unul dintre oamenii cei mai influenți ai țării. E minunat!

— Ah! strigă Ana. De aceea voia el adineauri pe bulevard să se arunce în Dunăre!

Max Thuringer bolovăni ochii:

— Voia să se arunce în Dunăre?! Dar n'a făcut nici un rău, din contra! De ce să vrea să se înece?

Ana fu confuză:

— Nu! Nu să se înece. Era, așa, din fericire.

— Ei bine: se aruncă cineva în apă când e fericit? Curios chip de a-ți manifesta fericirea! Du-te și spune-i că d-l Bernard și cu mine îi strângem mâna și îi mulțumim pentru serviciul ce ni l-a făcut. Și să nu se mai gândească să se arunce în Dunăre!

Ana alergă la bucătărie. Adrian era în odaia lui, unde își schimba hainele, ca să se ducă la Avramache. Ea îi dădu scrisoarea și, brusc excitată, îl cuprinde în brațe și îl sărută pe obraz. Scrisoare și sărut, dar mai ales acesta din urmă, făcură pe Adrian să simtă că i se sfârșesc puterile. El se întinse pe pat și închise ochii. Văzându-l atât de pasiv, ea îl mai sărută odată și fugi ca o căprioară, speriată de propria ei îndrăzneală.

Adrian înțelese, din felul cum Ana îi adusesese scrisoarea, că stăpânii lui au ghicit totul, dar aceasta îl lăsă aproape indiferent. Chiar și scrisoarea, care îl intriga mai mult decât orice, uită un moment s'o citească, copleșit de pasiunile ce i le răvășise sărutările neașteptate ale Anei. De astă dată, contactul corpului și mai ales acela cu totul nou al buzelor ei, nu-i mai comunicau fericirea ideală de totdeauna, ci o nevoie imediată de a o răsturna pe pat și de a face din ea ce făcuse din Iulia.

„Și pe urmă? se întreba el. Pe urmă voi avea două Iulii, dar nici o plăcere divină!“

Ideea că însăși Ana nu era în fond decât tot o Iulie, îl disperă. Ce va deveni el în ziua când spectacolul acestei frumuseți armonioase nu-i va mai produce decât dorinți trupești, așa cum se întâmpla cu durdulia Unguroaică? În ziua aceea, nu numai că n'ar fi în stare să scrie articole frumoase, nici să încerce o descriere literară, așa cum își propunea, dar nu va mai avea nici măcar poftă de a mătura birourile. Va trebui atunci să plece, să-și reia haimanalâcul fără scop, nici rezultat. Ce pericol! Ce-i de făcut?

Adrian deschise scrisoarea. O clipă, crezu că n'are s'o poată descifra, atât era scrisul de mărunț și încâlcit. Niște purici striviți pe două pagini. Constantin Mille începea astfel scrisoarea:

Tinere Adrian Zografi,

După cum vezi, publicăm în prima pagină a „Dimineții“ de azi articolul d-tale „In portul Brăilei“, aproape fără să ne atingem de el.

Dacă, așa cum presupun, acesta e primul d-tale articol, apoi e strălucit. Felicitările mele! Scrie-mi dacă ai vreun plan, vreo campanie de dus în această afacere a vătașilor sau altceva privind viața muncitorilor din port, pe care pare s'o cunoști foarte bine.

Directorul *Dimineții* îl ruga să se pună în legătură cu reprezentantul local al ziarelor sale, căruia i se trimesese instrucțiuni în acest sens. Adrian putea să se servească de telegraf pentru orice chestiune urgentă. În sfârșit, Mille îi oferea o plată pentru fiecare articol și-l întreba dacă n'ar fi dispus să devie, după un timp de încercare, corespondentul lui la Brăila.

„Correspondent, nu, gândi Adrian, ducându-se repede spre strada Griviței; trebuie să te amesteci fără voie în multe murdării democratice. Dar o serie de articole, da, se poate. Asta nu-mi stirbește independența“.

Și imediat îi trecu pe sub ochi titlul general al acestei serii de articole: *Lipitorile porturilor*. Suna bine. Apoi, câteva sub-titluri: *Cine sunt vătașii; Robie modernă; Misterele baniței cu două capacități* (dintre cari una sărăcește pe armator, iar cealaltă îmbogățește pe „credin-

ciosul“ lui magaziner); „*Patriotismul*“ *autorităților noastre; Omul din port în fața elevatorului; Datorii democratice.*

Adrian vedea cu precizie materia pentru o duzină de articole. Ardea deja de nerăbdare să scrie pe cel dintâiu, care ar fi un fel de *Introducere*. Cititorul trebuia familiarizat cu unele generalități ignorate de marele public, ca să fie scutit mai târziu de explicații plictisitoare.

„Și de astă dată voi semna cu numele meu întreg, își zise el. *Azog*, cam miroase a Evreu, și nu știu să încaseze altul o trânteață ce mi-ar fi destinată, dacă într'adevăr campania mea ar avea o astfel de urmare“.

Ajungând în strada Carantinei, Adrian întâlnește pe Ion Rizu, anarhistul, a cărui mină îl înspăimântă. Bietul băiat se vedea bine că era tuberculos. Adrian nici nu îndrăzni să-l întrebe cum o duce cu sănătatea. Rizu îl felicită pentru articol:

— Dai dovadă de frumos talent. Intri în lupta socială, arătând dela început că ești o forță. Pe când eu, nu fac nici o ispravă. Ba dal mor de ftizie galopantă. Dar n'am să aștept până voi cădea din picioare. Am s'o scurtez. Inainte însă de a sfârși, am să-mi arăt și eu colții d-lor acestora care își bat joc de omul fără apărare.

Ei făcură o bucată de drum împreună. Adrian profită de un moment favorabil ca să-i stre-

coare doi poli în buzunarul hainei, apoi îl părăsi, promițându-i să vie într'o zi să îl vadă.

Când intră în atelierul cismarului, mai mulți tovarăși tocmai îl întrebau pe secretarul sindicatului cine era „acest Azog?”

— Iată-l pe Azog! strigă Avramache, strângând viguros mâna lui Adrian. Bravo băietel! Ne-ai făcut marț pe toți, iar pe unii i-ai pus cu botul pe label! Reprezentantul *Dimineții* a fost adineauri aici, ca să ne spuie că la ora nouă nu se mai găsea un număr în tot orașul și că a cerut telegrafic încă cinci sute de foi. E un succes fără precedent pentru gazetă. Încă vreo câteva articole la fel și *Dimineața* devine pâinea zilnică a hămalului din port. Dar să nu-ți faci nici o iluzie în ce privește rezultatele. Tot unui organ burghez îi aduci cititori, ceea ce creiază o confuzie în spirite. Și dacă într'o zi vei avea poftă să faci pe Don Quichotte în coloanele aceleaș *Dimineți*, ai să vezi ce fel de picior în... dindărăt ai primi dela „tovarășul“ Mille.

— Ca și cum tovarășii autentici n'ar fi capabili să-ți facă la fel! Cel puțin, o lovitură de picior burghez nu te doare la inimă. Dar, ia spune-mi mai bine cum stai cu trimeterea la urmă?

— Ah, nu știi? Ei bine, neputând să-mi termin toate afacerile în termenul de trei zile ce mi-a fost acordat, am făcut o cerere de pre-

lungire pentru încă trei zile, care mi s'a admis.

— Apoi, o să urmeze o prelungire la calendele grecești, zise Adrian.

— Asta nu ți-o garantez, dar ceeace e sigur și care mă bucură enorm, e că acum n'am să mai plec fără să fi împușcat câteva rațe în bălți. Plăcerea asta voiu avea-o la sfârșitul săptămânii, Duminică dimineața în zori. Dacă mai ții să mă însoțești, vino să te culci aici Sâmbătă seara. La două dimineața vom fi în luntre. La înapoiere, înainte de amiază, te voiu prezenta poporului sindicalist: „Iată pe Azog al vostru!“ Și îmi voiu lua rămas bun.

Adrian acceptă și plecă. Nevoia de a-și scri articolele cât mai repede îl făcu să-și neglijeze treaba două zile de-a rândul. Departe de a-l certa, Ana veni de mai multe ori pe zi în camera lui ca să-l mângâie. Ea se gătea cu toate zorzoanele care știa că-i plac lui Adrian, punea bluzele cele mai transparente și mai ales îi plăcea să zăbovească lângă el dimineața, abia ieșită din pat, când mirosul și goliciunea pe jumătate ascunsă a corpului ei zăpăceau capul adoratorului. De altfel, chiar și ea își cam pierduse capul, de când Adrian se revelase gazetar de talent.

El scrise două zile și două nopți, odihnindu-se foarte puțin și mâncând mai nimic. În schimb, bea multe cafele și fuma ca un Turc.

Desmierdările Anei nu-l scoaseră din hotă-

rârea lui de a o păstra „sublimă“. Și ea, gingaș cinstită, nu depăși limitele cele mai înaintate ale nechibzuinții femeiești, în ciuda dorințelor ei secrete. Dar virtutea ei nu mai atârna acum decât de un fir de păr, pe care Adrian putea să-l rupă în orice moment.

Adrian își termină articolele Sâmbătă seara, le expedie și se duse la Avramache, unde se simți așa de obosit încât adormi îndată după masă, înainte de apusul soarelui.

Era în ultimele zile ale lui Septembrie, în plin cules al porumbului. Cele dintâiu sute de căruțe de porumb, venind din interiorul județului și sosind pe piața Brăilei, erau luate cu asalt ca pâinea caldă, de către exportatori, deși nu mai rămăsese nici un loc unde să le înmagazineze. Le descărcau pe pavajul portului, de-alungul cheiurilor, formând enorme grămezi în șiruri nesfârșite peste care se aruncau noaptea țoluri.

Cismarul vânător și tovarășul lui, servitorul jurnalist, defilară în zorii zilei pe dinaintea acestor nenumărate grămezi de porumb, deasupra cărora se vedea, ici colo, dormind un păzitor de noapte. În momentul de a se urca în luntre, vederea lor fu izbită de o masă informă de ferărie uriașă care se profila la orizontul cenușiu, departe în susul fluviului. Semi-obscuritatea ce domnea, precum și pădurea de catarge și de coșuri de vapoare te făceau neputincios să definești natura acestor

aparate monumentale, dar cei doi pricteni bănuiră adevărul:

— Nu crezi tu, zise Avramache, că acestea sunt în sfârșit elevatoarele plutitoare? In cazul acesta, au fost aduse pe nesimțite târziu astă noapte, căci nimeni nu mi-a vorbit de ele aseară. Nu s'a știut absolut nimic de posibila lor sosire, altfel, în momentul de față, cheiurile ar fi înțesate de lume. Oricum, haide pe Dunăre. De acolo vom putea privi în voie. Și atunci vom vedea dacă ne mai putem gândi la vânătoare sau va trebui să ne întoarcem și să alergăm la... armel!

Portul era pustiu. Din distanță în distanță, o santinelă cu baioneta la armă se plimba somnoroasă. Pe vreun șlep, o pompă de mână scotea apa din fundul vasului, turburând tăcerea nopții cu clămpănitul ei ritmic. Pretutindeni lumini roșii și albe ale vapoarelor. Răsfângerea lor șerpuită pe suprafața netedă a fluviului, se pierdea la infinit.

Adrian și Avramache vâsliră în susul apei, apoi se depărtară în larg. Când fură la vreo două sute de metri de țăntă, zorile albe le îngăduiră să se convingă de trista realitate. Se aflau într'adevăr în fața celor trei elevatoare așteptate. Se putea vedea deslușit forma lor deosebită de aceea a elevatoarelor care funcționau în docuri. Erau mai mari, cu duble turnuri înalte și cu mici punți transversale. Aspect hidos. Adevărate mașini ale nenorocirii.

— Zadarnic să mai înaintăm, zise cismarul lui Adrian, care vâslea. Hai să ne pregătim de războiu.

Dar Adrian vâslea mereu. Zărise o barcă fără vâslaș, nici vâsle, care se lăsa dusă de cursul apei, venind din direcția elevatoarelor. El voia să-i taie drumul și să vadă dacă era într'adevăr neocupată.

— Caută s'o apuci în treacăt, șopti Adrian tovarășului său, am s'o abordez cât mai aproape. Vezi, ai zice că nu-i nimeni în ea. Ce-o mai fi și asta?

Puțin mai târziu, cele două bărci se izbeau ușor, se uneau și se lăsau târâte de curent. Din fundul luntrii ce părea a fi goală, un om lungit ridică capul și zise, cu o voce surdă:

— Nenorocire vouă, afară numai dacă nu cumva sunteți dela poliție!

— Ion Rizul strigă Adrian. Ce faci tu aici?

— O-o-oh! gemu dureros anarhistul. Tu ești Adrian? Ce sinistră întâmplare te aduce aici? Fugiți, prieteni, părăsiți-mă, depărtați-vă de barca mea! O frânghiută în luntre se desfășoară de pe ghemul ei și va provoca peste o clipă o explozie pe unul din cele trei elevatoare! Eu o să mă duc în Dunăre, dar voi o să fiți prinși și o să plătiți în locul meu!

— Nu, Ioane! răcni Adrian. Nu face asta! N'o să plătim numai noi, ci întreaga mișcare muncitorească! Unde e sfoara? Taie-o repede!

În clipa aceea, o puternică detunătură sgu-
dui văzduhul.

— Trăiască anarhia! strigă Ion Rizu, și ime-
diat dispăru în apă.

— Cine e omul ăsta? întrebă Avramache,
luându-și capul între mâini.

Luminile tremurânde ale vapoarelor nășteau
și mureau în undă, odată cu alunecusul liber
al celor două luntre, în timp ce aurora făcea
ca pânza fluviului și creștetele sălciilor să se
arginteze din minut în minut. În liniștea uni-
versală, goarna pichetului de grăniceri sună
alarma. Imediat, un motor începu să sfornăie
și o șalupă porni în goana mare în direcția
eroilor noștri, singurii vizibili pe întinsa nu-
ditate a Dunării. Ei fură repede ajunși, iar
barca lor, agățată de șalupa ocupată de un
sergent și doi soldați.

Acum era ziuă. Adrian și Avramache păreau
împietriți. Sergentul sări în luntrea lor, pe care
o scotoci cu privirea.

— Cine sunteți? întrebă el.

— Niște vânători, după cum poți vedea, răs-
punse Avramache, arătându-i pușca cu două
țevi și toate dichisurile.

— Dar barca asta goală, ce-i cu ea?

— Acolo ai să găsești ce cauți, zise Adrian,
dar omul care era în ea s'a înecat. S'a aruncat
în apă, în momentul exploziei, pe care ne-a de-
clarat că el a provocat-o. L-am cunoscut bine
pe omul acesta, era un anarhist.

Sergentul păru satisfăcut:

— Bine. O să povestiți toate astea la Căpitănia portului.

O jumătate de oră mai târziu, două escadroane ale regimentului unsprezece cavalerie ocupau toate drumurile care duceau la elevatoare. Cel dinamitat de Rizu nu suferise decât la punte ușoare stricăciuni. O populație nevinovată, alarmată de vestea atentatului, avea să sufere consecințe mult mai grave. Ea năvăli în port, unde polițiștii nerozi și zăpăciți de spaimă o brutalizară fără milă.

Ori, cum era Duminică, oamenii se plimbau liniștiți. Familii întregi, cu socri, bunici și plozi, plecaseră dis-de-dimineată să vadă „elevatoarele pe care un anarhist le-a înecat“. Natural, se spunea asta cu multă simpatie pentru om și pentru fapta lui, cu atât mai mult cu cât Ion Rizu plătise cu viața actul lui de răzbunare. Și mulți fură desamăgiți când aflară că „bomba“ nu făcuse decât o gaură... „în apă!“

— Mai mare daraua decât ocaua! spunea fiecare. Ce trebuia să scoată armata pentru nimic toată!

Trebuia totuși s'o scoată. Căci pe lângă hoii narii ce veneau în port din simplă curiozitate, mai erau hamalii cărora sosirea mașinilor le umpluse inima de groaznică ură. Și oamenii aceștia nu glumeau. Dacă vreo mie dintre ei

nu mai purtau cuțit, aproape toți ceilalți îl purtau încă, deși erau împlânziți de morala socialistă. Și acum nu se mai afla unul singur care să nu fie solidar cu soarta tuturor.

Spiritele se mai înveninau și din cauza arestării lui Avramache și a lui Adrian, despre cari nu se știa nimic precis. Se svonise că fuseseră „groaznic bătuți“, „puși în lanțuri“ și pe cale de a fi trimiși la București. Ii făceau să treacă drept „complici“ ai anarhistului. Se găsisse asupra lor „arme“. Ca o culme a prostiei, poliția asediase localul sindicatului, unde o percheziție sălbatecă nu mai lăsase nici urmă din ce fusese contabilitate și cassă; o parte o distrusese pe loc, cealaltă o luase fără nici un fel de formalitate.

Astfel, greva generală a portului se declară singură și cu totul pe neașteptate. Rămăși fără conducători, miile de muncitori se duseră să-și arunce greutatea și volumul pe toată întinderea portului, unde se lungiră la soare și nu se mai mișcară. La venirea nopții, masa de corpuri omenești rămase neclintită. Ba mai veniră și femeile, ca să aducă bărbaților hrană, tutun, o haină mai groasă ca să petreacă noaptea. Ele nu-i părăsiră decât atunci când trebuia să se ducă acasă ca să îngrijească de copii. Și dacă bărbații dădură dovadă de un calm perfect, cel puțin la început, femeile lor în schimb fură de o agresivitate puțin obișnuită.

Ele se duceau și veneau numai cū cărdul, și vai de poliștistul care le ieșia în cale. Era strașnic scărmănat.

Această ocupare a portului de către o mulțime liniștită nu plăcu de loc autorităților. Primele două zile, prefectul se arată tolerant, neînchipuindu-și că o astfel de glumă putea să dureze, apoi, sub asaltul armatorilor care spumegau de mânie și văzând pe hamali că începeau să se instaleze de-a-binelea, cu pături, perne și oale, el veni să asiste în persoană la formarea echipelor trădătoare, pe cari vătafii se declarau în stare să le alcătuiască. Se făcu apel la toți acei cari voiau să muncească, și mare fu mirarea când se văzu câtă lume venise să se înscrie. Dar, de îndată ce „poștele“ începură munca, brusc, numeroase fluierături răsunară din toate părțile, și atunci se asistă la un spectacol de necrezut: o parte dintre muncitori arunca în Dunăre pe cealaltă parte, cu vătafii în frunte și cu sacii de grâu pe deasupra lor.

Nici o arestare nu putu fi făcută, autorii acestei isprăvi dispărând imediat în mulțime.

Astfel erau lucrurile Mercuri înaintea prânzului, când un eveniment neprevăzut veni să întărească curajul greviștilor și să-l dărâme pe acela al autorităților. Toate gardurile fură acoperite de afișe purtând textul următor, cu litere de o șchioapă:

Muncitori din orașele Dunărene! Citiți în ziarul Dimineața, cu începere de mâine Joi 2 Octombrie:

LIPITORILE PORTURILOR

de Adrian Zografi

A fost hamal în portul Brăilei, care descrie greaua existență a robilor sacului și desvăluie cruzimea exploataților lor.

Urma enumerarea a câtorva sub-titluri din seria de articole. Iar în *Dimineața* din aceeași zi, un fulgerător articol de fond semnat de Constantin Mille, soma guvernul să puie imediat în libertate pe cei doi deținuți, dintre cari unul era secretarul organizației sindicale, iar celalt „chiar corespondentul ziarului“. Incercarea „stupidelor autorități locale“ de a amesteca pe acești oameni într'un atentat al cărui autor era perfect cunoscut, nu putea fi decât „o provocare polițienească de cea mai ordinară specie“. Ea putea să ducă la „conflicte sângeroase“, cari trebuiau evitate cu orice preț. Muncitorii nu cereau decât suprimarea vătăfilor, „lipitorile lor“. Dacă politica nu și-ar da osteneala să susție pe „acești bătărași ai colegiului al treilea“, muncitori și armatori s'ar pune de acord fără nici o dificultate. Autoritățile să binevoiască deci să respecte legea. Fiecare ceas de grevă, în condițiile actuale, ruinează economia națională.

Atât ziarul cât și afișele inundară portul. Furnicarul omenesc le devoră. Primele efecte ale acestei viguroase campanii, care se anunța bogată în revelații neplăcute, nu întârziară să se producă. Sediul sindicatului fu predat muncitorilor, iar Adrian liberat chiar în seara aceea pe când Avramache era expediat în timpul nopții la locul lui de origină. A doua zi, *Dimineața* fu smulsă din mâinile vânzătorilor. Și o mare întrunire se organizează singură, la Casa Muncitorilor.

Adrian apăru la tribună, cu vânătăi pe obraz, și povesti, în urletele de indignare ale asistenței, cum el și Avramache fuseseră bătuți cu o vână de bou în beciul poliției, în timpul celor trei zile de arest. Cismarul nu mai putea să se ție în picioare, fiind numai răni peste tot. A trebuit să fie transportat la gară. Drept hrană, nu li se dăduse, în tot timpul deținerii, decât o bucată de pâine pe zi și apă. Ziua și noaptea călăii lor veneau, la fiecare două, trei ceasuri, să-i schingiuiască și să le ceară, amenințându-i cu moartea, să declare că erau complicitii anarhistului înecat.

— Nu mai credeam să scăpăm cu viață din mâinile acestor brute cu față omenească! conchise Adrian.

Numeroase voci strigară că „trebuie pus foc prefecturii de poliție“. Adrian sfătui pe toată lumea să fie calmă:

— Ați văzut, zise el, cui servesc violențele.

Nenorocitul de anarhist și-a dat viața ca să recolteze o satisfacție absurdă, o detunătură, dar ne-a predat pe noi toți unei represiuni care, fără gestul lui nebunesc, ar fi fost evitată.

El îndemnă pe muncitori să contribuie fiecare la întărirea organizației și anunță, pentru Duminica următoare, sosirea celor doi șefi sindicaliști Gheorghiu și Cristin.

Mai mulți muncitori luară cuvântul, ca să facă apel la solidaritate. Deși debutanți, știură să vorbească cu multă îndrăzneală și fond, expunând limpede drepturile și datoriile lor. Adrian fu surprins. Tribuna nu îi intimidă ca pe el, deși îi considera inferiori lui.

La propunerea lui moș Ștefan, adunarea ceru lui Adrian să accepte secretariatul organizației. El se codi:

— Mai întâiu, nu mă pricep la contabilitate, și apoi nu-mi place să fiu salariatul vostru. Totuși, am să viu în fiecare seară, timp de un ceas sau două, ca să mă ocup de nevoile sindicatului, după cum făcea și Avramache.

Intâia săptămână de grevă se termină printr'o disperare generală. Singură casa Thuringer avea șase vapoare cari așteptau în port să fie încărcate cu grâne. Cât despre Carnavalli, în afară de necazul de a nu-și putea încărcă vasele, mai pățise o nenorocire tot atât de neprevăzută: o telegramă îi anunța că încărcătura de grâu a două vapoare sosite la

destinație se încinsese pe drum și fusese respinsă de client.

Din partea muncitorilor, nevoia de a ajuta pe cele mai multe familii rămase fără mijloace de traiu, obligă comitetul de grevă să intre în fondurile depuse la cassa de economie. Dar fiecare știa că nu se poate merge departe cu aceste fonduri.

Aceasta era situația când, Lunea următoare, autoritățile, ca să dea satisfacție exportatorilor, puseră în mișcare cele trei elevatoare, fiecare mașină lucrând sub paza unei companii de soldați.

Slabă satisfacție și prost rezultat, față de riscurile pe care această îndrăzneală le comporta. Un elevator încărcă optzeci de tone pe ceas. Era a treizecea parte din puterea de muncă manuală a portului. În momentul în care situația arăta limpede că totalitatea randamentului mașinilor era de zece ori insuficientă, munca celor trei elevatoare, torcând ca niște pisici în mijlocul a vreo șaizeci de vapoare la ananghie, făcea impresia penibilă a unui om care s'ar trudi să umple un butoiu de apă servindu-se de o lingură. Hamalii aveau dreptate să facă haz de această jalnică încercare a dușmanilor lor de a-i îngenunchia. Ori, autoritățile se bizuiseră tocmai pe o demoralizare, apoi pe o discordie și o înfrângere a sindicaliştilor.

— O să vedeți ce dezertări compacte se vor

produce în rândurile lor, după o singură zi de muncă mecanică! asigură prefectul, acasă la Thuringer, în ajunul acestei demonstrații ridicole.

El făcea pe grozavul fiindcă Duminica precedentă reușise să zădărnicească întrunirea proiectată în oraș, interzicând închirierea oricărei mari săli publice și trimeșând la urmă pe cei doi propagandiști Gheorghiu și Cristin, la sosirea lor în gara Brăilei. Adrian putu totuși să ia contact cu acești doi oameni, care îl înștiințară că un ajutor moral și material va sosi pe curând greviștilor din partea Internaționalei Muncii dela Amsterdam.

Ca să evite o eventuală desamăgire, Adrian păstră pentru el această minunată știre. Dar, Joi seara, a patra zi de muncă cu elevatoarele, o depeșe din București aducea confirmarea neașteptatului ajutor, precum și textul salutului Internaționalei către greviștii din Brăila.

Adrian voi să tipărească afișe cu acest salut. Toți tipograful din oraș îi răspunseră că poliția le interzicea executarea unei asemenea lucrări pentru sindicaliști. El plecă pe loc la Ploești, de unde se întoarse a doua zi de dimineață ducând în spinare un mare rulo de afișe. La prânz, acestea erau placardate. Se putea citi, la sfârșitul unei entuziaste exaltări a solidarității muncitorești, următoarea telegramă din Amsterdam:

In numele lucrătorilor de transport din lumea întreagă, *Internaționala Muncii* trimite salutul ei frățesc camarazilor hamali din Brăila, în luptă cu monstrul capitalist, și îi asigură de întreg concursul ei moral și material. Ea a luat toate dispozițiile pentru ca orice vas încărcat în timpul grevei să fie boicotat la sosirea lui la destinație. Trăiască hamalii din Brăila! Trăiască socialismul!

Și ca să le taie adversarilor pofta de a pretinde că telegrama aceasta ar fi o ficțiune, Adrian termină afișul cu următoarea declarație: „*Internaționala Muncii* însoțește depeșa de mai sus de un prim ajutor de *Treizeci de mii lei*, cari au și sosit și se află în mâinile Comitetului Central din București“.

În după amiaza aceleleaș zile, o manifestație cum nu mai văzuse încă Brăila, parcurse în tăcere străzile principale ale orașului. Poliția încercă s'o împiedice de a trece prin centru, dar fu debordată de un val omenesc de aproape zece mii de suflete, în fruntea căruia se putea vedea un bătrân ducând în brațe o litografie încadrată cu pânză roșie și reprezentând pe Cuza-Vodă, al cărui legendar spirit de dreptate părea să fie cu totul la locul lui în această manifestație.

Seara, mulți hamali se îmbătară de bucurie. Aveau acum ferma convingere că victoria lor era sigură, căci o putere nevăzută îi proteja

de departe. Intr'o cârciumă, unde moș Ștefan fu târit cu sila, câțiva muncitori cerură fostului rahagiu să le explice ce era această „Internațională“, care avea atâția bani încât putea să trimeată la toți greviștii din lume. Răspunsurile puțin limpezi ale bătrânului nu-i satisfăcură; unul dintre ei își dădu cu părerea:

— Trebuie să fie un fel de Stat, „Internațională“ asta. Iși are tarapanaua ei! Cu siguranță!

— Și a „boicota?“ îl întrebă un hamal. Ce-i asta să „boicotezi?“

— Este să împiedeci un vapor să intre în port, zise moș Ștefan, la noroc.

— Nu! făcu muncitorul. Eu cred că înseamnă să-l *confischezi* cu totul și să-l vinzi în folosul greviștilor!

La aceste superstiții, privind puternica și misterioasa „Internațională“, veni să se adauge o alta privind legile atmosferice. În ultima zi a acestei a doua săptămâni de grevă, un uragan se abătu asupra portului. El fu cu adevărat dezastruos pentru armatori și providențial pentru greviști. Căzu ca un adevărat trăsnet din senin. Ploaie și furtună surprinseră elevatoarele în plină activitate. Cu mare greutate marinarii reușiră să închidă gurile hambarelor. Capacele și țolurile le erau smulse din mâini, pe când trombele de apă inundau grânela depuse în pânțele vaselor.

Elevatoarele suferiră stricăciuni grave. La

magaziile de grâne, acoperișuri întregi fură smulse ca niște simple găteje. Cât despre marfa vărsată pe pământ, ea se transformă într'o baltă vastă cât portul, în care zăceau sute de tone de porumb, grâu, ovăz, orz, secară, fasole, meiu, etc.

În ziua aceea, sindicaliștii evlavioși se duseră să aprindă groase lumânări înaintea Domnului și să-i mulțumească pentru ajutorul lui, mai eficace decât acela al „Internaționalei“. Căci era vorba de un dezastru ce punea vârf tuturor amărăciunilor cu cari erau adăpați exportatorii din Brăila de două săptămâni încoace. Consecințele aveau să se vadă imediat.

Lunea următoare, a treia Luni de grevă, portul avea aspectul unui oraș devastat și părăsit. Vreo sută de bieți derbedei, recrutați în grabă, se târau de colo, colo înotând într'o papară de cereale care acoperea o întindere de mai multe hectare. Ar fi trebuit să se mobilizeze pe loc câteva mii de brațe capabile de a repune în valoare această mare cantitate de grăunțe vătămate.

Fără știrea și pe deasupra capetelor autorităților, ce-și arogaseră dreptul de a duce tratativele, frații Thuringer, Carnavalli și mulți alți armatori rupseră consemnul și cerură organizației sindicale să ia în mâini formarea și conducerea echipelor de lucru. Aceasta însemna înlăturarea pur și simplu a unei părți de vătăfi.

Comitetul grevei puse muncitorilor întrebarea dacă trebuia acceptată această jumătate victorie sau respinsă. Adrian pledă pentru compromis. Autoritățile sufereau o înfrângere care le obliga să se dea la o parte. Atunci lupta avea să fie mult mai ușoară. Cu un sindicat recunoscut de majoritatea armatorilor, mai mult de jumătate dintre vâtafi erau învinși. Restul putea să fie învins la prima ocazie. Și era foarte posibil ca înlăturarea să se facă fără luptă, căci casele exportatoare n'ar fi întârziat să constate avantajile pe care le-ar avea înțelegându-se cu delegații sindicatului.

Contractele fură semnate în chiar după amiaza acestei Luni. Iar a doua zi portul își reluă activitatea lui febrilă, în cântecul *Internaționalei*.

Dar lucrurile nu mergeau bine de loc.

O lovitură grea fusese dată comerțului de cereale. Imobilizarea totală, timp de cincisprezece zile, a unui port de însemnătatea Brăilei, în momentul în care zeci de mii de vagoane de grâne se îndreptau spre el, pe apă și pe uscat, cauzase pierderi ireparabile. Marfa vândută și predată de producător, neputându-și găsi scurgerea naturală, a trebuit să fie aruncată acolo unde evenimentele au surprins-o. Mici porturi dunărene, gări și halte erau năvălite de mari stocuri de cereale, descărcate în saci sau vărsate pe țoluri. Le acopereau sumar cu câteva

rogojini și le părăseau, expuse furturilor și intemperțiilor.

Astfel o întreagă recoltă fu vătămată de ploii. Ori, în lungile călătorii maritime, grânele nu suportă mai mult de optsprezece până la douăzeci la sută de umiditate. Această cifră depășită, ele fermentează, mucelesc, sau, ca să întrebuițăm termenul consacrat, se încing, mărindu-și uneori volumul până a provoca dis-focarea vasului în plină mare și deci pierdere-lui.

Ca să se remedieze în parte acest mare neajuns trebuia să se procedeze la uscarea întregii cantități de cereale udate, operație care se face cu lopata, la soare, și care durează multe zile. În mijlocul lui Octombrie, așa ceva e peste putință. S'a încercat, totuși, sub un cer de plumb, dar umezeala permanentă din aer a făcut ca rezultatele să fie aproape nule. De unde, reducerea afacerilor, nerespectarea angajamentelor, procese, falimente.

În Noembrie, când de obicei exportul e în toi, portul somnola într'o mare tristețe. La șease Decembrie, dată la care companiile de asigurare încetează să mai garanteze navigația fluvială, ultimele vapoare încărcate luară drumul mării Negre, fugind de riscul înghețului. Portul luă atunci fisionomia lui hibernală, înainte de a fi putut să verse miile de tone de cereale pe care umezeala le consuma prin magazii și pe cheiuri.

Mândrul gentilom italian Luigi Carnavalli, după ce cu multă voioşie a distribuit salariul pe două luni ca gratificaţie anuală numerosului său personal, se omorî în ziua de 31 Decembrie a acestui an. O servitoare drăgălaşe, cu ochii plini de lacrimi şi cu capul îmbrobodit, veni să anunţe fraşilor Thuringer groaznica ştire, cinci minute după sinuciderea generosului ei stăpân, a cărui somptuoasă locuinţă se afla numai la două sute de paşi de aceea a exportatorilor germani

Fraşii Thuringer se arătară foarte puţin mişcaţi. Răsturnaţi în vastele lor fotoliuri, fumând groase trabucuri, noutatea adusă de servitoare nu făcu decât să le mărească uşor paloarea de pe frunţile lor îngheţate de săptămâni întregi de perspectiva unei soarte asemănătoare aceleia a armatorului care îşi rezolvase toate dificultăţile, trimiţându-şi un glonte în tâmplă.

— Nimeni n'ar fi bănuit aşa ceva! gemu servitoarea. Azi dimineaţă ne dădea fiecăruia bacşişul obişnuit de fiecare An Nou, făcea tot felul de glume, şi când colo, ia uitaţi-vă ce „clocea“ în cap!

— Ah! făcu d-l Max. V'a dat bacșișul de Anul Nou? Bine că a putut să facă și asta!

Servitoarea plecă, indignată:

— Ai văzut cu ce nepăsare au primit vestea? zise ea lui Adrian, care o însoțea la locul dramei. Totuși, d-l Luigi era cel mai bun prieten al lor. Doamne, ce inimă rece au bogații ăștia!

— N'o au chiar așa de rece, răspunse Adrian, numai atât că alde Thuringer stau și ei prost de tot.

— Crezi? Atunci sindicaliștii tăi sunt buni de spânzurat, căci dela ei ni se trag toate nenorocirile!

Adrian n'avea poftă să discute cu camerista afacerile sindicaliștilor. El se gândea cu tristețe la omul de inimă care își sburase creerii și pe care îl stimase. Pe când mergea, înotând în zăpadă până la genunchi, figura fină, inteligentă, a nenorocitului armator îi apăru sub toate aspectele pe care i le cunoscuse. Acum avea să o vadă înțepenită de moarte.

Parchetul nu sosise încă. Servitorime de prin împrejurimi staționa în fața casei, neîndrăznind să intre. Un valet al mortului făcea de santinelă pe pragul vestibulului. Văzându-l pe Adrian, începu să plângă cu hohote și îl conduse în camera sinucisului. Carnavalli se omorâse culcat în pat. Capul înclinat pe dreapta și atârând afară din pat, nu lăsa să se vadă rana. Brațul care trimesese glonteale ucigaș sta

spânzurat deasupra covorului, unde revolverul zăcea într'un lac de sânge. Chipul mortului era alb și liniștit. Nici o urmă de convulsii. Pe măsuța de noapte, trei scrisori.

Adrian nu aruncă decât o scurtă privire asupra acestui tablou sângeros și întoarse repede spatele. Examină în treacăt dormitorul, traversă câteva alte camere și plecă ducând cu el imaginea unui interior supra-încărcat de mobile luxoase, de oglinzi de Veneția, de covoare și de tablouri pe care n'ar fi putut să le evalueze.

„S'a omorît omul acesta, oare, fiindcă nu putea să trăiască decât înconjurat de întreg fastul ce se vede?“ se întrebă Adrian. Căci valetul îi spusese că stăpânul lui ar fi fost nevoit să se despartă în curând de această locuință princiară și de tot ce conținea.

„Ei bine, nu se poate concepe o frumoasă existență decât legându-ți zilele de mobile scumpe și de numeroase ziduri? Un splendid animal omenesc așa cum era Carnavalli, bogat de sănătate și de spirit, avea el nevoie să-și condiționeze ființa de posesia unor valori așa de meschine?“ Adrian era incapabil să-și închipuie cum asemenea aberații puteau măcar să atingă un creier sănătos, o inimă voioasă.

Totuși, el nu avu dispreț pentru cel sinucis.

„De sigur, nu știi încă decât puține lucruri despre tainele vieții, își zise el. Trebuie să existe oameni în ochii cărora mândria ține un

loc mai mare decât toate valorile reale ale vieții. Păcat“.

Adrian își aminti de învinuirea pe care servitoarea lui Carnavalli o adusese sindicaliştilor de a fi responsabili de ruina câtorva armatori. Era o parte de adevăr în afirmația asta, și el se simți vizat cel dintâiu. Un sentiment de neliniște îi strânse inima la ideea că soarta Italianului ar putea să fie rezervată și fraților Thuringer. Mașinal, Adrian luă direcția portului, luptând cu greu împotriva unei zăpezi care cădea fără încetare de două zile. N'avea nimic de făcut acasă, unde figura îngrijorată a Anei îl urmărea cu o expresie de tristețe aproape intolerabilă. De altfel, toată casa părea scufundată într'un fel de doliu, și Ana nu-i mai spunea tot ce se petrece.

Știa, cu toate astea, că frații Thuringer au fost nevoiți să soldeze toate stocurile avariate pe prețuri dezastruoase, și că acum toate speranțele erau puse în ultimele încărcări plecate la sfârșitul lunii.

Această incertitudine economică a vieții burgheze celei mai invidiate puse lui Adrian mari probleme de conștiință. Șubrezimea așezărilor oricărei existențe omenești îi apăru ca un adevăr elementar. Dece dar oamenii se împărțeau în bogați și săraci și se sugrumau între ei, în loc să se armeze cu toții împotriva dușmanului comun: lipsa, mizeria? Nu prin solidaritatea de clasă se va ajunge a se combate cu

eficacitate acest flagel social, ci printr'o solidaritate universală. Căci o clasă socială victorioasă va crea oricând nedreptăți și va arunca în mizerie alte straturi sociale. Ori, nu aceasta e suprema țintă morală a omenirii.

De fapt, Adrian nu prea vedea unde era această faimoasă solidaritate de clasă pe care socialismul o atribuia bogaților și o dădea ca exemplu celor desmoșteniți. Ea era numai aparentă, efemeră, platonice. În realitate, burghezi și proletari sufereau de aceleași vicii, erau roși de acelaș egoism. El asistase la uneltirile ascunse ale firmelor „amice”, care făcuseră totul ca să-l ruineze pe Carnavalli și al căror cuvânt de ordine era acum să facă gol în jurul Casei Thuringer, ce se clătina. Dușmănia caselor rivale, stârnită de introducerea elevatoarelor și de acceptarea delegaților sindicaliști în locul vătafilor, adusese armatorilor germani și lui Carnavalli neajunsuri cari le-au atras ruina. Și doar, acești dușmani de astăzi erau prietenii de ieri, frați din aceeaș clasă. Unde era solidaritatea?

În cursul lunii următoare, Casa Thuringer își închise biurourile, concediind tot personalul. Iulia, presimțind mizeria, plecă ea singură, spunând că se duce să se mărite în satul ei. Ana fu mulțumită și, la rândul-i, închise ușa la toată lumea. Storurile ferestrelor dela stradă fură lăsate. Intrarea principală fu zăvorită și so-

neria suprimată. Locuința luă înfățișarea austeră a unui pensionat de fete.

În calmeele zile ale unei frumoase ierni bogată de soare și de praf de diamant, doar bieții furnisori de merinde mai continuau să-și strige marfa dinaintea porții de serviciu, mirându-se că nu mai erau primiți ca altă dată. Li se făcea semn, dela fereastra bucătăriei, că nu era nevoie de nimic. Ei strigau de departe că nu voiau banii numai decât, stăruiau asupra calității păsărilor sau zarzavaturilor aduse, împodobindu-le cu tot felul de desmierdări, și adesea nu plecau decât după ce lăsau marfa pe pervazul galeriei cu geamlâc.

Astfel, mizeria putu fi suportată până spre mijlocul lui Februarie, când d-l Max declară într-o zi nevastei lui că nu mai avea o centimă. Nimic. Nici măcar suma cea mai redusă pentru coșniță.

— Și nu poți să te împrumuți la cineva? îl întrebă ea.

— Nu! răspunse el. Numai săracii pot să se împrumute ca să mănânce. Bogații, când sunt ruinați, nu le mai rămâne decât să moară.

Ana veni să plângă pe umărul lui Adrian și să-i repete „acest răspuns de necrezut“ al bărbatului ei.

— Iată-mă revenită la zilele triste ale copilăriei mele, când vindeam lucruri din casă și cumpăram pâine!

Adrian, care nu mai primea nici o leafă,

îi dădu vreo sută de lei din economiile lui. Ana acceptă fără mofturi. Apoi, fu rândul lui Hasan lustragiul să-i dea toată agoniseala lui, vreo mie de lei. Dar sumele acestea erau niște bagatele pentru o casă ai cărei stăpân schimbau o cămașe de mătase în fiecare dimineată, își hrăneau câinii cu fripturi și fumau de douăzeci de lei pe zi havane. În curând, trebuia să aleagă între a fuma sau a mânca, între cămașa zilnic schimbată și lemnele de încălzit casa.

Max și Bernard Thuringer nu șovăiră un minut: aleseră havana și cele șapte cămăși ale săptămânii. La fiecare două trei zile, bătrâna Carolina, târându-și cu greu picioarele umflate, se ducea în oraș ca să vândă vreun obiect din casă, argintărie sau bijuterie, având totdeauna grijă în asemenea ocazii să-și facă mica ei rezervă de schnaps. Frații Thuringer și-o făceau numai decât pe a lor de țigări. Cât despre cămăși, era mai simplu: mama lui Adrian luase acum obiceiul să spele fără să mai fie plătită.

Dar într'o zi domnii dela Tribunal veniră să aplice sigiliile pe toate mobilele, până la cele mai mici lucruri. Nimic nu mai putu fi vândut. Nu mai avură nici argintărie de care să se servească. Dar cum nu se mai găseau cine știe ce bunătăți de pus pe masă, nu făcu nimeni nazuri că supa era servită în farfurii crăpate și cu linguri de fier. Uneori chiar o

mâncau în picioare. Apoi, cei doi armatori își aprindeau excelentele lor țigări și, cu paltonul pe umeri, începeau să se plimbe prin casă ceasuri întregi ca să nu înghețe de frig. Căci puținele lemne ce se aflau erau păstrate pentru bucătărie. În dormitoare nu se mai făcea foc decât dimineața și seara, atât cât trebuia pentru toaletă.

Felul acesta de a accepta nenorocirea, fără un murmur, Adrian îl găsi eroic. N'ar fi bănuț niciodată să descopere atâta stoicism la oameni obișnuiți cu viață ușoară. Ana se arătă mai ursuză, reproșând în fiecare zi surorilor ei Hedwig și Mitzi de a aștepta „să fie hrănite ca niște trântori“. Hedwig, rănită, se duse să se bage la stăpân. Cât despre Mitzi, biata fată descurcă drumul într'un chip cu totul neașteptat.

Foarte lacomă, ea devora tot ce-i cădea sub mână. Într'o zi, cum nu era nimic de mâncat, descoperi prin birouri niște mostre de grâu, pe care îl fierse cam pe jumătate, înghiți trei farfurii una după alta și muri după o săptămână. Era o fată de vreo optzeci de kilograme, care cu greu încăpu în cosciug.

Moartea ei ocazionă cheltuieli tragice. Ana părea gata să întrebe pe toată lumea dacă era cu putință să-ți îngădui luxul de a muri pe o asemenea sărăcie. Așa că singurul care o plânse sincer fu bunul Hasan, căruia mării sâni ai Mitzii îi făcuseră atâta plăcere altă dată când

se arătau puțin. Tot bietul Turc fu acela care scoase pe loc banii necesari înmormântării.

Puțin mai târziu, o altă moarte se întâmplă în casă și care produse și mai multă încurcătură. Fu aceea a d-lui Bernard. Cel mai tânăr dintre cei doi frați, fire delicată, se împăca greu cu hrana insuficientă și cu frigul. La sfârșit, nu mai părăsea patul și vărsa puținul ce mânca. Intr'o noapte fu găsit leșinat la closet, unde domnea un ger siberian. Dimineța, o dublă pneumonie se declară care-l ucise în câteva zile.

Nu se găsi nici un doctor care să-l îngrijească, nici un prieten care să vie să-l vadă pe patul de moarte. El stătu două zile fără sicriu. Adrian și mama lui putură întruni suma de zece lei, întorcându-și buzunarele pe dos, dar nu era de ajuns. Atunci, tristul adevăr fu adus la cunoștința furnisoriilor cari veneau să-și reclame banii; și aceștia, uitând ce li se datora, se cotizară între ei și înlesniră îngroparea, cea mai săracă ce se poate închipui, a fostului bogătaș armator Bernard Thuringer. Ei ținură chiar să-l conducă la locul de odihnă:

— Nu poți să lași un om așa de singur pe pământ! spusese barba Stamate.

Acum, sărăcia care domnea în casă intră într'o fază nouă. Numărul gurilor de hrănit se redusese la jumătate. Și iată că în curând, soții Thuringer și madam Carolina, cari aveau

să continue calvarul, nu mai fură așa de singuri.

Știrea groaznicei lor mizerii, răspândindu-se la mahala, aceleași femei nenorocite, pe cari Ana le ajutase altă dată, veniră acum în ajutorul ei. Ele erau tot așa de nenorocite ca în trecut, dar săracul știe și poate totdeauna să împartă ce are cu cineva mai sărac decât el.

De altfel, iarna, când munca este aproape inexistentă într'un port ca Brăila, numeroase gospodării de muncitori se bizuie pe ajutorul neamurilor dela țară, care le aduc ce au: un sac cu mălaiu; o ciosvârtă de porc; o baniță de fasole ori de linte; slănină, ouă, ceapă, cartofi.

Aceste merinde modeste, uneori de calitate destul de mediocră, fură primite cu recunoștință de flămânzii din strada Grădini Publice, în tot timpul lunii Martie. Nu era zi în care o femeie să nu vie să scoată din coșniță partea ei de provizii, în această bucătărie pe care o cunoscuse, cu șase luni în urmă bogată în mâncărurile cele mai fine, și care acum era rece și lipsită de toate. Ana nu mai putea să ofere nici măcar un ceai sau o cafea, și această mizerie nu părea s'o umilească. Dar plângea des, și atunci când te așteptai mai puțin. Înfașurată într'o broboadă mare, ea petrecea ceasuri întregi stând pe scăunel în fața mașinii de gătit, în care fâsâiau două lemne ude.

Prietenele și cunoștințele ei nu se arătau

de loc mirate de nenorocirea care o lovea. Pentru ele, lipsurile, sărăcia cumplită chiar, erau niște dușmani familiari, pe jumătate îmblânziți de faptul de a le simți încontinuu prezența. Și nimeni nu era la adăpostul ravagiilor lor. Nu pomeneau oare basmele de existența prinților deveniți cerșetori? Trebuia deci să facă și ea ca toată lumea, să accepte viața așa cum este și să spere mereu, căci desnădejdea nu slujea la nimic.

Furnisorii, la rândul lor, dădeau Anei aceleași îndemnuri. La început ei nu credeau în ruina casei Thuringer, dar puțin câte puțin au recunoscut adevărul. Acum nu mai reclamau datoriile. Continuau să vie din dragoste. Era o casă care totdeauna plătise cu ochii închiși, îi făcuse să câștige mulți bani. Și, spuneau ei: „ca în orice comerț, unde e câștig e și pagubă“. Apoi, îi păstrau Anei o vie recunoștință pentru prietenia, bunătatea, afecțiunea ce le-o dovedise totdeauna. Amintindu-și de timpul când ea nu lipsise niciodată să le ofere o gustare caldă, acum considerară de datoria lor să aducă zahăr, ceai, cafea și chiar un sac de lemne, „ca să încălzim bucătăria și să ne mai spunem la verzi și uscate, cu voieșie, ca altă dată“. Ana prepara băuturile și plângea încet.

D-l Max venea și el să accepte uneori o ceașcă de ceai la aceste umile sindrofii dela bucătărie. Atunci se trudea să vadă, cu privirea

lui turbure, și să înțeleagă pe acești datornici de cari se temea și cari se arătau atât de umani. Nenorocitul armator slăbise groaznic și suferea de o bronșită îndărătnică. Totuși, se considera fericit că a scăpat de închisoare. După ce își lichidase toate afacerile, rămăsese sărac lipit pământului, dar cu onoarea intactă. Peste puțin, o casă de comerț din Galați avea să-l angajeze ca director, asociat la beneficiu. Nu voia să moară. Era hotărît să lupte până la capăt și dacă era cu puțință, să creeze nevestei lui o viață independentă.

Adrian, redevenit zugrav, lucra pe socoteala lui dela începutul lui Martie, văruind și vopsind mai ales cârciumi ai căror stăpâni profitau de lipsa de lucru ca să-și refacă prăvălia. Cum frigul și umezeala întârziiau lucrul, împiedicând vopseaua să se usuce, el se ducea să-și petreacă timpul liber lângă Ana, care rămăsese în ochii lui aceeaș creatură ideală, mult mai respectabilă de când suferea de o mizerie așa de neagră.

Mereu frumoasă și plină de grație, deși mai slabă și tristă, vizitele tânărului, statornicia lui amicală, o făceau fericită. Ea îl iubea acum frățește așa cum dorise el totdeauna. Relațiile lor cordiale nici nu mai erau ascunse d-lui Max, care participa adesea la convorbirile pe care le aveau, seara mai ales, lângă mașina de gătit. Blândul Neamț ținea mult la Adrian

și într'o zi îi spuse nevastei lui că dacă moartea îl va surprinde în momentul de față, era fericit de a ști că avea „un prieten sigur care s'o protejeze“, ceea ce făcu pe Ana să roșească până la urechi.

Dar Adrian își prepara sufletul pentru mari încercări. Hotărît, toamna trecută, să se consacre mișcării muncitorești din orașul lui, el își schimbase acum cu totul orientația, din cauză că în timpul iernii evenimente importante interveniseră. În comitetul sindical, propagandiști din București și chiar unii lucrători din oraș îl făceau să treacă drept „un camarad nesigur, gata la toate compromisurile cu burghezia, pentru care avea simpatie“. Vechiul comitet, compus din oameni serioși, fusese înlocuit, cu sprijinul „Centrului“, cu indivizii cei mai puțin recomandabili din port, niște ariviști al căror casier delapidă într'o zi banii organizației și trebui să fie deferit „justiției burgheze“. Adrian se convinse că locul lui, un loc întreg așa cum îl înțelegea el, nu era printre acești „frați de clasă“.

Locul lui era cu atât mai puțin acolo, cu cât experiența dureros umană pe care o trăise în Casa Thuringer, îl fortificase în vechea lui credință că viața era prea complexă ca să poată fi închisă în compartimente dogmatice, așa cum i-o cereau pontifii socialiști dela București. Mihail avea dreptate: — „Trebuie să fii măr-

ginit ca să poți activa cu frenezie sub drapelul acela, ca de altfel sub orice drapel“.

Nu. El voia să fie liber de a suferi alături de oricine era învins de suferință, de soartă, așa cum se întâmplase cu cei doi frați armatori. Ei bine, da: el pătimea de nenorocirile care loviseră pe burghezii Thuringer și, dacă ar fi fost în puterea lui, ar fi făcut totul ca să-i ajute să se ridice.

„Inima mea, își zicea el, nu e simțitoare numai la suferința cutărei ori cutărei categorii sociale, ci la tot ce e suferință pe pământ. N'o să mă clinească nimeni din credința asta, e zadarnic“.

Va rămâne singur, se înțelege. Nici o turmă umană nu îl va admite, nici nu-l va susține. Dar în schimb sufletul lui va fi deschis vieții întregi. Va iubi pe cutare om aci și va detesta pe cutare, dincolo. Nici o doctrină sau solidaritate nu-i va impune o acțiune nedreaptă. Mai curând va pieri.

Intr'o seară din primele zile ale lui Aprilie se duse în strada Grădinii Publice, ca să-și ia adio dela bunii lui prieteni:

— Am primit o scrisoare dela Mihail, care se întoarce din Manciuria, zise el. Imi dă întâlnire la București. Plec mâine.

— Iar noi, murmură Ana, cu ochii înroșiți de plâns, noi vom fi mâine în stradă. Ni s'au

ridicat toate mobilele. Casa va fi ocupată mâine de noii chiriași.

Adrian fu copleșit de durere:

— Unde o să vă duceți?

— Deocamdată la Lina. Ea ne va da adăpost și hrană până când Max va ocupa postul dela Galați. Să sperăm că aceasta nu va întârzia prea mult. Altfel...

Adrian îi îmbrățișă pe toți trei și plecă.

În Piața Sfinții Arhangheli, la lumina unui felinar, privirea îi căzu asupra unui afiș care anunța muncitorilor sosirea în oraș a lui Cristin propagandistul și conferința lui chiar în seara aceea, la sediul sindicatului. Adrian, curios, se duse să îl asculte, dar în fața sălii de întrunire, înțesată de lume, de-abia putu să deschidă ușa când, vocea stridentă a lui Cristin îl izbi cu acest crâmpciu de frază:

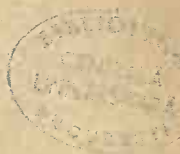
— ...Căci, burghezia, lacomă de mari beneficii și solid apărată de baionete...

Adrian dădu îndărăt, închizând repede ușa:

„Da, burghezia e ceeace spui, dar ea mai poate fi încă ceva de care tu habar n'ai“.

Și se scufundă în noapte.

F I N E

Annuaire v 109

p. 102

p. 107

p. 137-149

p. 156

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
1987

VERIFICAT
2017